

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Πτυχιακή Εργασία

**«Επικίνδυνες συμπεριφορές στην εφηβεία και
Προγράμματα αντιμετώπισης»**

Σπουδαστές: Γεωργίου Ειρήνη
Ξύδια Ελένη

Εποπτεύων καθηγητής: Δρ. Δρίτσας Ιωάννης

Πάτρα 2018

**TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL
INSTITUTE OF WESTERN GREECE**

FACULTY OF HEALTH AND CARING PROFESSIONS

DEPARTMENT OF SOCIAL WORK

THESIS:

**«Dangerous adolescent behaviors and treatment
programs»**

Students: Georgiou Irene

Ksidia Helen

Responsible Professor: Dritsas Ioannis PhD

PATRAS, 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ευκαιρία της εκπόνησης της παρούσας εργασίας θα επιθυμούσαμε να εκφράσουμε τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μας στον υπεύθυνο και συντονιστή καθηγητή, που επόπτευσε τη συγγραφή της εργασίας, προσφέροντάς μας καθοδήγηση και ουσιώδεις συμβουλές, καθώς και συνεχή ενθάρρυνση μέχρι και την ολοκλήρωσή της, τον Δρ. Δρίτσα Ιωάννη.

Ευχαριστούμε θερμά και τους πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Δυτικής Ελλάδος που συμμετείχαν στην έρευνά μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός: σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η βιβλιογραφική καταγραφή των επικίνδυνων συμπεριφορών στην εφηβική ηλικία μέσα από εκτενή μελέτη της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας καθώς και η ερευνητική διαδικασία μέσα από τη συλλογή και ανάλυση των απόψεων των φοιτητών κοινωνική εργασία του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος.

Μεθοδολογία: επιλέχθηκε να γίνει χρήση ενός ερωτηματολογίου ως μέσω συλλογής δεδομένων ποιοτικής μορφής μέσα από το οποίο δημιουργήθηκε η βάση δεδομένων του spss με σκοπό την ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Αποτελέσματα: τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα ως έφηβοι χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο καθημερινά ενώ μεγάλο μέρος τους είχε κάνει chat στο internet με αγνώστους έως 2 φορές ενώ τα 3/4 του δείγματος απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένιωθαν σωματικά ενοχλήματα και δεν ένιωθαν ότι παραβίαζαν τους κανόνες.

Λέξεις-Κλειδιά: Εφηβεία, επικίνδυνες συμπεριφορές, ψυχοπαθολογία εφηβείας, κοινωνική εργασία

ABSTRACT

Purpose: The aim of the present work is the bibliographic recording of dangerous behaviors in teenage age through extensive study of international and Greek bibliography as well as the research process through the collection and analysis of the views of social work students of TEI of Western Greece.

Methodology: It was chosen to use a questionnaire as a collection of quality data through which the spss database was created for the purpose of analyzing the results.

Results: Teenagers used the internet daily, while a great deal of them had chatting on the internet with strangers up to 2 times, while 3/4 of the sample responded that in their teens they did not feel bodily annoyances and did not feel they were violating rules.

Key words: Adolescence, dangerous behaviors, adolescent psychopathology, social work

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ.....	8
1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	10
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΦΗΒΕΙΑΣ ΚΑΙ Η.....	10
ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ	10
2.1 ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ	10
2.2 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	11
2.3 ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	13
2.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	14
2.5 ΟΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ.....	15
2.6 ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ.....	17
2.7 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	21
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ	21
3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	21
3.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	23
3.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....	25
3.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	29
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΕΦΗΒΕΙΑΣ..	29
4.1 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΔΙΑΓΩΓΗΣ - ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	29
4.2 ΆΓΧΟΣ	30
4.3 ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ - ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ	31
4.4 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	34
4.5 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	37

ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΕΦΗΒΟΥΣ ...	37
5.1 ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΕΘΕΑ - ΔΗΜΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ..	37
5.2 «ΡΟΤΑ»	38
5.3 «ΚΙΒΩΤΟΣ».....	39
5.4 ΜΑΖΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ	39
5.5 ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ.....	40
5.6 ΚΙΝΗΣΗ «ΠΡΟΤΑΣΗ» ΠΑΤΡΑΣ.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	43
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	49
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	49
7.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	50
7.2 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	50
7.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....	51
7.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ.....	51
7.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ	52
7.6 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	52
7.7 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	53
7.8 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	53
7.9 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	53
7.10 ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8.....	55
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	87
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	87
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	94
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Η εφηβεία είναι μια δύσκολη περίοδος τόσο για το ίδιο το παιδί, όσο και για τους ανθρώπους που το περιβάλουν.

Είναι η κατ' εξοχήν κρίσιμη περίοδος, που βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ παιδικότητας και ενηλικίωσης. Μπορεί να νοηθεί ως μία περίοδος έντονων βιολογικών, γνωστικών και ψυχοκοινωνικών αλλαγών που συντελούνται στη ζωή του νεαρού ατόμου και οδηγούν στην ενηλικίωσή του.

Σύμφωνα με τους μελετητές, η έναρξη της εφηβείας παρατηρείται νωρίτερα, περίπου κατά δύο χρόνια στα κορίτσια σε αντίθεση με τα αγόρια.

Η περίοδος της εφηβείας θεωρείται ότι καλύπτει ένα χρονικό διάστημα 7-8 χρόνων. Υποδιαιρείται σε τρεις μικρότερες περιόδους, της προεφηβείας (11- 13 ετών), της κυρίως εφηβείας (14- 18 ετών) και της όψιμης εφηβείας ή μετεφηβείας (18- 21 ετών)

Στη φάση αυτή ο έφηβος δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στη γνώμη των “άλλων” παρά στη γνώμη των γονιών του. Προτιμάει να περνάει χρόνο με τους συνομηλίκους του παρά με τους γονείς του , παίρνει αποφάσεις και ενεργεί μόνος του χωρίς να ζητάει την άποψη των γονιών του και παρατηρείται έντονα μια αμφισβήτηση αρχικά στον ίδιο του τον εαυτό και στη συνέχεια και στο πρόσωπο των γονιών του.

1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Η συμπεριφορά είναι μία σχετική έννοια αναλύεται, ερμηνεύεται, αξιολογείται και χαρακτηρίζεται με βάση υποκειμενικούς ή και αντικειμενικούς παράγοντες, οι οποίοι έχουν σχέση με τη συμπεριφορά που εξετάζεται. Συνεπώς, η ίδια συμπεριφορά είναι πιθανό να χαρακτηριστεί από διαφορετικά πρόσωπα ως ομαλή, κανονική και επιθυμητή, ή ως προβληματική, διαταραγμένη και ανεπιθύμητη (Χρηστάκης, 2001). Με την ίδια λογική, διαφορετικά αντιλαμβάνεται ο κάθε εκπαιδευτικός τις διάφορες μορφές συμπεριφοράς των μαθητών μέσα στην τάξη. Αυτό που είναι πρόβλημα για τον έναν εκπαιδευτικό μπορεί για τον άλλον να είναι απλώς μια ασήμαντη ενόχληση

και για έναν τρίτο να αποτελεί ένδειξη ενθουσιασμού εκ μέρους των μαθητών (Fontana, 1996).

Τα πιο συνηθισμένα στοιχεία, που λαμβάνονται υπόψη για να χαρακτηριστεί μία συμπεριφορά ως κανονική ή ως προβληματική είναι καταρχάς οι στάσεις και οι κανόνες αναφοράς της κοινωνίας (Αραβάνης, 2008). Κάθε κοινωνία έχει τις δικές τις αρχές, αξίες, πολιτιστικά στοιχεία και τρόπο ζωής. Έτσι, για παράδειγμα, ένας μαθητής πηγαίνει σήμερα στο σχολείο με μακριά μαλλιά χωρίς να ενοχλείται, ενώ παλιότερα θα αποβαλλόταν. Πολύ σημαντικές κρίνονται, επίσης, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδηλώνεται η συμπεριφορά (Χρηστάκης, 2001). Σε περιπτώσεις, για παράδειγμα, που οι γονείς είναι αυταρχικοί, τα παιδιά αποκρύπτουν μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά, γιατί γνωρίζουν ότι θα τιμωρηθούν.

Απαραίτητο θεωρείται, επίσης, να βλέπει κανείς τις επιπτώσεις που έχει μία συγκεκριμένη συμπεριφορά, τόσο στον ίδιο το μαθητή, όσο και στο περιβάλλον του, καθώς επίσης την συχνότητα και την ένταση με την οποία εμφανίζεται (Παρασκευόπουλος, 1974). Αν μια συμπεριφορά δεν ενοχλεί κανέναν, δεν θεωρείται ανεπιθύμητη. Αντίθετα, όταν η συμπεριφορά συνεπάγεται δυσμενείς επιπτώσεις είτε στο ίδιο το παιδί, είτε στα πρόσωπα του περιβάλλοντός του, τότε η συμπεριφορά αυτή θεωρείται ανεπιθύμητη και πρέπει να εξετάζεται με σχολαστικότητα. Παράλληλα, η ίδια συμπεριφορά αντιμετωπίζεται διαφορετικά, ανάλογα με τη συχνότητα και την ένταση με την οποία εκδηλώνεται. Δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο, μια συμπεριφορά που εκδηλώνεται με φραστική επιθετικότητα και μία άλλη, επίσης επιθετική συμπεριφορά, που εκδηλώνεται με χειροδικία και ξυλοδαρμό.

Η μελέτη των προβλημάτων συμπεριφοράς έχει φτάσει σήμερα σε ικανοποιητικό επίπεδο παγκόσμια, ωστόσο, υπάρχουν ακόμη δυσκολίες σ' ότι αφορά τη διατύπωση ενός ορισμού, ο οποίος να είναι κοινά αποδεκτός, με συνέπεια να έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί με κοινά αλλά και διαφορετικά στοιχεία μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Kauffman (2000), παιδιά με προβλήματα συμπεριφοράς είναι τα παιδιά τα οποία πολύ συχνά και με αξιοσημείωτο (μη συνηθισμένο) τρόπο αντιδρούν στο περιβάλλον τους με απαράδεκτους κοινωνικά και ανεπιτυχείς προσωπικά τρόπους, αλλά μπορούν να διδαχθούν κοινωνικά περισσότερο ικανοποιητική συμπεριφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΦΗΒΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

2.1 ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

- Ø Τάση για απομόνωση
- Ø Ανία
- Ø Νευρικότητα
- Ø Αποστροφή από τις σχολικές υποχρεώσεις
- Ø Έντονες ψυχολογικές μεταπτώσεις
- Ø Έντονα εχθρικές και επιθετικές συμπεριφορές προς τους άλλους
- Ø Εναντίωση προς κάθε μορφή εξουσίας
- Ø Υπεραπασχόληση με θέματα του σεξ.
- Ø Έλλειψη αυτοπεποίθησης

Στη διάρκεια της εφηβείας συμβαίνουν παράλληλα πολλές και σημαντικές αλλαγές στην κατάσταση του παιδιού σε σωματικό, συναισθηματικό και νοητικό επίπεδο. Μία από τις πιο σημαντικές αλλαγές είναι ότι το παιδί μετατρέπεται σε ένα άτομο βιολογικά ώριμο και ικανό για αναπαραγωγή. Αυτός ο βομβαρδισμός ορμονών επηρεάζει τις συναισθηματικές και νοητικές αντιδράσεις των εφήβων με αποτέλεσμα να παρατηρούνται έντονες αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν την οικογένεια, το σχολείο, τους συνομηλίκους, την κοινωνία. Ταυτόχρονα αλλάζει και διαφοροποιείται ο τρόπος που βλέπουν τον εαυτό τους και βάζουν τους προσωπικούς τους στόχους (Herbert, 1999).

Ακριβώς επειδή αυτή την περίοδο συντελούνται πολλές αλλαγές σε διαφορετικά επίπεδα, ο έφηβος νοιώθει και είναι πολύ ευάλωτος σε μία περίοδο που τίποτα δεν είναι όπως και πριν κι όλα είναι ρευστά κι απροσδιόριστα. Αυτό δημιουργεί στους εφήβους άγχος, αγωνία και ανασφάλεια καθώς επίσης πόνο γιατί καλούνται να αποχωριστούν την παιδική τους ηλικία. Ζούνε ένα είδος πένθους της παιδικής ελευθερίας και ανεμελιάς.

Οι ψυχολόγοι θεωρούν ότι η εφηβεία είναι μία δεύτερη ευκαιρία να γίνει επανόρθωση τραυματικών θεμάτων της παιδικής ηλικίας. Ξαναανακύπτουν θέματα άλυτα προηγούμενων εξελικτικών σταδίων, τα οποία τώρα θα μπορούσαν να

αντιμετωπιστούν από τους γονείς με μεγαλύτερη ευαισθησία και γνώση ώστε να επιλυθούν. Σημαντικός στόχος αυτής της περιόδου αποτελεί η απόκτηση ταυτότητας για τους μελλοντικούς ενήλικες. Το χτίσιμο ταυτότητας είναι μία υπόθεση εντελώς προσωπική και ατομική για τον κάθε έφηβο. Διαμορφώνεται σιγά σιγά μέσα από πληροφορίες, βιώματα, εμπειρίες και γνώσεις. Η διαδικασία αναζήτησης και διαμόρφωσης της ταυτότητας επηρεάζει τη συναισθηματική κατάσταση του εφήβου και την προσαρμογή του στην ενήλικη ζωή. Ο έφηβος εκείνος που κατορθώνει να συγκροτήσει υπεύθυνα την ταυτότητά του παρουσιάζει αργότερα ψυχική ισορροπία και κοινωνική λειτουργικότητα (Hum, 2011).

Στη διαδικασία αναζήτησης της ταυτότητάς τους οι έφηβοι έχουν ανάγκη να απομονωθούν για να μπορέσουν να επεξεργαστούν τα νέα δεδομένα. Από τη μία μεριά εξαρτώνται από τους γονείς τους και από την άλλη επιθυμούν την ανεξαρτησία τους. Στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους που είναι απαραίτητο στοιχείο για το χτίσιμο της ταυτότητας, αντιδρούν με θυμό και πείσμα στους γονείς τους. Μόνο σε γονείς που συμπεριφέρονται με κατανόηση, σταθερότητα και χωρίς αυταρχισμό, μπορούν οι έφηβοι να μιλήσουν ανοιχτά για τους προβληματισμούς τους (Herbert, 1999).

2.2 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η εφηβεία είναι μια αναπτυξιακή περίοδος στην ζωή του ανθρώπου η οποία χαρακτηρίζεται από ραγδαίες βιοσωματικές αλλαγές. Συντελούνται σημαντικές αλλαγές σε επίπεδο σωματικό, συναισθηματικό, νοητικό και κοινωνικό. Αν και η έναρξη της εφηβείας μπορεί να καθοριστεί με σχετική ευκολία γιατί αντιστοιχεί με τις πρώτες εκφράσεις των σεξουαλικών χαρακτηριστικών (τριχοφυΐα εφηβαίου, μασχάλης, προσώπου και βρόγχος φωνής σε αγόρια, τριχοφυΐα εφηβαίου, μασχάλης και ανάπτυξη στήθους σε κορίτσια), η ηλικία στην οποία αρχίζουν αυτές οι ορμονικές αλλαγές αλλά και η διάρκειά της ποικίλει. Στο διάστημα αυτό συντελείται το σύνολο των αλλαγών, βιολογικών και ανατομικών, που θα οδηγήσουν στο σώμα του ενήλικα και στην ικανότητα αναπαραγωγής. Παράλληλα με τις ορμονικές και νευροαναπτυξιακές αλλαγές συμβαίνουν σε συνδυασμό και οι ψυχοκοινωνικές - συναισθηματικές αλλαγές καθώς και η αύξηση των γνωστικών και πνευματικών ικανοτήτων. Επομένως, τόσο η σωματική ανάπτυξη και η σεξουαλικότητα του

εφήβου όσο και η νοημοσύνη, τα ενδιαφέροντα του και οι συναισθηματικοί του δεσμοί σταδιακά ωριμάζουν. Ο έφηβος προσπαθεί να συμβαδίσει με τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα του και να τις δεχτεί χωρίς να είναι αρκετά ώριμος σε ψυχικό επίπεδο. Αισθάνεται φόβο ή / και θυμό για τις αλλαγές αυτές που δεν μπορεί να ελέγξει, συστολή, ντροπή, απογοήτευση αλλά και έξαψη για την πρωτόγνωρη σεξουαλικότητα που βιώνει, παρορμητικότητα αλλά και αίσθημα ευθύνης αφού πλέον έχει τη δυνατότητα σχετικής αυτονομίας από τους γονείς, θλίψη, αποξένωση, δυσφορία και άγχος καθώς ψάχνει τρόπους περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικούς για να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα και να ορίσει την προσωπική του ταυτότητα. Άλλωστε η "κρίση της εφηβείας" αναφέρεται σε μια προσωρινή αποδιοργάνωση του ψυχισμού του καθώς σε αυτήν την μεταβατική περίοδο από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή, παράλληλα με τις βιολογικές αλλαγές που συντελούνται ερήμην του, ο έφηβος κάνει επιλογές που θα καθορίσουν τη ζωή του και αρχίζει να κατανοεί τί σημαίνει το να φέρει την ευθύνη των επιλογών του (Marcell, 2007).

Η εξελικτική ψυχολογία μας λέει ότι σ' αυτή την περίοδο ο έφηβος πρέπει να πετύχει και να αποκρυσταλλώσει την ταυτότητα του φύλου του. Τι σημαίνει αυτό; Να μπορεί κανείς να είναι άνετος με το φύλο του (είτε είναι αγόρι είτε κορίτσι), να μάθει να εκφράζει αλλά και να ελέγχει τα ερωτικά του συναισθήματα με τον κατάλληλο τρόπο. Ακόμη να μπορεί να δέχεται ανάλογες εκδηλώσεις από το άλλο φύλο, όταν χρειαστεί. Με λίγα λόγια να έχει ενσωματώσει και αποδεχτεί τους ρόλους και τη συμπεριφορά του φύλου του, όπως τα έχει προσδιορίσει η κοινωνία μας.

Για να το πετύχει αυτό ο έφηβος θα πρέπει να είναι κατ' αρχήν άνετος με το σώμα του. Έπειτα θα πρέπει να έχει αναπτύξει μια καλή και ισόρροπη σχέση με τους δύο γονείς του και σ' αυτό θα πρέπει να τον βοηθήσουν και εκείνοι, αλλά και οι συνθήκες μέσα στην οικογένεια. Παράλληλα όμως, θα πρέπει να τον ενισχύουν με το να ενθαρρύνουν τις πρωτοβουλίες του, αλλά και να μπορούν να πουν μια καλή κουβέντα για το παράστημά και την εμφάνισή του (Hum, 2011).

Η βασικότερη αναπτυξιακή απαίτηση στον τομέα της προσωπικότητας κατά την εφηβεία είναι η απόκτηση ταυτότητας του Εγώ. Βιώνοντας ο έφηβος την κρίσιμη αυτή αναπτυξιακή περίοδο, έχει τις εξής επιλογές. Μπορεί να βιώσει την κρίση ως κίνδυνο να μην μπορέσει να ενσωματώσει τις σαρωτικές για τον ίδιο αλλαγές στον ψυχοσωματικό του κόσμο. Μπορεί ωστόσο να αντιμετωπίσει την κρίση ως ευκαιρία

να αξιοποιήσει τα νέα δεδομένα και τις δυναμικές και να διαμορφώσει μία ισορροπημένη ταυτότητα.

Η διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας, κατά κύριο λόγο και η ανεξαρτητοποίηση από τους γονείς είναι οι κύριοι στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν κατά την εφηβική ηλικία. Αν και φαίνεται αντιφατικό, η πορεία του εφήβου προς την ανεξαρτησία επιτυγχάνεται μέσω της διεργασίας της παλινδρόμησης (Herbert, 1999).

Ο Blow (1967) θεωρεί αναγκαίο για τον έφηβο να επαναδιαπραγματευθεί τα πρώιμα άγχη και τις σχέσεις των πρώτων χρόνων της ζωής του για να αποσύρει τις αρχικές επενδύσεις στους γονείς. Τα αμφιθυμικά συναισθήματα είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό που παρουσιάζουν οι έφηβοι στην προσπάθεια να απεμπλακούν συναισθηματικά από την οικογένεια και χαρακτηρίζουν τις σχέσεις των προηγούμενων σταδίων ανάπτυξης, οι οποίες μέσα από την παλινδρόμηση, που είναι μία βασική ψυχική λειτουργία της εφηβείας, έρχονται πάλι στην επιφάνεια του ψυχισμού (Hum, 2011).

Από τα παραπάνω γνωρίσματα γίνεται σαφής η ανωριμότητα και η σύγχυση που επικρατεί στον εσωτερικό κόσμο του εφήβου. Ο Winnicott (1965) θεωρεί πως αυτή η ανωριμότητα είναι πολύτιμη για τους εφήβους γιατί μέσα σ' αυτήν βρίσκονται οι σπόροι της δημιουργικότητας και των πρωτοποριακών ιδεών για τη ζωή.

Πιο συγκεκριμένα τα κυριότερα αναπτυξιακά επιτεύγματα που επιτελούνται συνήθως κατά την περίοδο της εφηβείας είναι τα ακόλουθα:

Οι σχέσεις του εφήβου με τους γονείς αναδιαμορφώνονται, με σκοπό την ανεξαρτητοποίηση και την αυτονομία του. Διεκδικεί πλέον μία νέα αναβαθμισμένη θέση μέσα στην οικογένεια, πιο ισότιμη με αυτή των γονέων (Marcell, 2007).

2.3 ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στο γνωστικό επίπεδο το άτομο αποκτά την τυπική νόηση. Εμφανίζεται η ικανότητα αφαιρετικών νοητικών πράξεων, ανακαλύπτεται η χρήση υποθετικού συλλογισμού καθώς επίσης και η επιστημονική – πειραματική μέθοδος. Όλα αυτά συμβαίνουν παράλληλα με την ανάπτυξη της ιδιαίτερης «γλώσσας» που χρησιμοποιούν οι έφηβοι μεταξύ τους, τη λεγόμενη «αργκό.»

Στα πλαίσια του πειραματισμού που ανακαλύπτει ο έφηβος αρχίζει να αναζητά πολιτικές και θρησκευτικές αξίες καθώς αναζητά και πρότυπα όπως τραγουδιστές, αθλητές, κ.α. στην προσπάθειά του να προσδιορίσει τον εαυτό του (Conger, 1981).

2.4 ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Όσον αφορά το συναισθηματικό τομέα υπάρχει συναισθηματική αστάθεια και οι γνωστές, απότομες και συχνές συναισθηματικές αλλαγές. Ο έφηβος μπορεί τη μια στιγμή να είναι πολύ χαρούμενος και την άλλη πολύ μελαγχολικός. Δείχνει μεγάλο πείσμα και είναι πολύ άκαμπτος αλλά παράλληλα μπορεί να υποτάσσεται εύκολα είτε σ' ένα εκλεγμένο αρχηγό, είτε σε μια ομάδα όπου ανήκει (το φαινόμενο της μάζας).

Ένα συχνό θέμα είναι η σχέση του εφήβου με τους γονείς. Είναι ένα θέμα πολύ σημαντικό γιατί τώρα ο έφηβος αισθάνεται περίπου σαν άνδρας ή γυναίκα και έχει το δικαίωμα για περισσότερη ανεξαρτησία. Επίσης οφείλεται στο ότι αυτό τον καιρό προσπαθεί να προσαρμόσει τον εαυτό του στους καινούργιους ορίζοντες. Στα πλαίσια αυτής της τάσης του για ανεξαρτησία έρχεται σε σύγκρουση με τους γονείς του και εμφανίζει αντιδραστικότητα, μη συμμόρφωση στα λεγόμενα των γονιών, έντονη αμφισβήτησή και εκνευρισμό.

Ταυτόχρονα επιθυμεί να ενταχθεί σε διάφορες ομάδες έξω από την οικογένεια, που συνήθως ελαττώνουν την επιρροή των γονέων, αν και η αγάπη που έχει ο έφηβος για τους γονείς του παραμένει η ίδια ή και μεγαλώνει.

Σημαντικοί άλλοι γίνονται οι συνομήλικοι και όχι οι γονείς, σε αυτή την αναπτυξιακή φάση.

Στον κοινωνικό τομέα, ο έφηβος εμφανίζει στοιχεία απομόνωσης και περιθωριοποίησης, και μια τάση να κάνει ακραία πράγματα.

Έχουμε δύο σημαντικά φαινόμενα. Το φαινόμενο του φανταστικού ακροατηρίου, που είναι η αίσθηση που έχει ότι όλοι τον κοιτάνε. Και το φαινόμενο του προσωπικού μύθου, ότι δηλαδή είναι μοναδικός και κανείς δεν τον καταλαβαίνει. Κρίση προσωπικότητας για να διαμορφώσει τη συγκρότηση ταυτότητας.

Η εφηβεία είναι μια δύσκολη περίοδος για τον έφηβο και για τους γονείς του. Χρειάζεται υπομονή και υπαναχώρηση από τις πρότερες θέσεις εκ μέρους των γονιών.

Οι αναπτυξιακοί στόχοι είναι:

- Ο έφηβος να αποδεχτεί τη νέα μορφή που παίρνει το σώμα του.
- Να διαμορφώσει μια ετερόφυλη σχέση.
- Να βάλει τις βάσεις για τη διαμόρφωση της επαγγελματικής του ταυτότητας.
- Να αποκτήσει συναισθηματική αυτονομία.
- Να προσδιορίσει τον εαυτό του.
- Να δώσει ικανοποιητικές απαντήσεις στα ερωτήματά του: ποιος είμαι, από πού έρχομαι και που πηγαίνω (Herbert, 1999).

2.5 ΟΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ

Μέσα στον κυκλώνα των αλλαγών, ο έφηβος πλημμυρίζει από συναισθήματα έντονα και ευμετάβλητα. Αρχικά, νιώθει δέος για τη νέα κατάσταση, για τις νέες τους ικανότητες που καλείται να εκμεταλλευτεί, για το γεγονός πως ο ρόλος του ενήλικα που θα κληθεί να παίξει παύει να είναι μια απλή φήμη και γίνεται πλέον μια πληροφορία. Δεν έχει μια σταθερή ταυτότητα, καθώς ο εαυτός του αλλάζει καθημερινά. Δοκιμάζει διάφορους ρόλους και ταυτότητες ώστε να δει ποια του ταιριάζει καλύτερα. Όσο ήταν παιδί ο έφηβος, έβλεπε τους γονείς και τους δασκάλους του σαν πρότυπα, σαν θεούς αλλά καθώς η εφηβεία εξελίσσεται, φεύγει αυτή η σιγουριά του για αυτά τα πρότυπα, κι αρχίζει κρυφά ή φανερά να τα αμφισβητεί και να διερευνά τα όριά του. Το πιο επώδυνο στάδιο αυτής της αμφισβήτησης και της απομυθοποίησης είναι όταν ο έφηβος καταλάβει πως οι γονείς του είναι κοινοί θνητοί με αδυναμίες και ελαττώματα, και πως τα προηγούμενα χρόνια που προσπαθούσε να τους μοιάσει, θεωρώντας πως μιμούταν την τελειότητα, ουσιαστικά κυνηγούσε μια ουτοπία. Ο έφηβος λοιπόν, μέσα από την αποκαθήλωση των γονιών του νιώθει απογοήτευση, θυμό, γιατί είχε ξεγελαστεί τόσα χρόνια, και άγχος για το πώς θα καλύψει το κενό αυτό (Conger, 1981).

Σταδιακά, θα στραφεί σε παρέες συνομηλίκων, θα ψάξει για νέα πρότυπα, θα θεοποιήσει σύμβολα της μαζικής κουλτούρας, όπως μουσικά συγκροτήματα και ηθοποιούς, θα αναζητήσει έναν αληθινό μύθο για να αντικαταστήσει το πεσμένο μύθο των γονιών του. Αυτή η αναζήτηση είναι επώδυνη για τους γονείς που νιώθουν πως αποκαθλώνονται από τα παιδιά τους και συνάμα μπορεί να γίνει επικίνδυνη για

τους εφήβους που μπορεί να στραφούν σε μη γνήσια κι επικίνδυνα πρότυπα. Ο ρόλος των γονιών σε αυτό είναι δύσκολος και υπεύθυνος. Από τη μια πρέπει να ξεπεράσουν το ναρκισσιστικό τους πλήγμα, και να αποδεχτούν την απομυθοποίησή τους, κι από την άλλη με επιμονή και υπομονή θα πρέπει να προασπίζουν τα όριά τους και να προβάλλουν σαν μια σταθερή βάση στην οποία ο έφηβος μπορεί να στηριχτεί για να πάει παραπέρα.

Ένας κίνδυνος που ελλοχεύει σε αυτή τη διαδικασία, έχει να κάνει με τις παρέες στις οποίες ο έφηβος θα αφοσιωθεί για να καλύψει αυτό του το κενό. Οι παρέες που σχηματίζουν οι έφηβοι συνήθως χαρακτηρίζονται από πολύ έντονους συναισθηματικούς δεσμούς, και διέπονται από αυστηρά άτυπα ή και τυπικά καταστατικά συμπεριφοράς. Θέλουν όλοι μαζί να έχουν μια κοινή ταυτότητα για να νιώθουν πιο δυνατοί στο να αφήσουν πίσω την παιδική ηλικία, να συμβιβαστούν με την επώδυνη απομυθοποίηση των γονιών τους και να δοκιμάσουν τα όριά τους. Έτσι, στα πλαίσια τέτοιων ομάδων οι έφηβοι υιοθετούν ίδιο ντύσιμο, λεξιλόγιο και συμπεριφορά και μπορεί να φτάσουν μέχρι και στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων ή σε πράξεις που σε άλλη φάση της ζωής τους θα θεωρούνταν ψυχοπαθολογικές. Όλα αυτά τους είναι απαραίτητα για να θρηνήσουν, να πάρουν δύναμη ο ένας από τον άλλο και να προχωρήσουν παραπέρα δοκιμάζοντας τα νέα τους όρια. Ωστόσο αυτές οι εκδηλώσεις θορυβούν ιδιαίτερα τους γονείς τους, και καμιά φορά τους φέρνουν σε απόγνωση.

Μια στάση που συνδυάζει την επιείκεια και την αποδοχή, με τη θέσπιση ξεκάθαρων ορίων και την προάσπιση των αξιών είναι ίσως η πιο βοηθητική, καθώς δίνει στον έφηβο τα όρια που αναζητά χωρίς να μπλοκάρει την επικοινωνία του μαζί τους. Κάτι άλλο που μπορεί να θορυβήσει τους γονείς, σε αυτή την ηλικία, είναι η ποιότητα των προτύπων που τα παιδιά τους υιοθετούν (Marcell, 2007).

Οι έφηβοι τείνουν να απορρίπτουν τα παραδοσιακά πρότυπα καθώς αυτά είναι αντιπροσωπευτικά των γονιών τους, και μέσα στη θύελλα της κατάρριψης των γονικών προτύπων συμπαρασύρονται κι αυτά. Έτσι, στρέφονται σε άλλα πρότυπα της μαζικής κουλτούρας κυρίως μουσικούς, ηθοποιούς και αθλητές. Θέλουν να τους μοιάσουν, μιμούνται το ντύσιμό τους και επαναλαμβάνουν τα κλισέ τους. Η κύρια ανάγκη, ωστόσο, των εφήβων είναι η γνησιότητα, δεν θέλουν να ξαναζήσουν μια νέα απομυθοποίηση για αυτό και ανεβάζουν τα πρότυπά τους σε ένα βάθρο και φροντίζουν με κάθε τρόπο να υπερασπίζονται την τελειότητά τους.

Είναι ευθύνη της κοινωνίας μας, και της εκπαίδευσής μας η προβολή γνήσιων προτύπων, προτύπων πέρα από τη σφαίρα της εμπορικής εκμετάλλευσης. Δυστυχώς ζούμε στην εποχή που όλα είναι αναλώσιμα ακόμα και τα πρότυπα και οι ιδεολογίες. Έτσι οι έφηβοι σήμερα, σπάνια έχουν κάποιο πρότυπο από το οποίο δεν απορρέουν κάποια οικονομικά οφέλη. Από την άλλη, οι γονείς κάνοντας κριτική στα πρότυπα των εφήβων, το μόνο που καταφέρνουν είναι το να απομακρύνουν τα παιδιά τους από τους ίδιους, και να διευρύνουν το χάσμα ανάμεσά τους. Ο έφηβος δεν υπερασπίζεται την ανωτερότητα του προτύπου του αλλά την ανάγκη του να καλύψει τα συναισθηματικά του κενά, ανάγκη αναντίρρητη και ζωτική. Η οικογένεια και η κοινωνία γενικότερα οφείλει αφενός μεν να το σεβαστεί αυτό, κι από την άλλη να είναι σε θέση να του δώσει τα κατάλληλα πρότυπα. Όπως είδαμε, κατά την εφηβεία έχουμε έντονες συναισθηματικές αλλαγές, οι έφηβοι τρομάζουν μπροστά στην απομυθοποίηση των γονιών τους, δημιουργούν παρέες με έντονους συναισθηματικούς δεσμούς και στρέφονται σε πρότυπα έξω από την οικογένειά τους για να αναπληρώσουν αυτό τους το συναισθηματικό κενό (Marcell, 2007).

2.6 ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

Τρία χαρακτηριστικά της εφηβείας σύμφωνα με τον Jean-Jacques Rousseau:

1. Η εφηβεία είναι μια περίοδος αυξημένης αστάθειας και συναισθηματικής σύγκρουσης που προκαλείται από τη βιολογική ωρίμανση.
2. Οι βιολογικές και κοινωνικές αλλαγές που επικρατούν στην εφηβεία συνοδεύονται από θεμελιώδεις αλλαγές των ψυχολογικών διεργασιών. Ο Rousseau πίστευε ότι η μετάβαση στην εφηβεία επιφέρει την *ενσυνείδητη σκέψη* μαζί με την ικανότητα του λογικού συλλογισμού.
3. Οι αλλαγές που συμβαίνουν στη διάρκεια της εφηβείας είναι ένα είδος αναγέννησης. Η εφηβεία ανακεφαλαιώνει (δηλαδή επαναλαμβάνει) τα προηγούμενα στάδια της ζωής από τα οποία έχει περάσει το παιδί.

Stanley Hall - κύριος στόχος του ήταν να δημιουργήσει μια θεωρία ατομικής ανάπτυξης βασισμένη στις ιδέες του Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών. Η εφηβεία είναι μια εποχή έντονης συναισθηματικότητας και στρες. Περίοδος αναγέννησης αλλά πίστευε ότι η εφηβεία ανακεφαλαιώνει τα προηγούμενα στάδια ζωής του είδους

και όχι του κάθε παιδιού. (Η οντογένεση ανακεφαλαιώνει την φυλογένεση) (Conger, 1981).

2.7 ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Σημαντική η κατανόηση των βιολογικών, κοινωνικών, συμπεριφορικών και πολιτισμικών παραγόντων που ενέχονται στη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή και πως είναι συνυφασμένοι.

Η προσέγγιση της βιολογικής ωρίμανσης

Οι θεωρίες της βιολογικής ωρίμανσης για την εφηβεία, όπως παρόμοιες θεωρίες ανάπτυξης για προηγούμενες περιόδους τονίζουν ότι η ανάπτυξη είναι κυρίως το ξεδίπλωμα του κληρονομημένου βιολογικού δυναμικού (Gesell, Freud).

GESELL - δέχεται ότι το περιβάλλον μπορεί να ασκήσει μια πιο έντονη επίδραση κατά την εφηβεία, σε σύγκριση με τη βρεφική ηλικία, αλλά εξακολουθούσε να υποστηρίζει ότι οι περιβαλλοντικές συνθήκες δεν αλλάζουν θεμελιωδώς τη βασική δομή της ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της εφηβείας - συμφωνία με τον Hall (ανακεφαλαίωση) (Conger, 1981).

SIGMUND FREUD - θεωρούσε την εφηβεία ως ένα ξεχωριστό στάδιο στην ανάπτυξη, στην διάρκεια του οποίου τα ανθρώπινα όντα μπορούν επιτέλους να εκπληρώσουν τη βιολογική επιταγή να αναπαραχθούν και επομένως να αναπαράγουν το είδος τους (σεξ ως κύριο κίνητρο για κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά) (Hum, 2011). Χαρακτήρισε την εφηβεία ως ένα *γενετικό στάδιο*, γιατί αυτή είναι η περίοδος στη διάρκεια της οποίας η σεξουαλική επαφή γίνεται ένα σημαντικό κίνητρο της συμπεριφοράς.

Η συναισθηματική αναταραχή που συνόδευε το στάδιο της εφηβείας ήταν το αποκορύφωμα της *ψυχολογικής διαμάχης* των τριών συστατικών της προσωπικότητας (Εκείνο, Εγώ και Υπερεγώ). Το κύριο αναπτυξιακό έργο της εφηβείας είναι η *επαναφορά της ισορροπίας* των ψυχικών δυνάμεων.

Αν και η θεωρία του Freud για την εφηβεία έχει τις ρίζες της στη βιολογία, δεν αγνοεί τον κοινωνικό κόσμο (Herbert, 1999).

Ηθολογικές προσεγγίσεις

Μια σύγχρονη τάση στη μελέτη της εφηβείας είναι η εφαρμογή των θεωριών και των μεθόδων της ηθολογίας, δηλαδή της μελέτης της συμπεριφοράς των ζώων μέσα σε ένα εξελικτικό πλαίσιο αναφοράς.

Ένα ενδιαφέρον εύρημα που προέκυψε από τις μελέτες πρωτεύοντων μη ανθρώπινων θηλαστικών, είναι η παρουσία μιας μεταβατικής περιόδου για τα αρσενικά μεταξύ των σταδίων της νεαρής ηλικίας και της ενήλικης ζωής. Από μια άποψη, αυτή η περίοδος μοιάζει με την ανθρώπινη εφηβεία.

Η προσέγγιση περιβάλλοντος-μάθησης

Τη δεκαετία του 1920 οι βιολογικά προσανατολισμένες περιγραφές της ανάπτυξης κατακρίθηκαν γιατί υποτιμούσαν το βαθμό στον οποίο το κοινωνικό περιβάλλον διαμορφώνει τη συμπεριφορά των παιδιών, ενώ αντίθετα υπερτιμούσαν το βαθμό ασυνέχειας που διακρίνει την εφηβεία από τη μέση παιδική ηλικία (αναφορά σε έρευνες των Bandura και Walters (1959), Patterson et al (1989)).

Επίκριση στην ιδέα ότι η εφηβεία είναι αναπόφευκτα μια περίοδος στρες, έντασης και επαναστατικότητας. Παράθεση ενδείξεων ότι ο βαθμός των συναισθηματικών δυσκολιών δεν είναι υψηλότερος μεταξύ των εφήβων από ότι μεταξύ των ενηλίκων.

Προσεγγίσεις

1. Οι ερευνητές που δίνουν μεγαλύτερο βάρος στους περιβαλλοντικούς παράγοντες υποστηρίζουν ότι οι πολιτισμικές διαφορές στη συμπεριφορά των εφήβων είναι απόδειξη ότι η συμπεριφορά των εφήβων διαμορφώνεται κυρίως από το κοινωνικό περιβάλλον (αναφορά στα πειράματα της Margaret Mead σε εφήβους στα νησιά Σαμόα του Ειρηνικού).
2. Εντοπισμός των κοινωνικό-πολιτισμικών παραλλαγών εντός των πολιτισμικών ομάδων (αναφορά στη μελέτη της Diana Baumrind).
3. Πειραματική δημιουργία περιβαλλοντικών αλλαγών και αναζήτηση τρόπων με τους οποίους οι παραλλαγές επηρεάζουν τη συμπεριφορά (Marcell, 2007).

Η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση του Jean Piaget

Προσπαθούσε να συμβιβάσει τη βιολογική ερμηνεία με την ερμηνεία του περιβάλλοντος-μάθησης της εφηβείας δείχνοντας ότι οι ξεχωριστές ιδιότητες αυτής της περιόδου ανάπτυξης προκύπτουν από την αλληλεπίδραση βιολογικών και

κοινωνικών παραγόντων που εντοπίστηκαν σε όλες τις κοινωνίες (αναφορά στη φύση της σκέψης των εφήβων) (Herbert, 1999).

Η προσέγγιση του Eric Erikson

Αποδέχθηκε το ρόλο των βιολογικών παραγόντων αλλά ταυτόχρονα ήθελε να δείξει ότι η ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την πολιτισμική οργάνωση της εμπειρίας των παιδιών. Υποστήριξε ότι η εφηβεία είναι οικουμενική και ποιοτικά ξεχωριστή περίοδος ανάπτυξης.

Ταυτότητα (πρότυπο πεποιθήσεων για τον εαυτό, η αίσθηση της διαχρονικότητας του εαυτού) σε αντιδιαστολή με τη *σύγχυση της ταυτότητας*. *Η ατομική ταυτότητα και η κοινωνική ταυτότητα πρέπει να γίνουν συμβατές. Η εφηβεία δεν είναι το τέλος της ανάπτυξης* (Hum, 2011).

Η προσέγγιση του πολιτισμικού πλαισίου

Η εφηβεία είναι ένα σημαντικό στάδιο της ανάπτυξης μόνο σε κοινωνίες όπου οι νέοι φτάνουν στη βιολογική ωριμότητα πριν αποκτήσουν τη γνώση και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να εξασφαλίσουν την πολιτισμική αναπαραγωγή (παραδείγματα από τους Κουνγκ σαν της Ερήμου Καλαχάρι όπου η ήβη και ο γάμος συμπίπτουν χρονικά και από τις ΗΠΑ/διαφορετικές νοητικές δεξιότητες και αίσθηση του εαυτού) (Παρασκευόπουλος 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η είσοδος στην εφηβεία συνήθως σηματοδοτεί την αρχή μιας σειράς ραγδαίων βιολογικών, προσωπικών και διαπροσωπικών αλλαγών. Μέσα από σημαντικές σωματικές αλλαγές, κατά την εφηβική ανάπτυξη, ο έφηβος αρχίζει να παίρνει τη μορφή του ενήλικου ατόμου. Οι γνωστικές ικανότητες των εφήβων ενισχύονται αφού αποκτούν την ικανότητα της γρήγορης και αποτελεσματικής επεξεργασίας των πληροφοριών. Στον κοινωνικό τομέα, αυτή η χρονική περίοδος συνδέεται με μια αλλαγή στη φύση των σχέσεων των νεαρών εφήβων με τους άλλους, καθώς αυξάνεται η σημασία και η αξία που αποδίδουν τα νεαρά άτομα στις σχέσεις με τους συνομηλίκους. Αλλάζουν οι σχέσεις με τους γονείς τους. Οι έφηβοι περνούν όλο και λιγότερο χρόνο μαζί τους. Οι Montemayor & Eisen (1977) υποστηρίζουν ότι τα πρώτα εφηβικά χρόνια αυξάνονται σημαντικά οι προστριβές με τους γονείς τους ενώ οι σχέσεις οικειότητας μαζί τους αρχίζουν να εξασθενούν. Εντούτοις, η συναισθηματική προσκόλληση στους γονείς παραμένει δυνατή και εξακολουθούν να αποτελούν σημαντική πηγή στήριξης. Ακόμη και όταν ο έφηβος γίνεται περισσότερο αυτόνομος, χρειάζεται τους γονείς του να του παρέχουν μία σημαντική ασφαλή ψυχολογική βάση (Herbert, 1999).

Οι σχέσεις προσκόλλησης και η ποιότητα της συναισθηματικής σχέσης γονέων - παιδιών είναι πολύ σημαντικά θέματα στα οποία επικεντρώνεται η μελέτη για την επιρροή των γονέων στην ανάπτυξη της ταυτότητας του εφήβου. Σύμφωνα με τη θεωρία της προσκόλλησης του Bowlby (1969, 1988), τα βρέφη διαμορφώνουν εσωτερικά μοντέλα εργασίας των σχέσεων και των ενεργειών βασισμένα στην εμπειρία τους με τα άτομα που τα φροντίζουν. Όταν τα άτομα που φροντίζουν το βρέφος ανταποκρίνονται άμεσα στις ανάγκες του, τότε η προσκόλληση παρέχει μία ασφαλή βάση και προάγει τη διερεύνηση και την ανάπτυξη της έννοιας του εαυτού. Τόσο η θεωρία της προσκόλλησης όσο και οι θεωρίες διαμόρφωσης της ταυτότητας τονίζουν τη σημασία της διερεύνησης νέων πραγμάτων.

Η ασφαλής προσκόλληση που χαρακτηρίζεται από την ευαισθησία, τη ζεστασιά και τη σταθερότητα, επιτρέπει την μεγαλύτερη διερεύνηση, τόσο στα μικρά παιδιά όσο

και στους εφήβους. Η αίσθηση αποδοχής και ελευθερίας που παρέχει ο ασφαλής δεσμός στον έφηβο, τού επιτρέπει να δοκιμάσει νέους ρόλους και εναλλακτικές ταυτότητες. Μετά από μία περίοδο επαρκούς διερεύνησης, ο έφηβος είναι σε θέση να πάρει υπεύθυνες αποφάσεις και να κάνει τις προσωπικές του επιλογές γνωρίζοντας ότι οι γονείς του στηρίζουν αυτές τις επιλογές του. Όταν οι γονείς ενθαρρύνουν την ανάγκη του για ανεξαρτησία και αυτονομία ενώ ταυτόχρονα είναι πρόθυμοι να τον στηρίξουν στα προβλήματα και τις αποτυχίες της ζωής, τότε ο έφηβος διαμορφώνει μια ικανοποιητική ταυτότητα (Herbert, 1999).

Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι οικογένειες παρέχουν τη βάση για τις πεποιθήσεις και τις αξίες που κατέχει ένα άτομο. Οι έφηβοι εκτίθενται στα συστήματα πεποιθήσεων των γονέων τους και των άλλων μελών της οικογένειας.

Χρησιμοποιούν λοιπόν, αυτές τις αξίες ως σημείο αφετηρίας για τη διερεύνηση των πεποιθήσεών τους. Στη περίπτωση του εφήβου με δοτή ταυτότητα, όπου δεν υπάρχει ενεργητική διερεύνηση των εναλλακτικών επιλογών, η οικογένεια μπορεί να είναι η μόνη πηγή αρχών και αξιών (Μπρούζος, 2001).

Αρκετοί έφηβοι με διάχυση ταυτότητας νιώθουν ότι έχουν απορριφθεί ή παραμεληθεί από τους γονείς τους και βρίσκονται σε απόσταση από αυτούς. Στις οικογένειες αυτών των εφήβων, ο πατέρας συχνά απουσιάζει, λόγω χωρισμού ή διαζυγίου. Ένας έφηβος με διάχυτο/αποφευκτό στυλ ταυτότητας, σύμφωνα με τον Berzonsky (2004), έχει βρεθεί ότι συνδέεται με γονικές πρακτικές που παρέχουν ελλιπή καθοδήγηση, αυξημένη ανεκτικότητα, ανύπαρκτο έλεγχο της συμπεριφοράς, χαμηλά επίπεδα συναισθηματικής υποστήριξης και έκφρασης καθώς και περιορισμένη επικοινωνία (Kail, Cavanaugh 2010).

Από την άλλη πλευρά, έφηβοι με δοτή ταυτότητα είναι συνήθως κοντά στους υπερπροστατευτικούς γονείς τους και φοβούνται την απόρριψη τους. Οι γονείς τους επιδεικνύουν παρεμβατικότητα και κτητικότητα προς το παιδί και συνήθως αναλαμβάνουν κυρίαρχο ηγετικό ρόλο μέσα στην οικογένεια. Εκφράζουν χαμηλού επιπέδου συναισθήματα και επιδεικνύουν ελάχιστη ενθάρρυνση στα παιδιά τους, ώστε να αποκτήσουν μία διαφοροποιημένη και προσωπική ταυτότητα. Αντίθετα, υπάρχουν ενδείξεις ισχυρών πιέσεων για συμμόρφωση του εφήβου με τις οικογενειακές αξίες (Kail, Cavanaugh 2010).

Η ανάπτυξη της ταυτότητας φαίνεται ότι επηρεάζεται από το συνδυασμό δύο παραγόντων: της συναισθηματικής στοργής/προσκόλλησης και της ανεξαρτησίας του ατόμου από τους γονείς. Η ψυχολόγος Diana Baumrind (1978) εντόπισε τρεις διαφορετικούς τύπους γονέων που έχουν ερευνηθεί εκτενώς: τον αυταρχικό, τον ανεκτικό και τον αυθεντικό ή δημοκρατικό.

Οι αυταρχικοί γονείς χρησιμοποιούν αυστηρό και σκληρό έλεγχο για να ενθαρρύνουν την αδιαμφισβήτητη υπακοή των νέων. Η επικοινωνία και η στοργή είτε δεν χρησιμοποιούνται καθόλου είτε εφαρμόζονται με φειδώ. Οι γονείς αυτοί είναι απαιτητικοί. Θέτουν κανόνες και περιορισμούς με τους οποίους προσπαθούν να ελέγξουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους. Οι έφηβοι αυτών των οικογενειών γίνονται παθητικοί, εξαρτημένοι, έχουν λιγότερη αυτοεκτίμηση, λιγότερη δημιουργικότητα και λιγότερες κοινωνικές εμπειρίες από άλλους συνομήλικους. Ως αποτέλεσμα, δεν αναζητούν εναλλακτικούς ρόλους και ταυτότητες και συνήθως αναπτύσσουν δοτή ταυτότητα (Kail, Cavanaugh 2010).

Οι ανεκτικοί γονείς βασίζονται σε στρατηγικές από τις οποίες απουσιάζει οποιοσδήποτε έλεγχος ή απαίτηση. Οι έφηβοι αυτοί είναι λιγότερο αυτάρκεις, διερευνητικοί και έχουν μικρότερο αυτοέλεγχο. Με την πλήρη απουσία ελέγχου και την ανεξέλεγκτη ελευθερία επιλογών, οι γονείς αυτής της κατηγορίας προωθούν τη διάχυτη ταυτότητα (Conger 1981)

3.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Για τη διατήρηση της κοινωνίας είναι αναγκαία η μετάδοση παραδοσιακών γνώσεων, ικανοτήτων και πολιτιστικών κατακτήσεων στους μεταγενέστερους, καθώς και η εισαγωγή τους σε δοκιμασμένους ρόλους, ώστε αυτό που μαθαίνουν να μπορούν και να το χρησιμοποιούν σωστά και με πλήρη υπευθυνότητα. Στη σχολική τάξη οι μαθητές μαθαίνουν τρόπους προσανατολισμού που είναι μάλιστα μερικές φορές αντίθετοι προς τους οικογενειακούς. Επίσης τα παιδιά εξασκούνται σε ορισμένες τεχνικές και στάσεις κοινωνικές που δεν απαιτούνται μέσα στην οικογένεια και γι' αυτό και δεν μαθαίνονται. Η σχολική αγωγή θεωρείται λοιπόν άμεση συνέχεια της οικογενειακής κοινωνικοποίησης. Στο σχολείο οι μαθητές μαθαίνουν περισσότερα και με διαφορετικό τρόπο, αφού οι συναισθηματικές και κοινωνικές προϋποθέσεις έχουν δημιουργηθεί στην οικογένεια. Η κοινωνικοποίηση στο σχολείο

στοχεύει τόσο στην εσωτερίκευση γενικά αποδεκτών αντιλήψεων σχετικά με τις αξίες καθώς επίσης στην προετοιμασία για την ανάληψη χαρακτηριστικών ρόλων εργασίας.

Οι διαφοροποιητικοί τρόποι λειτουργίας και υλοποίησης της κοινωνικοποίησης συναρτώνται και από τον οικονομική κατάσταση του ατόμου και από το μορφωτικό επίπεδο και από το γενικότερο πολιτισμικό φορτίο του ατόμου και από την εποχή που ζει. Η κοινωνικοποίηση είναι μια δυναμική λειτουργία που δεν σταματάει ποτέ. Δεν ολοκληρώνεται με την ενηλικίωση του ατόμου ούτε έχει στατικό και ενιαίο χαρακτήρα για όλους τους ανθρώπους. Έτσι, με δεδομένες λίγο – πολύ τις ίδιες συνθήκες μπορούμε να δούμε δύο νέους να έχουν διαφορετικές τροχιές κοινωνικοποίησης και – για παράδειγμα – ο ένας να επηρεαστεί από θρησκευτικές και μεταφυσικές θεωρήσεις και να αποτραβηχτεί από την κοινωνία και ο άλλος να γίνει πρωτοπόρος στους κοινωνικούς αγώνες.

Σημειώνεται, με αυτό τον τρόπο, το γεγονός ότι η κοινωνικοποίηση δεν είναι μια παθητική διαδικασία για τον άνθρωπο όπου όλο το «εξωτερικό περιβάλλον» εσωτερικεύεται και μορφοποιείται ως μηχανιστική ένταξη του ατόμου στην κοινωνία. Αντίθετα, η κοινωνικοποίηση είναι μια διαλεκτικού τύπου αλληλεπίδραση μεταξύ κοινωνίας και ανθρώπου, όπου στην κοινωνική εξέλιξη του κάθε ανθρώπου θα ισχύουν γενικοί κανόνες αλλά παράλληλα θα δίνει το *παρόν* της και η προσωπικότητα και η διαμορφούμενη κοσμοθεωρία κάθε ατόμου (Conger1981).

Το σχολείο οφείλει να δει με επιμελή και συστηματικό τρόπο την κοινωνικοποίηση ως μια βασική του αποστολή. Και βεβαίως η ίδια η μετάδοση της γνώσης και η αναπαραγωγή του *πολιτισμικού πεδίου* διαμορφώνουν πλαίσιο κοινωνικοποίησης επαγωγικά ή μη. Ιδιαίτερα τα σχολικά βιβλία ενοποιούν στάσεις και συμπεριφορές και ενσταλάζουν αξίες και πρότυπα με αδιόρατο πολλές φορές αλλά και με πολύ ισχυρό και σχεδόν καταλυτικό τρόπο. Η Διεθνής Έρευνα Σχολικών Βιβλίων έχει δείξει ότι *«τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν μέσα κοινωνικοποίησης, εμπεριέχουν δηλαδή ιδεολογικά μηνύματα, με στόχο να κοινωνικοποιήσουν τους μαθητές, να τους μάθουν τρόπους ενέργειας, κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς και το σύστημα αξιών που θα εξασφαλίσει την προσαρμογή τους στο κοινωνικό περιβάλλον»*.

Ωστόσο, αυτό δεν είναι αρκετό. Το σχολείο οφείλει να αναπτύξει πλούσια τη δική του σχολική ζωή. Να οργανώνει πολιτιστικές δραστηριότητες. Να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες κοινωνικού χαρακτήρα. Να καλλιεργεί μια εξωστρέφεια δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να γνωρίζουν βιωματικά τον τόπο

τους, την μικρό-κοινωνία τους, τους παραγωγικούς τομείς κλπ. Το σχολείο δεν είναι ο μοναδικός θεσμός κοινωνικοποίησης των νέων, είναι όμως ο πιο συστηματικός, ο πιο διαπαιδαγωγικός και ο πιο μορφωτικός προς τούτο θεσμός. Και αυτή η συνολική παιδαγωγική του ευθύνη είναι εξ ολοκλήρου αμεταβίβαστη (Blai, 2017).

3.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η κοινωνικοποίηση του ατόμου, που δεν είναι αποτέλεσμα τυποποιημένης μάθησης καθώς διαφοροποιείται συνεχώς λόγω επιρροών, είναι μια πολύπλοκη διαδικασία που επιτελείται μέσω συγκεκριμένων ψυχοκοινωνικών μηχανισμών (Kail, Cavanaugh 2010). Η μάθηση, η ταύτιση και η εσωτερίκευση αποτελούν τους σημαντικότερους μηχανισμούς. Αναλυτικότερα, με τον όρο μάθηση εννοούμε την απόκτηση συνηθειών και τρόπων συμπεριφοράς από το άτομο μέσω της πρόσληψης παραστάσεων από το κοινωνικό περιβάλλον καθώς και την εναρμόνιση της συμπεριφοράς του ανάλογα με αυτές. Κατόπιν μέσω της ταύτισης, δηλαδή της υιοθέτησης ρόλων και συμπεριφορών που οδηγούν το παιδί στο να αναγνωρίζει τον εαυτό του στους γονείς ή το δάσκαλο, το κοινωνικοποιούμενο άτομο αποκτά την αίσθηση του «ανήκειν» ως λειτουργικό μέρος του κοινωνικού συνόλου. Τέλος, με την εσωτερίκευση, την σταδιακή ενσωμάτωση των πολιτισμικών στοιχείων στην προσωπικότητα του ατόμου, το ίδιο υιοθετεί τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας λειτουργώντας αυτοβούλως χωρίς την ανάγκη επιβολής εξωτερικού ελέγχου (Yildirim, 2015).

Αξίζει να τονιστεί στο σημείο αυτό ο αμφίδρομος, δυναμικός και εξελικτικός χαρακτήρας της κοινωνικοποίησης. Ειδικότερα, η υιοθέτηση των προτύπων συμπεριφοράς δεν είναι μια παθητική λειτουργία διότι το άτομο-δέκτης λειτουργεί και ως πομπός επηρεάζοντας το περιβάλλον κοινωνικοποίησης με τη σειρά του όταν αντιστρέφονται οι ρόλοι (δηλαδή ο δέκτης γίνεται πομπός). Η διαδικασία κοινωνικοποίησης διαφοροποιείται μάλιστα χώρο-χρονικά ανάλογα με τις συνθήκες και βασίζεται στην αλληλεπίδραση κοινωνίας και ατόμου, μέσω της οποίας οικοδομείται η ατομική και συλλογική ταυτότητα (Kail, Cavanaugh 2010). Ο μετασχηματισμός επομένως του ανθρώπου από βιολογικού σε κοινωνικού όντος γίνεται μέσω της δια βίου κοινωνικής διαντίδρασης ανάμεσα στην κοινωνία και το άτομο που αποτελεί με άλλα λόγια την κοινωνικοποίηση (Κωνσταντίνου, 1998:21). Άρα, από την μία πλευρά ένας κοινωνικοποιημένος άνθρωπος γίνεται αντιληπτό ότι

δέχεται τις επιδράσεις της κοινωνίας και μαθαίνει τρόπους σκέψης και ενέργειας συμβατές με αυτήν, και από την άλλη πλευρά ως κοινωνικό ον έχει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με τα υπόλοιπα άτομα (Windsor et.al. 2015).

Συνεχίζοντας, η κοινωνικοποίηση όπως έχει υποστηριχθεί προϋποθέτει αναπτυγμένη κοινωνικότητα. Με τον όρο κοινωνικότητα εννοούμε την ικανότητα να ζει κανείς και να συνεργάζεται αρμονικά με τους υπόλοιπους, αλληλεπιδρώντας αμφίδρομα μέσα σε μια διαλεκτική σχέση με το περιβάλλον προασπίζοντας πάντα ο καθένας την ατομικότητά του. Επομένως το άτομο όταν εφαρμόζει τους κανόνες, τις αξίες της κοινωνίας και διασφαλίζει παράλληλα τις αξίες της ζωής του υιοθετεί μια κοινωνική συμπεριφορά και είναι σε θέση να ενταχθεί ομαλά στον κοινωνικό ιστό. Κοινωνικοποίηση και κοινωνικότητα άρα νοούνται ως δυναμικές διαδικασίες βάσει των οποίων ο καθένας είναι ελεύθερος να ενταχθεί ή όχι στο κοινωνικό περιβάλλον με δική του πρωτοβουλία χωρίς την κατάργηση της επιλογής και της ελεύθερης βούλησής του.

Στο πλαίσιο της εκκόλαψης κοινών γνωρισμάτων του μαθητή τόσο το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον όσο και το οικογενειακό και σχολικό προσφέρουν μέσω της διαδικασίας της αλληλεπίδρασης όλα τα απαραίτητα στοιχεία που μπορούν να χαρακτηρίσουν τον άνθρωπο ως κοινωνικοποιημένο και κοινωνικό ον. Οι φορείς κοινωνικοποίησης επομένως είναι πολυάριθμοι (Alfonso et.al. 2015).

Γενικότερα, η πρωτογενής κοινωνικοποίηση που αρχίζει με τη γέννηση και ολοκληρώνεται με την απόκτηση πολιτιστικής ταυτότητας του παιδιού, διακρίνεται στη φάση καλλιέργειας του κοινωνικού στοιχείου και εκείνης της πολιτιστικής ένταξης. Η οικογένεια ως πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης, χαρακτηρίζεται από αλληλεπιδράσεις όπου υπάρχουν στενές διαπροσωπικές και συναισθηματικές σχέσεις μεταξύ των μελών της ομάδας. Από τη γέννηση κιόλας του παιδιού και για όλη του τη ζωή διαμορφώνει σε σημαντικό βαθμό τις αξίες και τις αντιλήψεις που αυτό θα υιοθετήσει μεταφέροντάς του πρότυπα, κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς (Conger, 1981).

3.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ

Οι γονείς συνήθως ανησυχούν ότι τα παιδιά τους, στην ηλικία της εφηβείας, θα «πέσουν» στη λάθος παρέα συνομηλίκων και θα πειστούν από αυτούς να

υιοθετήσουν συμπεριφορές που είναι αυτοκαταστροφικές ή να εναντιωθούν κατά των γονέων τους. Πόση επιρροή όμως έχουν οι συνομηλικοί στους εφήβους και στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους; Η πίεση των συνομηλίκων κάνει τους εφήβους να υιοθετήσουν στάσεις και συμπεριφορές που αποδοκιμάζουν οι γονείς τους; (Conger 1981).

Παρόλο που πολλές φορές η οικογένεια προσφέρει ικανοποιητική υποστήριξη στο άτομο, οι οικογενειακές σχέσεις δεν παράγουν πάντα το επιθυμητό θετικό αποτέλεσμα. Όταν αυτές οι συναλλαγές αποτελούν αδύναμες πηγές υποστήριξης πιθανόν να μειώσουν την ικανότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει προκλήσεις (Conger 1981). Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι σχέσεις με τους συνομηλίκους μπορεί να γίνουν σημαντικές πηγές υποστήριξης (Osório et.al.2017).

Με την έλευση της εφηβείας, οι έφηβοι περνούν όλο και πιο πολύ χρόνο έξω από το σπίτι και στρέφονται όλο και περισσότερο στην ομάδα των συνομηλίκων, ενώ μειώνεται ο χρόνος τον οποίον περνούν με τους γονείς τους. Έχουν ανάγκη από περισσότερο προσωπικό χρόνο και αυτό έχει ως συνέπεια να αλλάξουν οι σχέσεις με την οικογένεια. Παρόλο που αυτή η αλλαγή οδηγεί σε μεγαλύτερη ανεξαρτησία ταυτόχρονα οδηγεί σε λιγότερο στενές και αποκλειστικές σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών (Conger J., 1981).

Οι σχέσεις με τους συνομηλίκους εξυπηρετούν σημαντικές λειτουργίες για τους εφήβους, ιδίως την διερεύνηση επιλογών και αξιών και την διευκόλυνση της ανεξαρτησίας από τις οικογένειές τους. Όταν το δίκτυο των συνομηλίκων είναι υποστηρικτικό, προωθεί την απόκτηση ικανοποιητικής προσωπικής ταυτότητας από τον έφηβο και ταυτόχρονα αναστέλλει την απόκτηση δοτής ταυτότητας (Lipsey,1992).

Άτομα με διάχυτη ταυτότητα συχνά επιλέγουν φίλους που αντανακλούν συγκεκριμένες απόψεις και αξίες οι οποίες είναι παρόμοιες με τις δικές τους. Στην περίπτωση αυτή τα άτομα δεν έχουν εναλλακτικές επιλογές και πιθανόν να μην αισθανθούν την ανάγκη να εμπλουτίσουν και να διευρύνουν τη δική τους ταυτότητα. Γι αυτό και τα άτομα με διάχυτη ταυτότητα αλλάζουν εύκολα γνώμη και δεν δεσμεύονται εύκολα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να δέχονται και να συμφωνούν με αυτό που θέλει κάθε φορά η πλειοψηφία (Lipsey,1992).

Διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν την δεκτικότητα των εφήβων στην επίδραση των

συνομηλίκων. Η προσωπικότητα του ατόμου, η ηλικία του και ο τύπος της οικογένειάς του είναι τρεις από τους βασικότερους παράγοντες. Οι αυθεντικοί γονείς φαίνεται να αποθαρρύνουν την αρνητική επιρροή των συνομηλίκων, ενώ οι αυταρχικοί και οι ανεκτικοί γονείς φαίνεται ότι την ενθαρρύνουν (Lipsey,1992).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

4.1 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΔΙΑΓΩΓΗΣ - ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Οι σοβαρές και επίμονες αυτές μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς περιγράφονται στην ψυχοπαθολογία με τον όρο «διαταραχή διαγωγής». Ωστόσο ο όρος αυτός καλύπτει ένα πολύ ευρύ φάσμα μορφών συμπεριφοράς. Τα κυρίαρχα συμπτώματα, οι αιτιολογικοί μηχανισμοί που τα στηρίζουν, η ηλικία πρώτης εμφάνισής τους και η έκβαση των συμπτωμάτων αυτών παρουσιάζουν σημαντική ετερογένεια στα άτομα με τη διάγνωση της διαταραχής διαγωγής. Επομένως, πρόκειται για ένα πολύπλοκο φαινόμενο, η κατανόηση του οποίου απαιτεί προσεκτική μελέτη μιας σειράς παραγόντων, οι οποίοι αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους, καθορίζουν τη μορφή με την οποία θα εκδηλωθούν τα συμπτώματα της διαταραχής και την ευμενή ή δυσμενή πρόγνωση για την εξέλιξή τους(Lipse,1992).

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η διαταραχή διαγωγής εμφανίζεται στα αγόρια με συχνότητα πολύ μεγαλύτερη από αυτή των κοριτσιών. Συγκεκριμένα, στα τέσσερα αγόρια με διαταραχή διαγωγής αντιστοιχεί μόνο ένα κορίτσι (American Psychiatric Association, 1987).

Ωστόσο, το εύρημα αυτό έχει αμφισβητηθεί από ορισμένους ερευνητές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η αντιστοιχία αυτή μειώνεται εξαιρετικά αν ληφθούν υπόψη ορισμένες ποιοτικά διαφορετικές μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς, όπως η έμμεση ή συγκεκριμένη επιθετικότητα, οι οποίες υιοθετούνται κυρίως από κορίτσια. Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι η συννοσηρότητα της διαταραχής διαγωγής με άλλες διαταραχές είναι φαινόμενο που παρατηρείται συχνότερα στα κορίτσια (Bromley et. al. 2006).

Επιπλέον, οι διαφορές αυτές μειώνονται αισθητά στην εφηβεία, περίοδο κατά την οποία η υπεροχή των αγοριών έναντι των κοριτσιών ως προς τη συχνότητα εμφάνισης της διαταραχής δεν είναι πλέον στατιστικά σημαντική. Το εύρημα αυτό ερμηνεύεται πολλαπλώς. Καταρχήν, φαίνεται ότι η έναρξη της διαταραχής στα κορίτσια γίνεται αργότερα απ' ό,τι στα αγόρια. Επιπλέον, στην εφηβεία αυξάνουν οι έμμεσες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς, οι οποίες είναι χαρακτηριστικές των κοριτσιών (Walklate, 2003).

Επιπλέον, επειδή τα αγόρια εμφανίζουν συνήθως τις πιο επιθετικές από τις μορφές συμπεριφοράς που περιλαμβάνει η διαταραχή, η διάγνωση κατά την παιδική ηλικία δίνεται ευκολότερα στα αγόρια. Γι' αυτό το λόγο, ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι κατά την παιδική ηλικία, τα κριτήρια διάγνωσης θα πρέπει να είναι διαφορετικά στα αγόρια και στα κορίτσια (Lipsey, 1992).

Ένας άλλος παράγοντας, ο οποίος διαφοροποιείται σε σχέση με το φύλο, είναι η έκβαση της διαταραχής. Ενώ, στα αγόρια η διάγνωση της διαταραχής διαγωγής αποτελεί συχνά προγνωστικό παράγοντα για εμφάνιση αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας, στα κορίτσια η πρόγνωση αναφέρεται περισσότερο σε αγχώδεις διαταραχές, διαταραχές της διάθεσης και σωματόμορφες διαταραχές (Robins, 1986). Επομένως, η ύπαρξη της διαταραχής διαγωγής στα κορίτσια κατά την παιδική ηλικία προοιωνίζεται ένα ευρύτερο και ποιοτικά διαφορετικό φάσμα διαταραχών απ' ότι στα αγόρια, συμπεριλαμβανομένων και των μειωμένων ικανοτήτων παροχής γονικής φροντίδας (Bromley et. al. 2006).

4.2 ΑΓΧΟΣ

Το άγχος είναι ένα πολύ δυσάρεστο συναίσθημα. Στην εφηβεία τα παιδιά μπορούν εύκολα να «τα χάσουν» και συνεπώς βρίσκονται πολύ συχνά σε κατάσταση έντονου άγχους. Το άγχος, βέβαια, είναι φυσιολογικό μέχρι κάποιο βαθμό γιατί βοηθά στην ενεργοποίηση του ατόμου. Ωστόσο, όσο φυσιολογικό και αν είναι το έντονο άγχος σε έναν έφηβο, οι γονείς πρέπει να μπορούν να το αναγνωρίσουν για να πάρουν τα μέτρα τους (Walklate, 2003).

Ενδεικτικά, αναφέρουμε κάποια σημάδια που θα πρέπει να ενεργοποιήσουν τόσο τον έφηβο όσο και τους γονείς. Ο έφηβος παρουσιάζει νευρικότητα, ανησυχία και απότομη συμπεριφορά ή δείχνει κακή διάθεση. Μπορεί να παραπονιέται για ταχυκαρδίες, παρουσιάζει αλλαγή στις συνήθειες του ύπνου, αλλαγές στη γενική συμπεριφορά, κάνει συχνά παράπονα για πονοκεφάλους, ζαλάδες και άλλες αδιαθεσίες. Ωστόσο υπάρχουν και έφηβοι οι οποίοι μπορεί να μην εμφανίσουν τίποτα από τα παραπάνω αλλά και πάλι πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στα σημάδια που μας δίνουν. Μερικά παιδιά παριστάνουν θαυμάσια τους «άνετους» και εμφανίζονται «αναίσθητα» όπως τα κατηγορούν συχνά οι γονείς τους όταν εκνευρίζονται, ενώ κατά βάθος αισθάνονται έντονο στρες. Αυτή η αναισθησία

αποτελεί μία μάσκα άμυνας. Ειδικά τα συνεσταλμένα και ευαίσθητα παιδιά δεν εκδηλώνουν τα άγχος τους ούτε με νεύρα ούτε με φωνές. Προσπαθούν να τα βγάλουν πέρα για να ευχαριστήσουν τους γονείς τους, παρότι νιώθουν βουβή απελπισία και τρομερή πίεση. Αυτά τα παιδιά χρειάζονται ακόμα μεγαλύτερη προσοχή (Reynolds, 2017).

Όσον αφορά τα αίτια, αυτά ποικίλουν και δεν είναι ποτέ ίδια για όλα τα παιδιά. Τα παιδιά μπορεί να προβληματίζονται κυριολεκτικά για οτιδήποτε και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τι από όλα τους αγχώνει.

Παρακάτω αναφέρονται κάποιες καταστάσεις που συνήθως δυσκολεύουν και προκαλούν άγχος:

- οι αλλαγές στην εμφάνισή τους (σώμα, πρόσωπο, σπυράκια)
- οι μεγάλες απαιτήσεις των γονιών για σχολικές επιδόσεις
- το διαζύγιο
- οι πολλές υποχρεώσεις
- τα οικονομικά προβλήματα στο σπίτι
- οι αλλαγές σχολείου ή καθηγητή ή σπιτιού (έχουν την έγνοια αν θα γίνουν αποδεκτοί από τους νέους συμμαθητές, γείτονες, καθηγητές αλλά κι αν θα βρουν κι εκείνα κάποιους να ταιριάζουν) (Lipsey,1992).

4.3 ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ - ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ

Η κατάθλιψη είναι ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας που μπορεί να επηρεάσει άτομα κάθε ηλικίας, συμπεριλαμβανομένων των εφήβων, και αντίθετα με την επικρατούσα αντίληψη, δεν πρόκειται για μια κακή διάθεση ή μια περιστασιακή μελαγχολία που μπορεί να νιώθουμε. Χαρακτηρίζεται κυρίως από ένα μόνιμο αίσθημα θλίψης και απελπισίας, ευερεθιστότητα και έλλειψη ενδιαφέροντος για οποιαδήποτε δραστηριότητα. Τείνει να εκδηλώνεται διαφορετικά στα δύο φύλα κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Τα αγόρια συνήθως παρουσιάζουν αντικοινωνική ή παραβατική συμπεριφορά, ενώ τα κορίτσια τις περισσότερες φορές απομονώνονται. Η εφηβική κατάθλιψη, αν δεν εντοπιστεί και αντιμετωπιστεί εγκαίρως, μπορεί να οδηγήσει σε σχολική αποτυχία, σε κατάχρηση ουσιών και αλκοόλ, σε βίαιη συμπεριφορά ή ακόμη και σε αυτοκτονία.

Συμπτώματα

Δεν είναι πάντα εύκολο να ξεχωρίσει κανείς αν η συμπεριφορά ενός εφήβου οφείλεται στις αλλαγές που συμβαίνουν σε αυτή την ηλικία ή σε κατάθλιψη. Η εφηβεία χαρακτηρίζεται ούτως ή άλλως από συγκρούσεις με τους γονείς και κλείσιμο των εφήβων στον εαυτό τους, καθώς οι τελευταίοι αναζητούν την ταυτότητά τους και διεκδικούν την ανεξαρτησία τους. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποια συμπτώματα που υποδεικνύουν κατάθλιψη και όχι μία τυπική συμπεριφορά εφηβείας (Bromley et. al. 2006):

- Ευερεθιστότητα
- Θλίψη
- Απώλεια ενδιαφέροντος ή και ευχαρίστησης για δραστηριότητες
- Σημαντική απώλεια βάρους, ενώ δεν είναι σε δίαιτα, ή, το αντίθετο, αύξηση βάρους
- Αϋπνία ή υπερυπνία
- Κόπωση ή απώλεια της ενεργητικότητας
- Έλλειψη συγκέντρωσης ή αναποφασιστικότητα
- Αισθήματα αναξιοσύνης ή υπέρμετρης ενοχής
- Επανερχόμενες σκέψεις θανάτου ή αυτοκτονίας (Lipsey, 1992).

Τις περισσότερες φορές, τα αίτια που σπρώχνουν τους εφήβους στις απόπειρες αυτοκτονίας είναι ασήμαντα: μια σχολική αποτυχία, μια ερωτική απογοήτευση, μια επίπληξη κλπ. Στην πραγματικότητα, μια συμπεριφορά αυτοκτονίας – είτε λειτουργεί σαν επίκληση είτε είναι αληθινή επιθυμία θανάτου – υποδηλώνει μια σοβαρή έλλειψη επικοινωνίας του εφήβου με το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον.

Η τάση αυτοκτονίας δείχνει την ανικανότητα της οικογένειας να γίνει στήριγμα για τον έφηβο και την άμεση ευθύνη της για την κατάστασή του.

Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της τάσης αυτοκτονίας στην εφηβεία:

- Χωρισμός των γονέων
- Απουσία του πατέρα
- Απομάκρυνση ενός ή περισσότερων μελών της οικογένειας

Η τάση αυτοκτονίας των εφήβων είναι αποτέλεσμα μιας χρόνιας διαταραχής της λειτουργίας της οικογένειας. Σοβαρές συγκρούσεις, έλλειψη πραγματικής

επικοινωνίας και έλλειψη συγκινησιακών δεσμών με την οικογένεια, αλκοολικοί γονείς, όλα αυτά στη σοβαρή τους μορφή ευνοούν την ανάπτυξη της τάσης αυτοκτονίας των εφήβων γιατί συνθέτουν μια οικογένεια όπου το περιβάλλον της δεν μπορεί να αποτελέσει υποστηρικτικό πλαίσιο για ένα νεαρό άτομο.

Χαρακτηριστικό αυτών των οικογενειών είναι οι ακραίες παιδαγωγικές θέσεις. Ο γονικός έλεγχος και οι προσδοκίες σε σχέση με τον έφηβο, είτε είναι πολύ υψηλές είτε πολύ χαμηλές.

Ο υπερβολικός έλεγχος αντανακλά την άρνηση των γονιών να δεχτούν ότι το παιδί μεγαλώνει και να παραιτηθούν από τον κυρίαρχο ρόλο τους πάνω στο παιδί. Σαν αποτέλεσμα, οι έφηβοι δεν μπορούν να εκφράσουν τις ανάγκες τους και τα συναισθήματά τους και να προβάλλουν την αξία των θέσεών τους. Ο υπερβολικός έλεγχος προκαλεί περισσότερο κατάθλιψη παρά έχθρα. Η υπερβολική χρήση τιμωριών και απαγορεύσεων, αναστέλλει τα δημιουργικά κίνητρα του εφήβου και οδηγεί στην παθητικότητα και στην έλλειψη βούλησης.

Συχνά οι γονείς έχουν υψηλές απαιτήσεις από το παιδί, στις οποίες δεν μπορεί να ανταποκριθεί, με αποτέλεσμα να χάσει την αυτοεκτίμησή του και να οδηγηθεί σιγά σιγά στην κατάθλιψη. Όταν βρίσκεται σ' ένα περιβάλλον που δεν τον αναγνωρίζει και τον καταπιέζει, χωρίς να μπορεί να το τροποποιήσει, τότε ο έφηβος είναι εκτεθειμένος στην αντίδραση μέσα από την αυτοκτονία, την οποία επιτρέπει η κατάθλιψη (Heward, 2000).

Αντίστροφα, αν στην οικογένεια δεν υπάρχει κανένας έλεγχος και καμία προσδοκία από το παιδί, τότε αυτό εκλαμβάνεται από τον έφηβο σαν αδιαφορία από την πλευρά των γονιών του και μια τέτοια κατάσταση ευνοεί κι αυτή την ανάπτυξη της κατάθλιψης και την αυτοκτονία.

Και στις δύο αυτές αντίθετες θέσεις σε οικογένειες εφήβων με τάσεις αυτοκτονίας, υπάρχει σαν κοινό στοιχείο η επιθετικότητα, γιατί ο υπερβολικός έλεγχος στηρίζεται στην επιθετικότητα και η αδιαφορία αποτελεί μορφή παθητικής επιθετικότητας.

Ο έφηβος με τάσεις αυτοκτονίας, βρίσκεται σε μια θέση όπου ενώ δέχεται επιθετικότητα από τους άλλους, δεν μπορεί να την ανταποδώσει (Bromley et. al. 2006).

Μετά τη φθορά των οικογενειακών σχέσεων, ακολουθεί η κατάθλιψη του εφήβου. Η έλλειψη των γονέων δεν αναπληρώνεται με την ένταξη του καταθλιπτικού εφήβου στην ομάδα. Οι πρόωρες ετεροφυλικές σχέσεις του και η επιφανειακή συναναστροφή

του με άλλους εφήβους, δεν καλύπτουν την ανεπάρκεια των οικογενειακών στηριγμάτων.

Σύμφωνα με τον Freud, η αυτοκτονία και η κατάθλιψη προκύπτουν από την επιθετικότητα η οποία στρέφεται ενάντια στον εαυτό.

Σχετικά με την κατάθλιψη, διάφορες εσφαλμένες σκέψεις και παράλογες πεποιθήσεις κάνουν το άτομο να έχει μια αρνητική άποψη για τον εαυτό του, τον κόσμο και το μέλλον. Είναι αυστηρές, απαιτητικές και άκαμπτες θέσεις όπως: "για να ζήσω πρέπει να με αγαπά όλος ο κόσμος" ή "όλο αποτυχίες έχω στη ζωή μου" κ.λπ. Το άτομο θεωρεί ότι δεν έχει κανένα ενδιαφέρον ή θέλημα και ότι είναι υπεύθυνο για τις αποτυχίες. Αυτή η αρνητική παραμόρφωση της πραγματικότητας οδηγεί στην κατάθλιψη.

Από ψυχαναλυτική άποψη, στην αυτοκτονία, το χαμένο αντικείμενο προβάλλεται μέσα στο Εγώ, εναντίον του οποίου στρέφεται η έχθρα και η απόπειρα αυτοκτονίας αποτελεί την πραγματοποίηση ενός υποκατάστατου φόνου, του οποίου η επιθυμία παραμένει ασυνείδητη.

Από ηθολογική προσέγγιση, η έχθρα που απευθύνεται στο περιβάλλον, μετατοπίζεται στο σώμα του ίδιου του ατόμου, το οποίο γίνεται ταυτόχρονα το υποκείμενο και το αντικείμενο που έχουμε χάσει. Ο σκοπός της αυτοκτονίας είναι περισσότερο η αλλαγή της ζωής παρά η διακοπή της.

Η απόπειρα αυτοκτονίας είναι μια κλήση για βοήθεια και μια απελπισμένη κραυγή για αγάπη. Στοχεύει στο να αλλάξει τις στάσεις του άμεσου περιβάλλοντος (Heward, 2000).

4.4 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Ο όρος 'προβλήματα συμπεριφοράς' αφορά στην ευρύτερη κατηγορία των δυσκολιών προσαρμογής και ορίζεται ως η ακατάλληλη, αναποτελεσματική ή/και αποτυχημένη προσπάθεια ενός παιδιού να προσαρμοστεί ομαλά στις απαιτήσεις του περιβάλλοντός του. Ειδικότερα, πρόκειται για δυσκολίες οι οποίες συνδέονται με αξιοσημείωτη υποκειμενική ενόχληση ή δυσφορία του παιδιού ή/και με έκπτωση της λειτουργικότητάς του σε ένα ή περισσότερους τομείς της ζωής του, που δυνητικά

οδηγούν σε καθυστέρηση στην ανάπτυξη των αναπτυξιακών του στόχων (Balat, (2016).

Ένα παιδί με προβλήματα στη συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από αρνητισμό, έλλειψη συνεργατικής διάθεσης, ανυπακοή, προκλητική συμπεριφορά. Δυσκολεύεται να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του σχολείου ή τους κανόνες του σπιτιού. Χάνει εύκολα την ψυχραιμία του, μπλέκεται σε καυγάδες, λέει ψέματα. Με την πάροδο του χρόνου και την έλευση της εφηβείας, οι δυσκολίες αυξάνονται αξιοσημείωτα. Εκδηλώνεται πια έντονη λεκτική και σωματική επιθετικότητα προς τους γύρω, επανειλημμένη καταστροφική συμπεριφορά, έκνομες ενέργειες, όπως κλοπές και απάτες, απομάκρυνση από το σπίτι για μεγάλο χρονικό διάστημα, αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο. Ένα παιδί με προβλήματα συμπεριφοράς, τις περισσότερες φορές, συναντά δευτερογενώς σημαντικές δυσκολίες στη συγκέντρωση της προσοχής του και είναι υπερκινητικό, με αποτέλεσμα αφενός να αντιμετωπίζει μαθησιακές δυσκολίες και να σημειώνει χαμηλή σχολική επίδοση και αφετέρου να απορρίπτεται από τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτικούς από το σχολικό πλαίσιο με πιο μεγάλη συχνότητα (Bromley et. al. 2006).

4.5 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ο όρος κοινωνική προσαρμογή υποδηλώνει την ικανότητα του ατόμου (ή μη) να οργανώνει την ύπαρξη του με τρόπο τέτοιο ώστε να δρα με τρόπο λειτουργικό μέσα στο κοινωνικό του περιβάλλον. Ο Μπρούζος (2001) συνέδεε το βαθμό της κοινωνικής προσαρμογής με τα φαινόμενα παρανομίας, δηλαδή τα φαινόμενα κοινωνικής αναστάτωσης ή ατομικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς, που εκδηλώνονται στις κοινωνίες. Η απουσία κοινωνικής προσαρμογής, που επακολουθεί τη δυσαρμονία ανάμεσα στις ανάγκες της κοινωνίας και στις δυνατότητες να ικανοποιηθούν αυτές οι ανάγκες, ανήκουν κατά το Ντυρκέμ στη σφαίρα της «ανομίας». Καταστάσεις τέτοιου τύπου δημιουργούνται σε περιπτώσεις κρίσης ή ευεργετικών αλλά απότομων κοινωνικών αλλαγών. Τότε οι συλλογικές παραστάσεις αποδυναμώνονται και οι κοινωνικοί κανόνες δεν επιβάλλονται στις ατομικές προσδοκίες. Στις βιομηχανικές κοινωνίες που αναπτύσσονται με απότομους ρυθμούς οι προϋποθέσεις κοινωνικής ένταξης του ατόμου είναι περιορισμένες (Molnar, 1999).

Η πορεία της κοινωνικής προσαρμογής του ατόμου, κυρίως του νέου ατόμου, εξαρτάται και επηρεάζεται στο μεγαλύτερο βαθμό της από την πορεία της κοινωνικής του ανάπτυξης η οποία αφορά ποικίλες παραμέτρους. Το παιδί που μεγαλώνει με γονείς ικανούς να του εμπνέουν σεβασμό και στοργή, κατανόηση και λογική, σαφή καθοδήγηση έχει εφοδιαστεί με κάθε δυνατότητα να μάθει να κοινωνικοποιείται ικανοποιητικά με τους άλλους και να προσαρμόζεται στον κοινωνικό του περιβάλλον. Εάν οι γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να σχετίζονται ελεύθερα με τους άλλους, να αποδέχονται και να εκτιμούν τον ρόλο τους στις κοινωνικές ανταλλαγές, αυτά μαθαίνουν να νιώθουν άνεση με τους άλλους ανθρώπους, να τους φέρονται με εμπιστοσύνη και εκφραστικότητα διατηρώντας ταυτόχρονα την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους (Kratochwill et.al. 2016).

Οι γονείς, βέβαια, συνιστούν τον σημαντικότερο ίσως αλλά όχι και τον μοναδικό παράγοντα που βοηθάει τα παιδιά ως προς την ομαλή κοινωνική τους προσαρμογή. Στην συνέχεια θα αναδυθούν και άλλοι εξίσου σημαντικοί παράμετροι (Olweus, 2009).

Σύμφωνα με τον Herbert (1991), οι έφηβοι πρέπει να επεξεργαστούν τέσσερις αναπτυξιακές κρίσεις που θα τους οδηγήσουν στην εδραίωση της προσωπικής τους ταυτότητας που είναι εξαιρετικά σημαντική για την ομαλή τους κοινωνική προσαρμογή. Αυτές είναι :

1. Εδραίωση εμπιστοσύνης. Η αναζήτηση αυτή λειτουργεί σε διάφορα επίπεδα συγχρόνως τόσο στην προσωπική όσο και στην κοινωνική σφαίρα. Αναζήτηση αξιόπιστων και αξιοθαύμαστων φίλων, επιλογή ερωτικού συντρόφου, αναζήτηση πολιτικών σκοπών και αρχηγών.
2. Εδραίωση αυτονομίας. Να επιλέγει κανείς μόνος του την πορεία της ζωής του, αντί να υπακούει στις αποφάσεις που επιβάλλουν οι γονείς του ή οι υπόλοιποι άνθρωποι επιρροής.
3. Λήψη πρωτοβουλιών. Να βάζει τους δικούς του στόχους και να μην συμβιβάζεται με την περιορισμένη πραγματικότητα που πιθανόν να έχουν ορίσει γι' αυτόν οι ενήλικες.
4. Εργατικότητα. Η σχετική ανεξαρτησία της ενήλικης ζωής ενέχει και την υποχρέωση της ευθύνης για τους στόχους και για την ποιότητα της δουλειάς (Herbert, 1991).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΓΙΑ ΕΦΗΒΟΥΣ

5.1 ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΕΘΕΑ - ΔΗΜΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Την τριετία 2018-2020 θα εφαρμοστεί ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα πρόληψης της χρήσης ουσιών απ' το σύνολο των δημοτικών δομών σε αгаστή συνεργασία με τους ανθρώπους του ΚΕΘΕΑ και με τοπικές συλλογικότητες. Κεντρικός στόχος του Προγράμματος είναι η κινητοποίηση και η συμμετοχή των δυνάμεων της τοπικής κοινωνίας σε μια οργανωμένη προσπάθεια ενίσχυσης των παιδιών και των νέων για υγιείς επιλογές αλλά και έγκαιρης αντιμετώπισης τυχόν δυσκολιών τους.

Πρόκειται για την πρώτη παρέμβαση τέτοιας εμβέλειας και διάρκειας στη χώρα μας, καθώς ο Δήμος Καισαριανής, ο οποίος αριθμεί 40.000 κατοίκους, θα συμμετάσχει με το σύνολο των δομών του.

Έτσι, το πρόγραμμα προβλέπει τη συμμετοχή όλων των δομών εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας, πολιτισμού και αθλητισμού του Δήμου Καισαριανής, καθώς και των σωματείων, συλλόγων, εθελοντικών ομάδων και άλλων φορέων και συλλογικοτήτων της περιοχής. Για την υλοποίησή του, το ΚΕΘΕΑ θα πραγματοποιήσει στην Καισαριανή δράσεις καθολικής, ενδεδειγμένης και επιλεκτικής πρόληψης, όπως ενημέρωση-ευαισθητοποίηση ανά ομάδα πληθυσμού, μακροχρόνια προγράμματα πρόληψης στα σχολεία, Σχολές Γονέων, ατομική συμβουλευτική σε εφήβους και οικογένειες, εκπαίδευση διαφόρων επαγγελματικών ομάδων στην πρόληψη και τη διαχείριση περιστατικών, δικτύωση υπηρεσιών και παραπομπές κ.ά.

Το τελικό στάδιο του προγράμματος προβλέπει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή παρεμβάσεων πρόληψης από τις ίδιες τις δομές του Δήμου Καισαριανής, ύστερα από σχετική εκπαίδευση και υπό την εποπτεία του από το ΚΕΘΕΑ. Έτσι επιτυγχάνεται ο απώτερος στόχος της συνεργασίας που είναι η ενίσχυση της μακροπρόθεσμης ικανότητας της τοπικής κοινωνίας να αξιοποιεί τους δικούς της πόρους για την προώθηση της πρόληψης, την αγωγή υγείας και την έγκαιρη αντιμετώπιση προβλημάτων (www.kethea.gr/Νέα/ΔελτίαΤύπου/tabid/141).

5.2 «ΡΟΤΑ»

Το Κέντρο Θεραπείας, Αποκατάστασης και Πρόληψης «η Ρότα» της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικών Μελετών (Ε.ΨΥ.ΜΕ.) ιδρύθηκε το 2002, στα πρότυπα της Κιβωτού με στόχο την παροχή υπηρεσιών πρόληψης και πρωτοβάθμιας φροντίδας σε παιδιά και εφήβους που εμφανίζουν παροδικές ή μονιμότερες δυσκολίες, αναπτυξιακές υστερήσεις ή διαταραχές σε γνωστικό, νοητικό ή συναισθηματικό επίπεδο, όπως επίσης και στις οικογένειές τους.

α) Εταιρεία Ψυχοκοινωνικών Μελετών (Ε.ΨΥ.ΜΕ.), β) Κιβωτός (Ε.ΨΥ.ΜΕ.)

Υπηρεσίες – Τμήματα που διαθέτει:

Λογοθεραπείας: για διάγνωση και αποκατάσταση πρωτογενών και δευτερογενών διαταραχών λόγου και ομιλίας, όπως καθυστέρηση στην εξέλιξη της ομιλίας, τραύλισμα, διαταραχές που σχετίζονται με νευρολογικές παθήσεις και κρανιοεγκεφαλικές κακώσεις.

Ειδικής Αγωγής: αξιολόγηση και παρέμβαση σε παιδιά και εφήβους που έχουν νοητική κακοσμία ή πάσχουν από ειδικές εξελικτικές διαταραχές ή αυτισμό.

Ειδικής Μάθησης: διάγνωση και αποκατάσταση σε παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσλεξία ή άλλες μαθησιακές δυσκολίες.

Εργοθεραπείας: αξιολόγηση και παρέμβαση με στόχο την ανάπτυξη και βελτίωση της κινητικότητας και του συντονισμού των κινήσεων, καθώς και την εκπαίδευση σε καθημερινές δραστηριότητες και συμπεριφορές.

Παιδοψυχιατρικής: διάγνωση και θεραπεία ψυχιατρικών διαταραχών, αντιμετώπιση ψυχολογικών δυσκολιών, καθώς και ατομική ψυχοθεραπεία παιδιών και εφήβων.

Οικογενειακή Συμβουλευτική: συμβουλευτική οικογένειας, υποστήριξη οικογενειών σε κρίση, ομάδες γονέων και ατομική ψυχοθεραπεία γονέων.

Επαγγελματικού προσανατολισμού: αναπτύσσονται δράσεις πρόληψης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του ευρύτερου κοινού με τη διοργάνωση ομιλιών, ημερησίων εφημερίδων κλπ. σε συνεργασία με τοπικούς συλλογικούς φορείς (<https://epsyme.gr/project/rota-kibotos/>).

5.3 «ΚΙΒΩΤΟΣ»

Η Κιβωτός του κόσμου, αποτελεί σήμερα πηγή συμπαράστασης, φροντίδας και ελπίδας για τα παιδιά.

Ο εθελοντισμός, εδώ είναι πολυεπίπεδος, καθώς το έργο της Κιβωτού πλαισιώνεται από ανθρώπινο δυναμικό εκατοντάδων εθελοντών. Καθημερινά στον χώρο του Κέντρου Εκπαίδευσης, Στήριξης και Φροντίδας του παιδιού, απασχολούνται αμέτρητοι εθελοντές.

Πέραν των εθελοντών που εργάζονται στις εγκαταστάσεις της «Κιβωτού του Κόσμου», έχει δημιουργηθεί και ένα εκτεταμένο δίκτυο εθελοντών-συνεργατών που παρέχουν αφιλοκεδώς τις υπηρεσίες τους στον πληθυσμό της Κιβωτού, όπως για παράδειγμα γιατροί όλων των ειδικοτήτων καθώς και ιδιωτικά διαγνωστικά κέντρα ή ιδιωτικές κλινικές που παρέχουν δωρεάν περίθαλψη σε παιδιά και γονείς, φροντιστήρια που παρέχουν δωρεάν μαθήματα για τα παιδιά. Επίσης αρκετοί δικηγόροι παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες νομικής υποστήριξης. (<http://www.kivotostoukosmou.org/el/>)

5.4 ΜΑΖΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Το «Μαζί για το Παιδί» είναι μια Ένωση μη-κερδοσκοπικών σωματείων και ιδρυμάτων, που εργάζονται, από το 1996, για την ευημερία παιδιών και οικογενειών που αντιμετωπίζουν τη φτώχεια, την αναπηρία, την κακοποίηση και την αρρώστια. Η Ένωση και τα μέλη της προσφέρουν υπηρεσίες σε περισσότερα από 30.000 παιδιά ετησίως εκ των οποίων στα 10.000 σε συστηματική βάση.

Επιπλέον, σε συνεργασία με διεθνείς οργανώσεις, τα μέλη της Ένωσης πρωτοστατούν στην ανταλλαγή καλών πρακτικών και τεχνογνωσίας αλλά και στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας σε θέματα που αφορούν βρέφη, παιδιά και εφήβους σε ανάγκη, ενώ οι υπηρεσίες που αφιλοκεδώς προσφέρουν στις εγκαταστάσεις τους, είναι υψηλού επιπέδου και πολλά από τα προγράμματα που αναπτύσσουν, πρότυπα στον τομέα τους.

Το 2016 η Ένωση τιμήθηκε με το Αργυρό Μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών για την κοινωνική της προσφορά.

Με όραμα να αποτελέσει ένα δίκτυο αρμονικής συνύπαρξης και συνεργασίας μεταξύ των φορέων παιδικής προστασίας, η Ένωση «Μαζί για το Παιδί» συνεργάζεται με περισσότερους από 200 φορείς για παιδιά, πανελλαδικά, κάνοντας πράξη τη φιλοσοφία της, που συμπυκνώνεται στη ρήση «η ισχύς εν τη ενώσει».

Το «Μαζί για το Παιδί» δε λαμβάνει κρατικές ή ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις. Στηρίζεται αποκλειστικά σε ιδιωτικούς πόρους οι οποίοι προκύπτουν από τη διοργάνωση φιλανθρωπικών εκδηλώσεων και από χορηγίες και δωρεές εταιρειών, ιδρυμάτων και ιδιωτών.

Ο εθελοντισμός είναι κινητήριο μοχλός της Ένωσης συμβάλλοντας αποφασιστικά στην προώθηση των σκοπών και την υλοποίηση των δράσεών της (<https://maziगतopaidi.gr/el/pages/i-enosi>).

5.5 ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ

Το κέντρο Πρόληψης & Συμβουλευτικής παρέχει σεμινάρια ψυχολογίας για φοιτητές και επαγγελματίες από το χώρο των κοινωνικών, παιδαγωγικών και επιστημών υγείας. Καθώς επίσης και σεμινάρια για γονείς σε θέματα που αφορούν στην ανάπτυξη, τη διαπαιδαγώγηση, τη κοινωνικοποίηση και την ψυχική υγεία των παιδιών. Η ομαδική ψυχοθεραπεία βοηθάει το κάθε μέλος της ομάδας να επικοινωνεί ποιοτικά με τον συνάνθρωπό του, να μάθει να διεκδικεί με σεβασμό προς τον εαυτό του και προς τον άλλο. Δίνει έμφαση στις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις και στην ομαδικότητα, στον σεβασμό και στην εμπιστοσύνη.

Η ατομική συμβουλευτική βοηθάει το άτομο να εκφράσει τις βαθύτερες συναισθηματικές του δυσκολίες σε ένα ασφαλές περιβάλλον, να ταξινομήσει τις σκέψεις του, να έρθει σε επαφή με τον εαυτό του και τους σημαντικούς άλλους. Προσφέρει αυτοεκτίμηση και αυτογνωσία στο άτομο σε όλα τα επίπεδα.

Η θεραπεία οικογένειας απευθύνεται σε εκείνες τις οικογένειες που θέλουν να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες τους και τα συναισθήματά τους. Επιπλέον και σε εκείνες τις οικογένειες που για κάποιο προφανή ή μη προφανή λόγο τα μέλη της (οι γονείς), αισθάνονται ότι χρειάζονται περισσότερη επικοινωνία, περισσότερη αξία

για τους ίδιους η και για τα παιδιά τους, περισσότερο αγάπη, περισσότερο γαλήνη για να ανακαλύψουν ένα καλύτερο τρόπο για πιο λειτουργική και αρμονική συμβίωση.

<http://kentro-prolipsis.com/>

5.6 ΚΙΝΗΣΗ «ΠΡΟΤΑΣΗ» ΠΑΤΡΑΣ

Η Κίνηση «Πρόταση» δραστηριοποιείται από το 1988 στην Πάτρα με στόχο την πρόληψη των εξαρτήσεων και τη διατύπωση προτάσεων και δράσεων που στοχεύουν στην ποιότητα ζωής των πολιτών. Ο εθελοντισμός αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη αυτού του μοντέλου. Λειτουργούν αρκετές ομάδες έργου ανάλογα τα ενδιαφέροντα, τις δυνατότητες και τις ικανότητες των μελών όπως, ομάδα εκπαιδευτικών, ομάδα εμπυχωτών παιδιών και εφήβων, ομάδα λειτουργίας στεκιού για τα μέλη και φίλους της «Πρότασης» και ομάδα κοινωνικής δικτύωσης. Ο τρόπος λειτουργίας των ομάδων της «Πρότασης» και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα σε αυτές βοηθούν τα μέλη στην προσωπική τους ανάπτυξη και προωθούν στην πράξη τον «άλλο τρόπο ζωής».

Επιπλέον λειτουργεί Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης (Κ.Δ.Α.), για νέους που παρέχει τη δυνατότητα σε παιδιά από τεσσάρων ετών και σε εφήβους να συμμετέχουν σε ομάδες και εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης που στοχεύουν στην πρόληψη και την ποιότητα ζωής των νέων. Αναδεικνύονται και ενισχύονται οι προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών και των εφήβων με μέσα όπως το παιχνίδι, το θέατρο, τη μουσική, τις κατασκευές και ενδυναμώνεται η προσωπικότητά τους.

Στο Στέκι, μέσα από τις εκδηλώσεις που διοργανώνονται, παρέχεται η δυνατότητα για ενημέρωση, επικοινωνία, διασκέδαση και πολιτιστικές δραστηριότητες. Κάθε χρόνο διοργανώνονται εκπαιδευτικές ολομέλειες του φορέα και εκπαιδευτικά σεμινάρια τόσο για τους εθελοντές του φορέα, όσο και για γονείς και εκπαιδευτικούς.

Το Κ.Δ.Α. υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για την Δια Βίου Μάθηση, τον αποκλεισμό των νέων από την εργασία καθώς και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε ομάδες νέων υψηλού κινδύνου. Συμμετέχει σε δίκτυα που στοχεύουν στην διεύρυνση των οριζόντων των νέων και την ενεργοποίησή τους, σε θέματα που αφορούν την πρόληψη των εξαρτήσεων, τις τέχνες και τον πολιτισμό, την προστασία του περιβάλλοντος, την ειρηνική συνύπαρξη και αλληλεγγύη. Η «Πρόταση» έχει

υλοποιήσει διακρατικά προγράμματα για την Πρόληψη της σχολικής βίας, για εκπαίδευση μαθητών σε δεξιότητες, για Πρόληψη στο αλκοόλ και την ασφαλή νυχτερινή ζωή στους νέους, για παιδαγωγική λειτουργία ομάδων παιδιών 8-16 ετών και υποστήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος κ.α. (<http://www.protasi.org.gr/>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Η πρωτοβάθμια πρόληψη εστιάζεται σε όλους τους πολίτες ανεξαρτήτου ηλικίας στοχεύοντας περισσότερο στα άτομα τα οποία είναι υπεύθυνα για την διαπαιδαγώγηση και την ανατροφή παιδιών όπως είναι οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Πρακτικά η πρωτοβάθμια πρόληψη στην κοινότητα εφαρμόζεται σε μια μονάδα κοινωνικής ψυχιατρικής όπου υπάρχει και λειτουργεί η επιτροπή ψυχικής υγείας. Ο κοινωνικός λειτουργός καθώς αποτελεί μέλος αυτής της ομάδας παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο και μπορεί να εστιάσει στα πιο σημαντικά σημεία (Πουλόπουλος, 2011).

Η ενημέρωση αποτελεί τον βασικότερο ρόλο για την πρόληψη. Ο κοινωνικός λειτουργός καθώς ανήκει στην ομάδα ψυχικής υγείας σχεδιάζει εκπαιδευτικά προγράμματα έχοντας σαν βάση την ενημέρωση. Μέσα από έρευνες αποδεικνύεται ότι τα προγράμματα πρωτοβάθμιας πρόληψης που είχαν σαν βάση την πληροφόρηση δεν προσέφεραν ικανοποιητικά αποτελέσματα. Αυτό συμβαίνει διότι τα μηνύματα που μεταδίδονταν μέσα από αυτά τα προγράμματα επικεντρώνονταν στους κινδύνους και στις τεράστιες αρνητικές συνέπειες από τη χρήση προσπαθώντας να δημιουργήσουν συναισθήματα φόβου. Αρκετές φορές όμως όλες αυτές οι πληροφορίες ήταν υπερβολικές με αποτέλεσμα να αμφισβητούνται και να χάνουν την αξιοπιστία τους. Όσον αφορά τις στρατηγικές πρόληψης είναι πολύ βασικό για να είναι εκπαιδευτική η πληροφόρηση να επικεντρώνεται στο γεγονός ότι βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τη διαπαιδαγώγηση του ατόμου. Επιπλέον στις στρατηγικές πρόληψης θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην ανάγκη να προσαρμοστεί η πληροφορία στο επίπεδο της ικανότητας του πληθυσμού ο οποίος θα μπορεί να την αφομοιώσει ανάλογα με το στάδιο ανάπτυξης του (Πουλόπουλος, 2011).

Όσον αφορά την «συναισθηματική προσέγγιση», επικεντρώνεται στους παράγοντες οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με την τοξικομανία και όχι με την συμπεριφορά του εξαρτημένου ατόμου. Οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την πρόληψη του φαινομένου θα πρέπει να έχουν σαν στόχο να αναπτύξουν τις κατάλληλες γνώσεις, στάσεις και δεξιότητες στο κάθε άτομο ώστε να μπορέσει να προβάλλει αντίσταση απέναντι στον κόσμο των ναρκωτικών. Παράλληλα είναι πάρα

πολύ σημαντικό να υπάρξει το κατάλληλο οικογενειακό και κοινοτικό περιβάλλον που θα του παρέχει θετική υποστήριξη (Sussman et al., 2004).

Επιπλέον, η ένταξη της πρωτοβάθμιας πρόληψης στον εκπαιδευτικό τομέα μέσω ειδικών προγραμμάτων μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα καθώς το σχολικό περιβάλλον είναι το πιο κατάλληλο πλαίσιο εφαρμογής τέτοιων προγραμμάτων διότι κατακλύζεται από νέους οι οποίοι είναι πιο επιρρεπή. Επιπλέον, ένας πολύ σημαντικός ρόλος του κοινωνικός λειτουργός είναι να συμβάλλει στην ένωση των υπηρεσιών υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών με το εκπαιδευτικό σύστημα (Sussman et al., 2004).

Συνοψίζοντας, οι βασικές αρχές σχεδιασμού και εφαρμογής συστηματικών προγραμμάτων πρόληψης τις οποίες ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να γνωρίζει όταν συμμετέχει στην εφαρμογή προγραμμάτων πρωτοβάθμιας πρόληψης ως μέλος της επαγγελματικής ομάδας ψυχικής υγείας είναι:

Ø Η γνώση για τις συνέπειες της χρήσης δεν αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την αποφυγή της.

Ø Η πρόληψη είναι μια σύνθετη και μακρόχρονη διαδικασία που στοχεύει στην ανάδειξη και συνειδητοποίηση των αιτιολογικών παραγόντων της χρήσης.

Ø Η πρόληψη δεν είναι υπόθεση μόνο των ειδικών αλλά απαιτεί την εμπλοκή όλων των θεσμών που συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση των νέων (οικογένεια, σχολείο, ευρύτερη κοινότητα).

Ø Το περιεχόμενο και η μεθοδολογία εφαρμογής των προγραμμάτων πρόληψης πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες των πληθυσμιακών ομάδων στις οποίες απευθύνονται, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες τους και τα αιτήματα τους όπως αυτά εκφράζονται.

Ø Η εφαρμογή παρεμβάσεων πρόληψης μπορεί να έχει αποτελέσματα μόνο στο βαθμό που εντάσσεται σε ένα πλαίσιο μακρόπνοης πολιτικής της τοπικής κοινότητας αλλά και γενικότερα της χώρας (Πουλόπουλος, 2011).

Ο κοινωνικός λειτουργός εργάζεται με σκοπό να δημιουργήσει και να αναπτύξει τη συνεργασία της κοινότητας και της ομάδας ψυχικής υγείας ώστε να προωθήσει τα προγράμματα πρόληψης προσπαθώντας με τον οποιοδήποτε τρόπο να συμμετάσχουν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες. Γι αυτό το λόγο λοιπόν, θα πρέπει να γνωρίζει άριστα όλο το κοινωνικό προφίλ της κοινότητας, το μορφωτικό επίπεδο της, τα ιστορικά στοιχεία και τη σύνθεση του πληθυσμού της. Δεν θα πρέπει να αντιγράψει

προφίλ άλλων κοινοτήτων διότι κάτι τέτοιο θα επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα τα οποία είναι πιθανό να μην μπορέσει να επιλύσει.

Επιπλέον, είναι πολύ βασικό στα πλαίσια της εργασίας του να ευαισθητοποιήσει και τους πολιτικούς παράγοντες της κοινότητας προωθώντας την εφαρμογή προγραμμάτων πρωτοβάθμιας πρόληψης και συμμετέχοντας και όλοι οι οργανισμοί της κοινότητας. Η επιτυχία των στόχων της πρωτοβάθμιας πρόληψης που αφορά τις εξαρτησιογόνες ουσίες πραγματοποιείται καθώς μειώνεται ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της απεξάρτησης (Πουλόπουλος, 2011).

Αρκετές περιπτώσεις ατόμων που έχουν απεξαρτηθεί είχαν σοβαρά προβλήματα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Σύμφωνα με επιδημιολογικές έρευνες παρατηρείται ότι τα νεαρά άτομα τα οποία είναι ανώριμα και έχουν προβλήματα συμπεριφοράς προέρχονται από ένα οικογενειακό περιβάλλον όπου οι γονείς τους είναι ήδη εξαρτημένοι από ουσίες ή από το αλκοόλ χωρίς να έχουν θετική αντίληψη για τη ζωή, εμφανίζοντας συμπτώματα κατάθλιψης. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει το κατάλληλο πρότυπο με το οποίο τα παιδιά να ταυτιστούν.

Ο απώτερος στόχος του κοινωνικού λειτουργού είναι να συμβάλλει στην καθοδήγηση των ατόμων που είναι υπεύθυνοι για τη διαπαιδαγώγηση και την ανατροφή παιδιών ώστε να μπορέσουν με τον κατάλληλο τρόπο να βοηθήσουν τα παιδιά τους να προβάλλουν αντίσταση στις ναρκωτικές ουσίες. Τα παιδιά όπως είναι γνωστό μέσα από το οικογενειακό τους περιβάλλον μαθαίνουν να χρησιμοποιούν ουσίες όπως είναι το αλκοόλ ή τα φάρμακα. Χρησιμοποιώντας στο σπίτι ορθά και με μέτρο ουσίες όπως είναι το αλκοόλ μειώνεται ο κίνδυνος χρήσης ουσιών από τα παιδιά. Οι γονείς είναι πολύ βασικό με κάθε τρόπο να προστατεύουν τα παιδιά τους (Γεώργας, 1990).

Τις περισσότερες φορές οι έφηβοι δεν έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και έχουν διάφορες ανησυχίες. Γι αυτό το λόγο είναι πολύ βασικό οι γονείς να τους παρέχουν αυτό το αίσθημα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας και να αναγνωρίζουν τις αξίες των παιδιών τους ενδυναμώνοντας την προσωπικότητα τους συμβάλλοντας στην αντιμετώπιση των δυσκολιών τους. Οι γονείς θα πρέπει να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους και να τα επαινούν για τις προσπάθειες που καταβάλλουν. Επιπλέον σημαντικός είναι και ο χρόνος που ξοδεύουν οι γονείς για τα παιδιά τους καθώς όσο περισσότερο χρόνο ξοδεύουν τόσο καλύτερα αντιλαμβάνονται τις σκέψεις και τους προβληματισμούς των παιδιών τους κάτι το οποίο συμβάλλει στην αποφυγή χρήσης

εξαρτησιογόνων ουσιών. Ένα από τα σημαντικότερα λάθη που κάνουν οι γονείς στα παιδιά τους προκειμένου να τα προστατέψουν είναι να τα απομονώνουν από τους φίλους και τις παρέες τους (Πουλόπουλος, 2011).

Τα νεαρά άτομα που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία είναι πολύ πιο επιρρεπή στην χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών καθώς τις περισσότερες φορές μιμούνται άτομα από τον περίγυρο τους. η απομόνωση τους όμως από τις παρέες τους δεν βοηθάει αλλά δημιουργεί τα αντίθετα αποτελέσματα. Αυτό που είναι πολύ βασικό και θα πρέπει να πράξουν οι γονείς είναι να διδάξουν στα παιδιά τους να μην επηρεάζονται από τους φίλους τους που είναι χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στον χώρο της απεξάρτησης καλούνται να επιλέξουν ανάμεσα σε έναν μεγάλο αριθμό χρήσιμων θεωριών. Οι πιο γνωστές θεωρίες που αξιοποιεί η κοινωνική εργασία στην πρακτική της με άτομα και ομάδες που αντιμετωπίζουν προβλήματα ουσιοεξάρτησης είναι η ψυχοδυναμική θεωρία, η θεωρία των συστημάτων, η γνωστική- συμπεριφορική θεωρία και η υπαρξιστική- ανθρωπιστική θεωρία.

Ο κοινωνικός λειτουργός που αξιοποιεί τη ψυχοδυναμική προσέγγιση εστιάζει στην εκτίμηση της προσωπικότητας του έφηβου χρήστη, των ενδοψυχικών του συγκρούσεων και των συγκρούσεων με το περιβάλλον του. Για αυτό τον λόγο πρέπει να είναι έμπειρος και ειδικός στη λύση προβλημάτων και να μπορεί να στηρίζει τον απεξαρτημένο ώστε αυτός να γίνει ικανός στη διερεύνηση, την έκφραση και το χειρισμό των συναισθημάτων του και των συνεπειών της συμπεριφοράς του.

Ο κοινωνικός λειτουργός, που υιοθετεί την συστημική προσέγγιση, βοηθά τον θεραπευόμενο να αντιληφθεί τα όριά του, να εμπλακεί με άλλα συστήματα, να αναπτύξει αμφίδρομη σχέση και να βρει τρόπο να διατηρήσει την ταυτότητά του. Ο θεραπευόμενος αποτελεί ένα σύστημα που ο κοινωνικός λειτουργός τον μελετά σε συνάρτηση με το καθένα από τα συστήματα και τα υποσυστήματα που τον περιβάλλουν (οικογένεια, γειτονιά, σχολείο, εργασία, θεραπευτικό πρόγραμμα κ.α.), ενώ ταυτόχρονα εξετάζει και τα συστήματα αυτά. Προσπαθεί για παράδειγμα να κατανοήσει την αλληλεπίδραση που ασκούν όλα τα μέλη της οικογένειας μεταξύ τους και κατά πόσο είναι ικανά να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις τους έτσι ώστε ο έφηβος χρήστης να επιστρέψει σ' ένα πιο υγιές οικογενειακό περιβάλλον (Καλλινικάκη,1998).

Κατά τη διαδικασία της κοινωνικής επανένταξης των απεξαρτημένων ατόμων, ο κοινωνικός λειτουργός εφαρμόζει συμπεριφορική προσέγγιση με στόχο την αλλαγή της στάσης συμπεριφοράς του ατόμου και την εγκαθίδρυση λειτουργικών σχέσεων μέσα από την υιοθέτηση νέων τρόπων συμπεριφοράς. Η επικοινωνία, η συναλλαγή και η αλληλεπίδραση ατόμου-περιβάλλοντος στηρίζουν τη θεωρία της συμπεριφοράς και μέσω αυτής ο κοινωνικός λειτουργός παρέχει απαντήσεις για τις επιδράσεις τόσο του οικογενειακού όσο και του κοινωνικού περιβάλλοντος στην απόκτηση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς του έφηβου χρήστη και βοηθά το άτομο να απομονώσει συμπεριφορές που δεν είναι αποδεκτές και να αποκτήσει καινούργιες.

Σύμφωνα με τις αρχές των υπαρξιστικών-ανθρωπιστικών θεωριών, ο άνθρωπος έχει τη φυσική ικανότητα, όταν το επιτρέπει στον εαυτό του, να αντιλαμβάνεται τις σκέψεις και τα συναισθήματα των άλλων ατόμων. Με βάση αυτό ο κοινωνικός λειτουργός επιδιώκει να κατανοήσει τους λόγους που τους οδήγησαν σ' αυτό τον τρόπο ζωής και στην εμπλοκή τους στον κόσμο των παράνομων ουσιών και να ανακαλύψει το νόημα που οι ίδιοι αποδίδουν. Οι παρεμβάσεις της κοινωνικής εργασίας αποσκοπούν στην απόκτηση αυτοεπίγνωσης του απεξαρτημένου έφηβου ατόμου ώστε να μπορέσει να αλλάξει τον τρόπο ζωής του (επαναπροσδιορισμός σχέσεων, εκπαίδευση και απόκτηση γνώσεων, αυτόνομη διαβίωση) (Καλλινικάκη,1998).

Το αντικείμενο εργασίας του κοινωνικού λειτουργού στην φάση της κοινωνικής επανένταξης αφορά τη στήριξη του θεραπευόμενου με κύριο στόχο τη βελτίωση των όρων και συνθηκών του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο καλείται να ενσωματωθεί, σε συνάρτηση πάντα με τα αιτήματα και τις ανάγκες του.

Η κοινωνική εργασία και στον χώρο της απεξάρτησης έχει αναπτύξει παρεμβάσεις με άτομα, με ομάδες και με κοινότητα, καθώς και στην μέθοδο της κοινωνικής έρευνας, η οποία είναι αναπόσπαστο μέρος της προσέγγισης και της διαδικασίας παροχής βοήθειας στα επανενταχθέντα άτομα. Έχει αναπτύξει τους δικούς της τρόπους προσέγγισης του ατόμου με προσωπικά - ψυχοκοινωνικά προβλήματα και τις δικές της τεχνικές συνέντευξης. Πολύ συχνά εφαρμόζεται σε συνδυασμό με τις άλλες δύο μεθόδους της κοινωνικής εργασίας –της εργασίας με την οικογένεια ή με το περιβάλλον του πρώην χρήστη, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες και σχέσεις που θα βοηθήσουν και θα καταστήσουν το άτομο έτοιμο να ενσωματωθεί στο κοινωνικό σύνολο. Επιχειρεί να κάνει προσιτές στο

άτομο τις δυνατές λύσεις - διευκολύνσεις. Με αυτό τον τρόπο το άτομο μπορεί να ανακουφιστεί και να κινητοποιηθεί προκειμένου να αντιμετωπίσει με τον πιο αποτελεσματικό και μόνιμο τρόπο το πρόβλημά του και τις επιπτώσεις του προβλήματος (Καλλινικάκη,1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η ερευνητική διαδικασία έχει ως αφορμή ένα προβληματισμό και προσπαθεί να απαντήσει σε ένα ερευνητικό ερώτημα. Ένας ερευνητής καλείται να σχεδιάσει τη μεθοδολογία που θα υιοθετήσει σε σχέση με τον προβληματισμό του και σε συνάρτηση με το υπό εξέταση πεδίο και θέμα του. Η μεθοδολογία έρευνας αναφέρεται στις παραμέτρους της ερευνητικής προσπάθειας του ερευνητή, οι οποίες αφορούν στις γενικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στις μεθόδους, στις τεχνικές, στα μέσα, στα υλικά και στις διαδικασίες που θα επιλέξει για τη διεξαγωγή της έρευνάς του (Δημητρόπουλος, 2004).

Η έρευνα ξεκινά πάντα με τον καθορισμό του θέματος δηλαδή τον προσδιορισμό των φαινομένων που θα διερευνηθούν και την τοποθέτησή τους σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο, ή στην τομή περισσότερων γνωστικών πεδίων. Ο προσδιορισμός αυτός οδηγεί και στην διατύπωση του τίτλου της εργασίας. Ο προσδιορισμός του θέματος οδηγεί στην διατύπωση των υποθέσεων εργασίας. Οι υποθέσεις εργασίας είναι παραδοχές για τα χαρακτηριστικά των φαινομένων που σύμφωνα με τον προσδιορισμό του θέματος, πρόκειται να μελετηθούν, αλλά και για τις μεταξύ τους αιτιακές σχέσεις. Παράλληλα με την διατύπωση των υποθέσεων προσδιορίζονται οι πηγές, από τις οποίες θα αντληθούν πληροφορίες, δεδομένα και μεθοδολογικά εργαλεία (Παππάς, 2002).

Η συγκεκριμένη έρευνα είναι μέρος πτυχιακής εργασίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος και συγκεκριμένα του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας. Ο πρωταρχικός στόχος που τέθηκε στην παρούσα έρευνα ήταν η εκμείευση των απόψεων που είχαν φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής εργασίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος του πρώτου έτους σχετικά με την προσωπική τους αυτοαξιολόγηση όσον αφορά επικίνδυνες συμπεριφορές της εφηβικής ηλικίας.

Η παρούσα έρευνα είναι ποσοτική, το είδος της έρευνας προέκυψε από τις μεταβλητές οι οποίες είναι ποσοτικές.

7.1 ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συγκεκριμένη έρευνα αποσκοπεί στην ανάλυση του φαινομένου των επικίνδυνων συμπεριφορών στην εφηβεία, η οποία βρίσκεται μεταξύ της χρονικής περιόδου από 11 έως και 23 ετών καθώς και να αποκαλύψει με ποιόν επικίνδυνο τρόπο έχουν επιλέξει οι νέοι να ζουν. Επιπλέον σκοπός της είναι να ανακαλύψει αν οι έφηβοι γνωρίζουν που πρέπει να απευθυνθούν για βοήθεια εφόσον παρουσιάζουν κάποια επικίνδυνη συμπεριφορά.

Έχει λοιπόν τους εξής στόχους:

- Ø Την ολοκληρωμένη παρουσίαση των επικίνδυνων συμπεριφορών που υιοθετούν οι έφηβοι στην σημερινή εποχή.
- Ø Την ενημέρωση για τις επιπτώσεις που φέρει η υιοθέτηση συμπεριφορών υψηλού κινδύνου.
- Ø Η κατανόηση της σοβαρότητας και της αναγκαιότητας για πρόληψη και αντιμετώπιση των εφηβικών προβλημάτων και θεμάτων, καθώς και η γνωστοποίηση του σημαντικού ρόλου που έχει η Κοινωνική Εργασία με κοινότητα και με επικίνδυνες συμπεριφορές εφηβείας.

7.2 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Τα **ερευνητικά ερωτήματα** της παρούσας έρευνας έχουν ως εξής:

1. Οι φοιτητές Κ.Ε. γνωρίζουν την έννοια των επικίνδυνων συμπεριφορών;
2. Οι φοιτητές Κ.Ε. είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τουλάχιστον μία επικίνδυνη συμπεριφορά κατά το παρελθόν;
3. Οι φοιτητές Κ.Ε. γνωρίζουν ή γνώριζαν Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που θα μπορούσαν να απευθυνθούν σαν έφηβοι εφόσον υπήρχε ανάγκη;
4. Εφόσον είχαν παρουσιάσει κάποια επικίνδυνη συμπεριφορά ως έφηβοι και αφού γνώριζαν κάποιο Πρόγραμμα Υποστήριξης εφήβων είχαν απευθυνθεί σε κάποιο από αυτά;

7.3 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

1. Θεωρούμε ότι οι πρωτοετείς φοιτητές Κ.Ε. γνωρίζουν την έννοια των επικίνδυνων συμπεριφορών.
2. Πιστεύουμε ότι οι φοιτητές Κ.Ε. είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τουλάχιστον μία επικίνδυνη συμπεριφορά κατά το παρελθόν.
3. Θεωρούμε ότι οι περισσότεροι φοιτητές Κ.Ε. ως έφηβοι δεν γνώριζαν Προγράμματα Υποστήριξης που θα μπορούσαν να απευθυνθούν εφόσον παρουσίαζαν έστω και μία επικίνδυνη συμπεριφορά.
4. Επιπλέον πιστεύουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό φοιτητών Κ.Ε. που παρουσίαζαν μία ή και περισσότερες επικίνδυνες συμπεριφορές κατά την διάρκεια της εφηβείας δεν είχαν απευθυνθεί σε κάποιο Πρόγραμμα Υποστήριξης ακόμα και αν γνώριζαν για αυτό.

7.4 ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Με βάση το στόχο της έρευνας επιλέγεται η ποσοτική μέθοδος για την υλοποίηση της.

Οι λόγοι που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος είναι οι εξής:

- Επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος τρόπος υλοποίησης της έρευνας καθώς η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας θα πραγματοποιηθεί με στατιστικές μεθόδους. Με αυτόν τον τρόπο θα ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί (Creswell, 2015).
- Μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα επιθυμείται η συσχέτιση των απαντήσεων των ερωτηθέντων και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων που θα προκύψουν από τη στατιστική ανάλυση μέσα από τη σύγκριση τους με προηγούμενες μελέτες και τα αποτελέσματά τους (Creswell, 2015).
- Παράλληλα, τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας είναι σαφή, μετρήσιμα, συγκεκριμένα κάτι το οποίο προσδιορίζει χαρακτηριστικό της ποσοτικής έρευνας.

- Τέλος, το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι το ερωτηματολόγιο με προκαθορισμένες ερωτήσεις και προκαθορισμένες απαντήσεις και γι αυτό το λόγο η έρευνα που θα πραγματοποιηθεί χαρακτηρίζεται ως ποσοτική (Creswell, 2015).

7.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι όπως η συλλογή στοιχείων και συγγραμμάτων από την δημοτική βιβλιοθήκη Πατρών, καθώς και άρθρα και δημοσιεύσεις από ηλεκτρονικές πηγές και ακολούθησε μελέτη πτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών με παρεμφερή θέματα. Μια άλλη μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η δημιουργία ενός ερωτηματολογίου και η διανομή του στους νέους πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας Δυτικής Ελλάδος και η στατιστική ανάλυση των στοιχείων που προέκυψαν. Έπειτα ακολουθεί η προσεκτική συγγραφή των πληροφοριών που συλλέχτηκαν και η κατάλληλη τροποποίηση και χρήση τους.

7.6 ΔΕΙΓΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτελούν φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος. Το δείγμα αποτελείται από 40 φοιτητές/ιες του τμήματος, οι οποίοι καλούνται να αξιολογήσουν τον εαυτό τους σύμφωνα με τις συμπεριφορές τους κατά την διάρκεια της εφηβείας τους.

Πιο συγκεκριμένα ως προς το φύλο τους 8 ήταν άνδρες (20% του δείγματος) και 32 γυναίκες (80% του δείγματος). Όσον αφορά την ηλικία τους 27 άτομα ήταν από 18 έως 20 ετών (67,5% του δείγματος), 1 άτομο ήταν από 21 έως 23 ετών (2,5% του δείγματος) και 12 άτομα ήταν από 24 ετών και άνω (30% του δείγματος).

Όσον αφορά την πόλη διαμονής οι ερωτηθέντες διαχωρίζονταν σε 30 άτομα που διαμένουν σε πόλη (75% του δείγματος) και 10 άτομα που διαμένουν σε κάποια επαρχιακή πόλη μικρότερη των 10.000 κατοίκων (25% του δείγματος).

7.7 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Με σκοπό να περατωθεί η παρούσα έρευνα ήταν αναγκαίο να πραγματοποιηθεί συλλογή δεδομένων που θα επεξεργάζονταν, και θα επέφεραν ένα πλήθος συμπερασμάτων γύρω από το ερευνώμενο θέμα που ήταν η διερεύνηση των επικίνδυνων συμπεριφορών στα έφηβα άτομα. Προκειμένου να είναι δυνατή η συλλογή δεδομένων έγινε χρήση ενός εργαλείου για τη συλλογή τους και πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο.

Στην παρούσα έρευνα το ερωτηματολόγιο αποτελούταν από 23 δομημένες ερωτήσεις, εκ των οποίων η μια ζητούσε από τους φοιτητές να επιλέξουν πολλαπλές απαντήσεις ενώ μια ερώτηση διαιρούταν σε 10 υποερωτήσεις.

7.8 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Το ερωτηματολόγιο εκτυπώθηκε και μοιράστηκε στους πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας στις 11/6/2018 στο χώρο του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδος έπειτα από την εξέτασή τους σε κάποιο μάθημα και αφού ήταν συγκεντρωμένοι. Πριν αρχίσει η διανομή των ερωτηματολογίων, ενημερώσαμε τους φοιτητές/ιες σχετικά με το ποιες είμαστε και τι κάνουμε εκεί. Παράλληλα διαβεβαιώνονταν για το απόρρητο των ερωτηματολογίων και την ανωνυμία. Ο τρόπος συμπλήρωσης των ερωτήσεων ήταν σαφής αφού υπήρχαν πάνω στο ερωτηματολόγιο διευκρινίσεις. Τέλος υπήρχε πλήρης ενημέρωση στο τι αφορά η έρευνα και ποιος θα είναι ο ρόλος τους σε αυτή.

7.9 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Αφότου συλλέχθηκαν τα ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν στους φοιτητές Κοινωνικής εργασίας αυτά ψηφιοποιήθηκαν και εν συνεχεία περάστηκαν στο πρόγραμμα IBM SPSS, μέσω των labels τους δόθηκαν οι κατάλληλες μορφές των απαντήσεων. Εκεί οι μεταβλητές πολλαπλής εισαγωγής περάστηκαν με τον προκαθορισμένο τρόπο και εν συνεχεία αναλύθηκαν με τις στατιστικές μεθόδους των

συχνοτήτων (frequencies). Τα ευρήματα που προέκυψαν από την ανάλυση των μεταβλητών παρουσιάζονται παρακάτω.

7.10 ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία αφορά το εργαλείο μέτρησης και αποτελεί πολύ σημαντική διαδικασία κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Η εγκυρότητα του εργαλείου της έρευνας αφορά το κατά πόσο το εργαλείο που θα χρησιμοποιηθεί έχει δώσει τιμές που είναι έγκυρες (Creswell, 2015).

Η εγκυρότητα του εργαλείου της έρευνας που θα πραγματοποιηθεί προσδιορίζεται με βάση τα εξής:

Η εγκυρότητα κριτηρίων θα τεκμηριωθεί μέσω της μελλοντικής συσχέτισης των τιμών του ερωτηματολογίου της υπάρχουσας έρευνας με τιμές εξωτερικές από άλλες μελέτες προκειμένου να επιβεβαιωθεί αν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας είναι παρόμοια με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών και αν παρουσιάζουν θετική ή αρνητική συσχέτιση με τιμές κάποιου άλλου εργαλείου (Creswell, 2015).

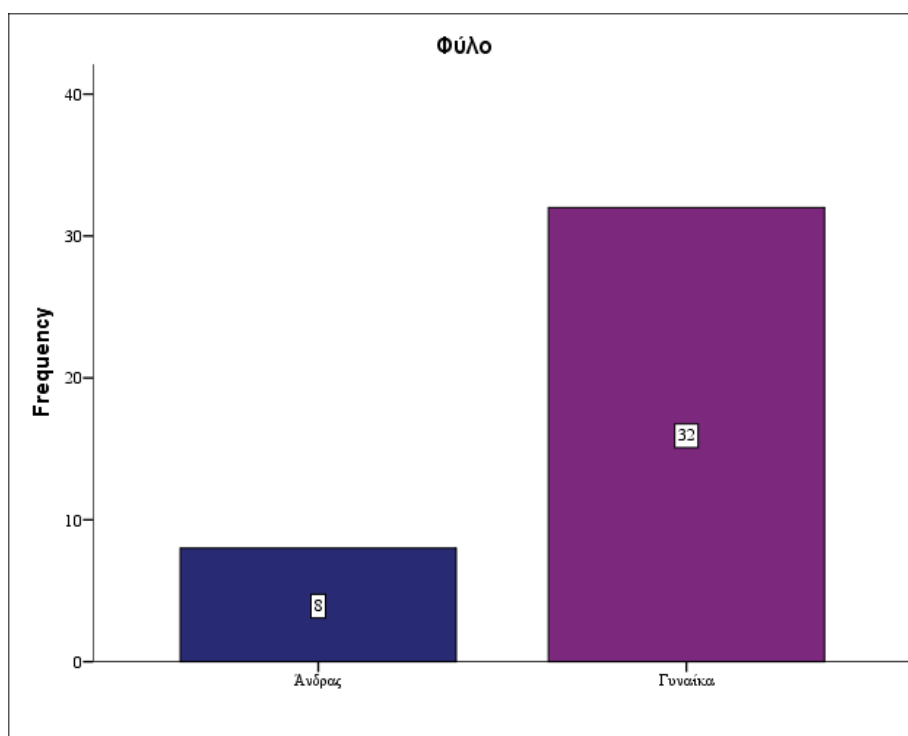
Τέλος η εγκυρότητα που βασίζεται στην εσωτερική δομή αφορά την εφαρμογή στατιστικών διαδικασιών με σκοπό τον προσδιορισμό των σχέσεων ανάμεσα σε ερωτήματα του ερωτηματολογίου και σε μέρη του ερωτηματολογίου. Θα διαπιστωθεί μέσω της χρήσης στατιστικών διαδικασιών δηλαδή το αν οι τιμές των ερωτημάτων σχετίζονται με κάποιον τρόπο που είναι αναμενόμενος (Creswell, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Πρώτο ερώτημα: Φύλο

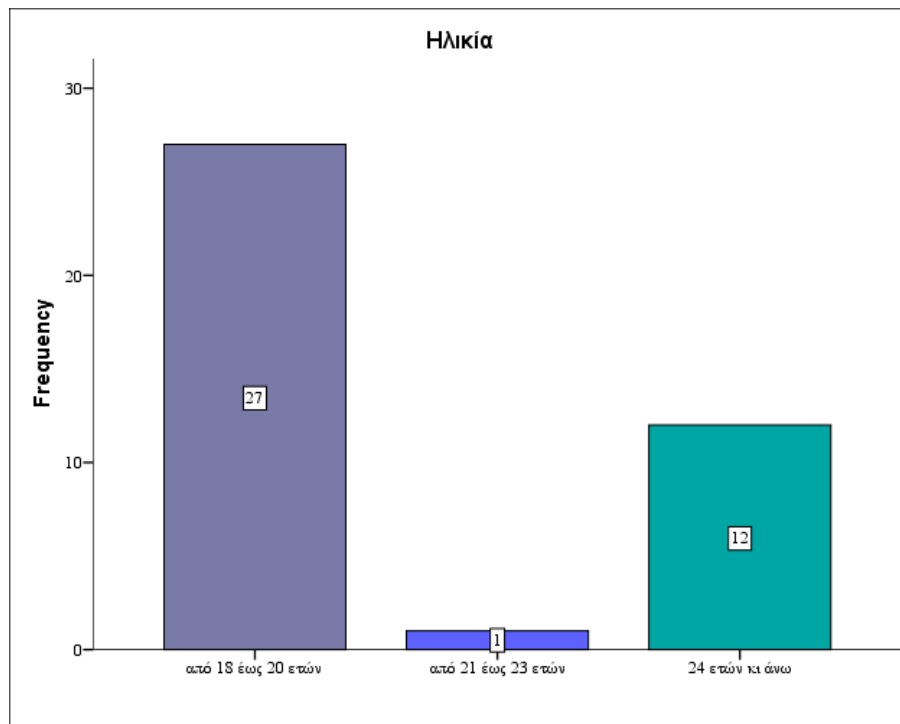
Παρατηρώντας το πρώτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως το δείγμα των 40 ερωτηθέντων αποτελείται από 8 άνδρες (20% του δείγματος) και από 32 γυναίκες (80% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 1. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το φύλο τους.

Δεύτερο ερώτημα: Ηλικία

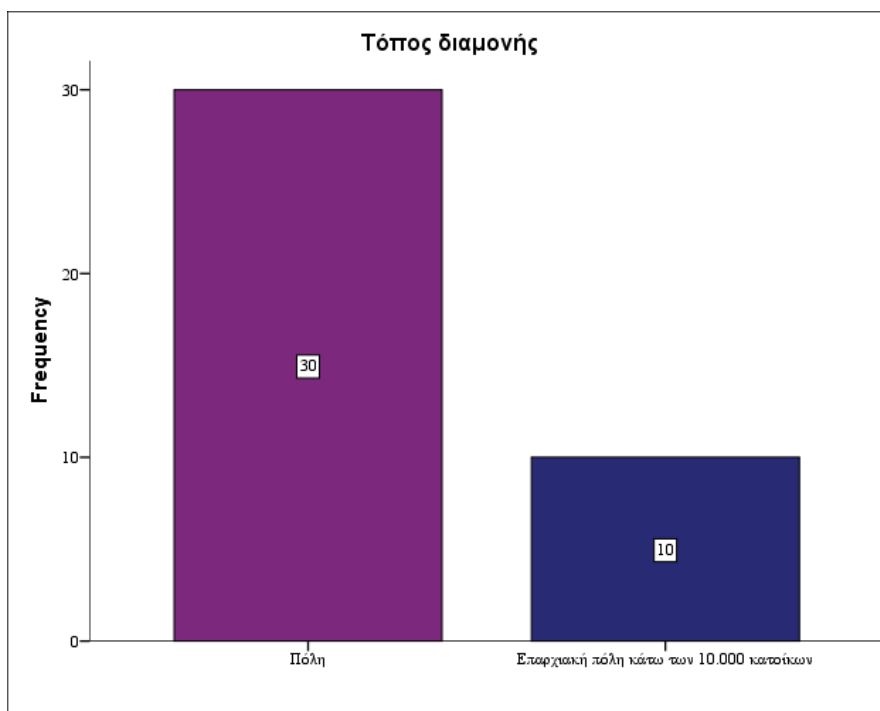
Παρατηρώντας το δεύτερο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 27 άτομα ηλικίας από 18 έως 20 ετών (67,5% του δείγματος), 1 άτομο το οποίο ήταν από 21 έως 23 ετών (2,5% του δείγματος) και 12 άτομα που ήταν από 24 ετών και άνω (30% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 2. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά την ηλικία τους.

Τρίτο ερώτημα: Τόπος διαμονής

Παρατηρώντας το τρίτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 30 άτομα που διαμένουν σε πόλη (75% του δείγματος) και 10 άτομα που διαμένουν σε κάποια επαρχιακή πόλη μικρότερη των 10.000 κατοίκων (25% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 3. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά τον τόπο διαμονής τους.

Τέταρτο ερώτημα: Ποιες από τις παρακάτω συμπεριφορές θεωρείς επικίνδυνες για ένα άτομο στην εφηβεία;

Παρατηρώντας τον παρακάτω πίνακα καθίσταται εμφανές πως οι περισσότεροι ερωτηθέντες θεωρούν επικίνδυνη για ένα νεαρό άτομο τη χρήση παράνομων ουσιών (80% των περιπτώσεων), ενώ ακολούθησε η βία και η παραβατικότητα (67,5% των περιπτώσεων), η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά (65% των περιπτώσεων) και η οδήγηση ή μειωμένη προσωπική ασφάλεια (42,5% των περιπτώσεων). Λιγότερο επικίνδυνη φαίνεται να θεωρούν οι ερωτηθέντες τη συνομιλία με αγνώστους στα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης (37,5% των περιπτώσεων, την κατανάλωση αλκοόλ (35% των περιπτώσεων) και τα τυχερά παιχνίδια και το στοιχηματισμό όπως και την κατάχρηση του διαδικτύου (30% των περιπτώσεων στην κάθε συμπεριφορά). Τέλος κατά πολύ λιγότερο επικίνδυνο θεωρούν το κάπνισμα και τις ανθυγιεινές διατροφικές συμπεριφορές (7,5% των περιπτώσεων στην κάθε συμπεριφορά) και τα body piercing ή tattoo (5% των περιπτώσεων).

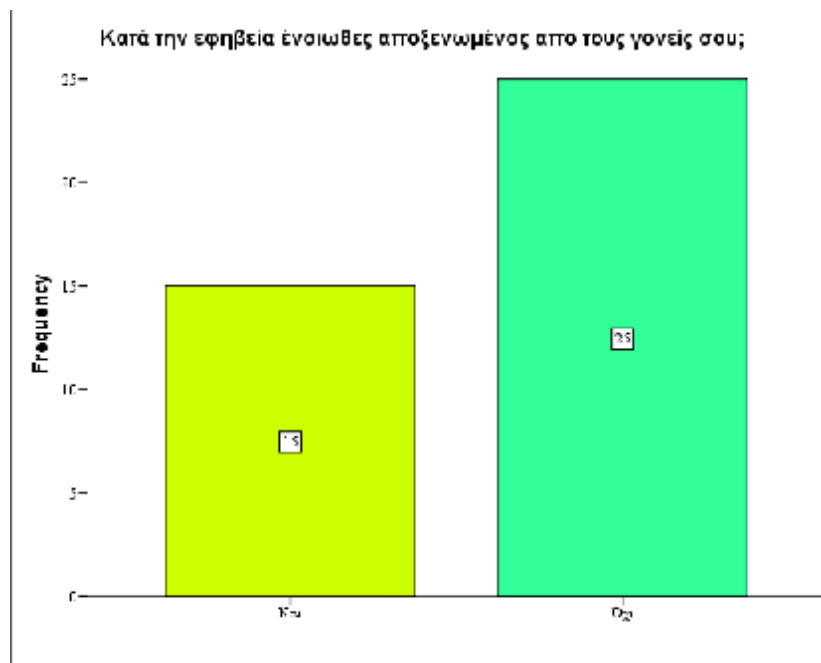
Frequencies

		<i>Responses</i>			
		<i>N</i>	<i>Percent</i>	<i>Percent of Cases</i>	
<i>Ποιές συμπεριφορές είναι επικίνδυνες</i>	<i>Κάπνισμα</i>	3	1,8%	7,5%	
	<i>οδήγηση ή μειωμένη προσωπική ασφάλεια</i>	17	10,2%	42,5%	
	<i>χρήση παράνομων ουσιών</i>	32	19,2%	80,0%	
	<i>κατανάλωση αλκοόλ</i>	14	8,4%	35,0%	
	<i>ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά</i>	26	15,6%	65,0%	
	<i>body piercing ή tattoo</i>	2	1,2%	5,0%	
	<i>κατάχρηση του διαδικτύου</i>	12	7,2%	30,0%	
	<i>συνομιλία με αγνώστους στα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης</i>	15	9,0%	37,5%	
	<i>τυχερά παιχνίδια ή στοιχηματισμούς</i>	12	7,2%	30,0%	
	<i>βία και παραβατικότητα</i>	27	16,2%	67,5%	
	<i>ανθυγιεινές διατροφικές συμπεριφορές</i>	3	1,8%	7,5%	
	<i>Άλλη</i>	4	2,4%	10,0%	
	<i>Total</i>		167	100,0%	417,5%

Περιγραφικός πίνακας: Ποσοτική παρουσίαση των συμπεριφορών που υπέδειξαν οι πρωτοετείς φοιτητές ως πιο επικίνδυνες κατά την διάρκεια της εφηβικής ηλικίας. Όσον αφορά τις συχνότητες είναι εμφανείς η συνολική εκατοστιαία συχνότητα και η συχνότητα επί του συνόλου των απαντήσεων.

Πέμπτο ερώτημα: Κατά την εφηβεία ένοιωθες αποξενωμένος από τους γονείς σου;

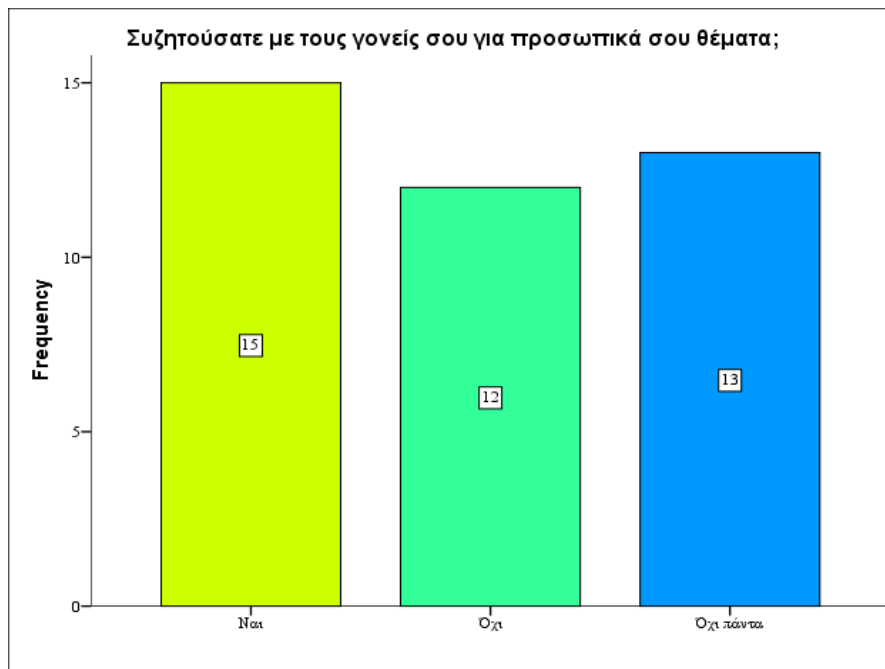
Παρατηρώντας το πέμπτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 15 άτομα που κατά την εφηβεία τους ένοιωθαν αποξενωμένοι από τους γονείς τους (37,5% του δείγματος) και 25 άτομα που απάντησαν ότι κατά την εφηβεία τους δεν ένοιωθαν αποξενωμένοι από τους γονείς τους (62,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 4. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν οι ερωτηθέντες κατά την εφηβεία ένοιωθαν αποξενωμένοι από τους γονείς τους.

Έκτο ερώτημα: Συζητούσατε με τους γονείς σου για προσωπικά σου θέματα;

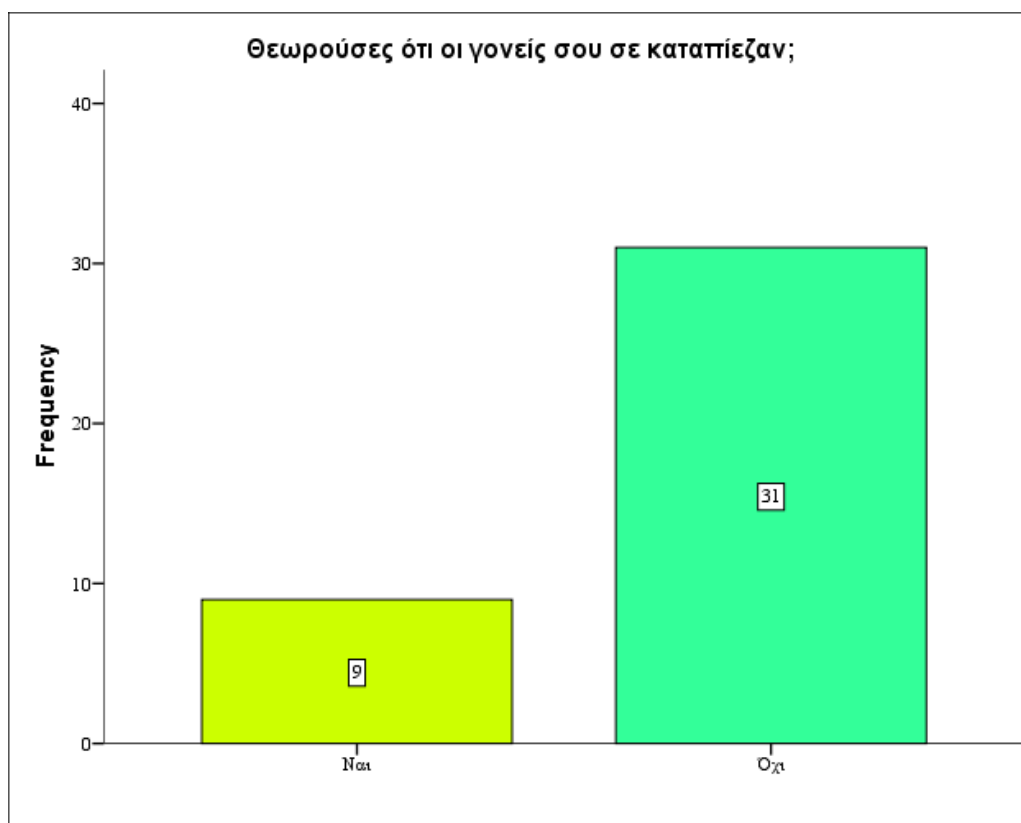
Παρατηρώντας το έκτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 15 άτομα που συζητούσαν με τους γονείς τους για προσωπικά τους θέματα (37,5% του δείγματος), 12 άτομα που απάντησαν ότι δεν συζητούσαν με τους γονείς τους για προσωπικά τους θέματα (30% του δείγματος) και 13 άτομα που απάντησαν ότι δεν συζητούσαν πάντα με τους γονείς τους για προσωπικά τους θέματα (32,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 5. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν οι ερωτηθέντες συζητούσαν με τους γονείς τους για προσωπικά τους θέματα.

Έβδομο ερώτημα: Θεωρούσες ότι οι γονείς σου σε καταπνέζαν;

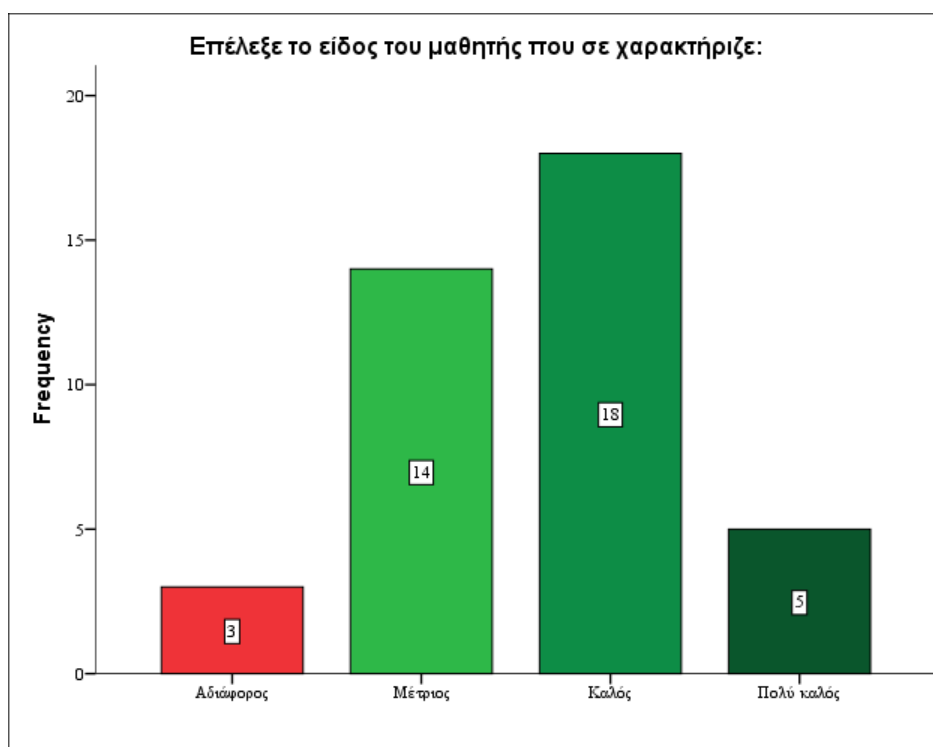
Παρατηρώντας το έβδομο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 9 άτομα που θεωρούσαν ότι οι γονείς τους, τους καταπνέζαν (22,5% του δείγματος) και 31 άτομα που απάντησαν ότι θεωρούσαν ότι οι γονείς τους δεν τους καταπνέζαν (77,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 6. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν οι ερωτηθέντες θεωρούσαν ότι οι γονείς τους, τους καταπνέζαν.

Όγδοο ερώτημα: Επέλεξε το είδος του μαθητή που σε χαρακτηρίζει;

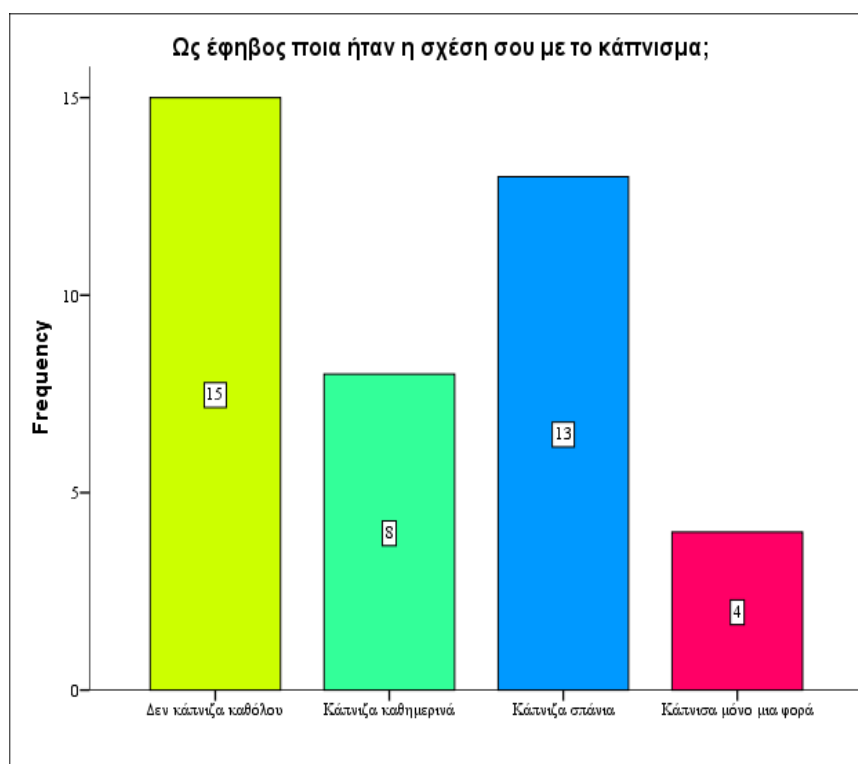
Παρατηρώντας το όγδοο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 3 άτομα που θα χαρακτήριζαν τους εαυτούς τους ως αδιάφορους μαθητές (7,5% του δείγματος) επίσης 14 άτομα θα χαρακτηρίζονταν ως μέτριοι μαθητές (35% του δείγματος) ενώ 18 ερωτηθέντες θα χαρακτηρίζονταν ως καλοί μαθητές (45% του δείγματος). Τέλος 5 άτομα αυτοχαρακτηρίστηκαν ως πολύ καλοί μαθητές (12,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 7. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων, στην ερώτηση που διερευνά τι είδος μαθητή θα αυτοχαρακτηρίζονταν οι ερωτηθέντες.

Ένατο ερώτημα: Ως έφηβος ποια ήταν η σχέση σου με το κάπνισμα;

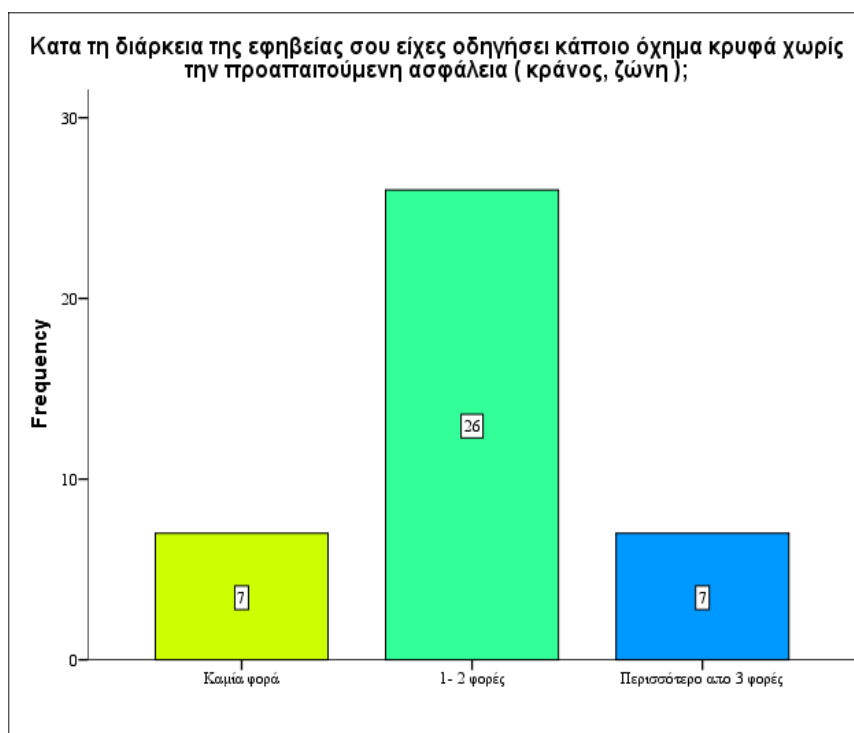
Παρατηρώντας το ένατο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 15 άτομα που δεν κάπνιζαν καθόλου (37,5% του δείγματος), ενώ 8 άτομα απάντησαν ότι κάπνιζαν καθημερινά (20% του δείγματος). Επίσης 13 άτομα απάντησαν ότι κάπνιζαν σπάνια (32,5% του δείγματος) και 4 άτομα απάντησαν ότι κάπνισαν μόνο μια φορά (10% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 8. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά τη σχέση των ερωτηθέντων με το κάπνισμα.

Δέκατο ερώτημα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια (κράνος, ζώνη);

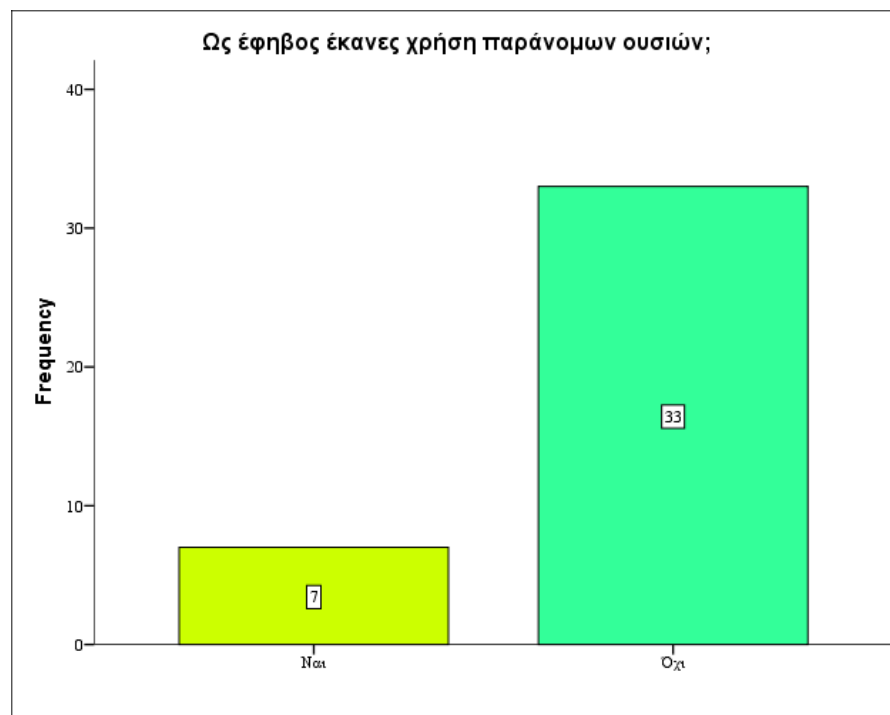
Παρατηρώντας το δέκατο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 7 άτομα που καμία φορά δεν είχαν οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια ως έφηβοι (17,5% του δείγματος), ενώ 26 άτομα απάντησαν ότι 1 ή 2 φορές είχαν οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια κατά την εφηβεία τους (65% του δείγματος). Επίσης 7 άτομα απάντησαν ότι είχαν οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια περισσότερες από 3 φορές κατά την εφηβεία τους (17,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 9. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά τις φορές που κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους είχαν οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια.

Ενδέκατο ερώτημα: Ως έφηβος έκανες χρήση παράνομων ουσιών;

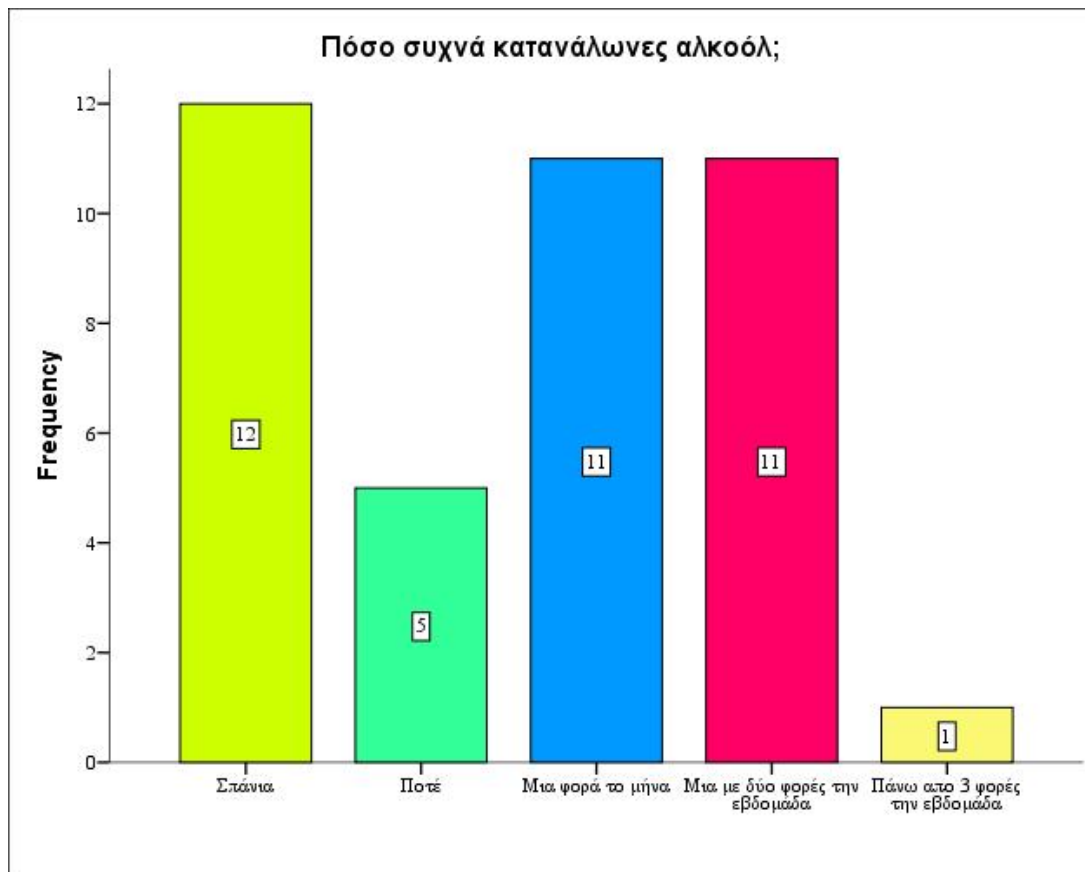
Παρατηρώντας το ενδέκατο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 7 άτομα που δεν έκαναν χρήση παράνομων ουσιών ως έφηβοι (17,5% του δείγματος), ενώ 33 άτομα απάντησαν ότι ως έφηβοι έκαναν χρήση παράνομων ουσιών (82,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 10. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ως έφηβοι έκαναν χρήση παράνομων ουσιών.

Δωδέκατο ερώτημα: Πόσο συχνά κατανάλωνες αλκοόλ;

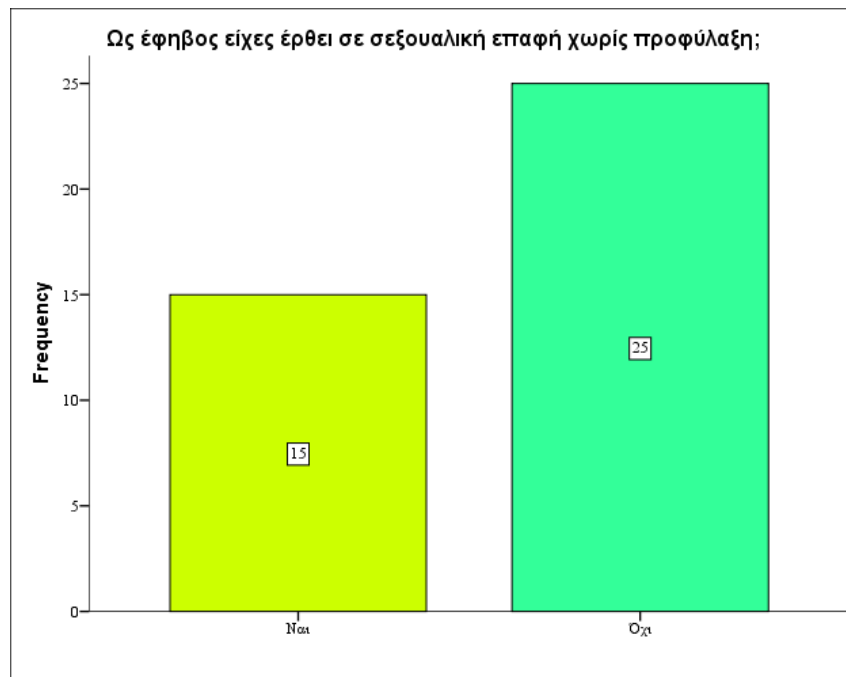
Παρατηρώντας το δωδέκατο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 12 άτομα που κατανάλωναν σπάνια αλκοόλ (30% του δείγματος), ενώ 5 άτομα απάντησαν ότι δεν κατανάλωναν ποτέ αλκοόλ (12,5% του δείγματος). Επίσης από 11 άτομα απάντησαν πως έπιναν αλκοόλ μια φορά το μήνα και μια με δύο φορές την εβδομάδα (27,5% του δείγματος σε κάθε περίπτωση) και τέλος 1 άτομο απάντησε πως έπινε αλκοόλ άνω από 3 φορές την εβδομάδα (2,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 11. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το πόσο συχνά κατανάλωναν αλκοόλ ως έφηβοι.

Δέκατο τρίτο ερώτημα: Ως έφηβος είχες έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη;

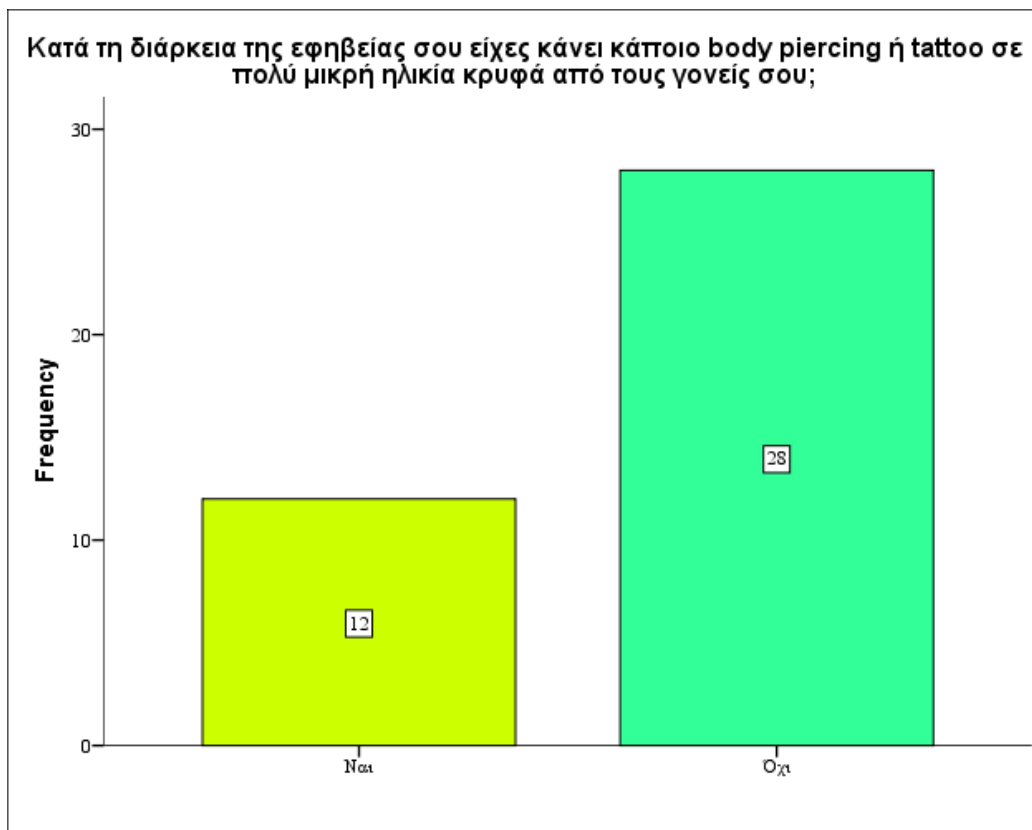
Παρατηρώντας το δέκατο τρίτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 15 άτομα που δεν είχαν έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη ως έφηβοι (37,5% του δείγματος), ενώ 25 άτομα απάντησαν ότι ως έφηβοι είχαν έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη (82,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 12. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ως έφηβοι είχαν έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη.

Δέκατο τέταρτο ερώτημα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς σου;

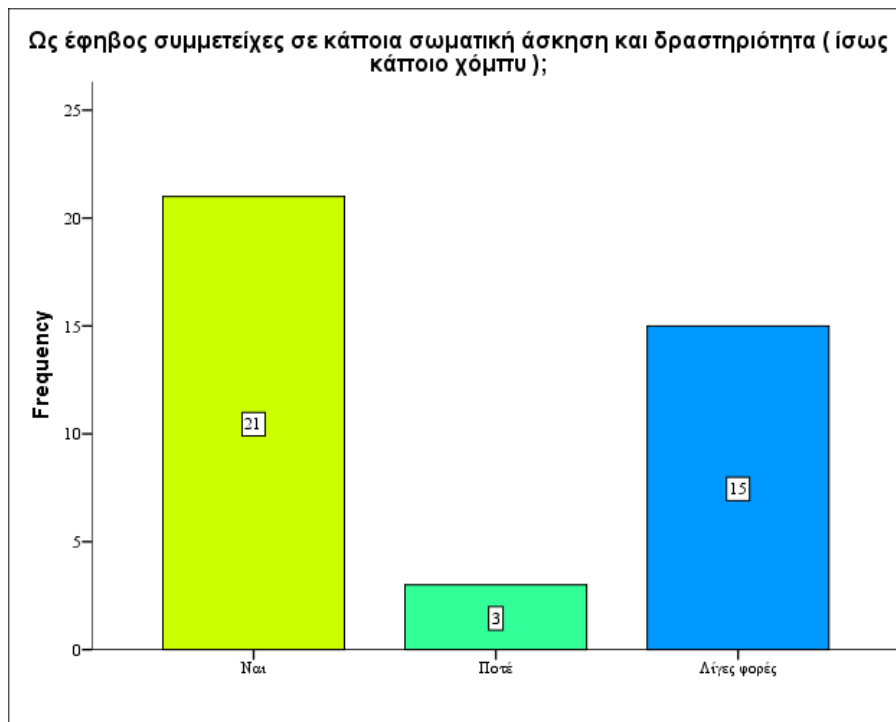
Παρατηρώντας το δέκατο τέταρτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 12 άτομα που είχαν κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς τους ως έφηβοι (30% του δείγματος), ενώ 28 άτομα απάντησαν ότι κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους δεν είχαν κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς τους (70% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 13. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους είχαν κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς τους.

Δέκατο πέμπτο ερώτημα: Ως έφηβος συμμετείχες σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα (ίσως κάποιο χόμπι);

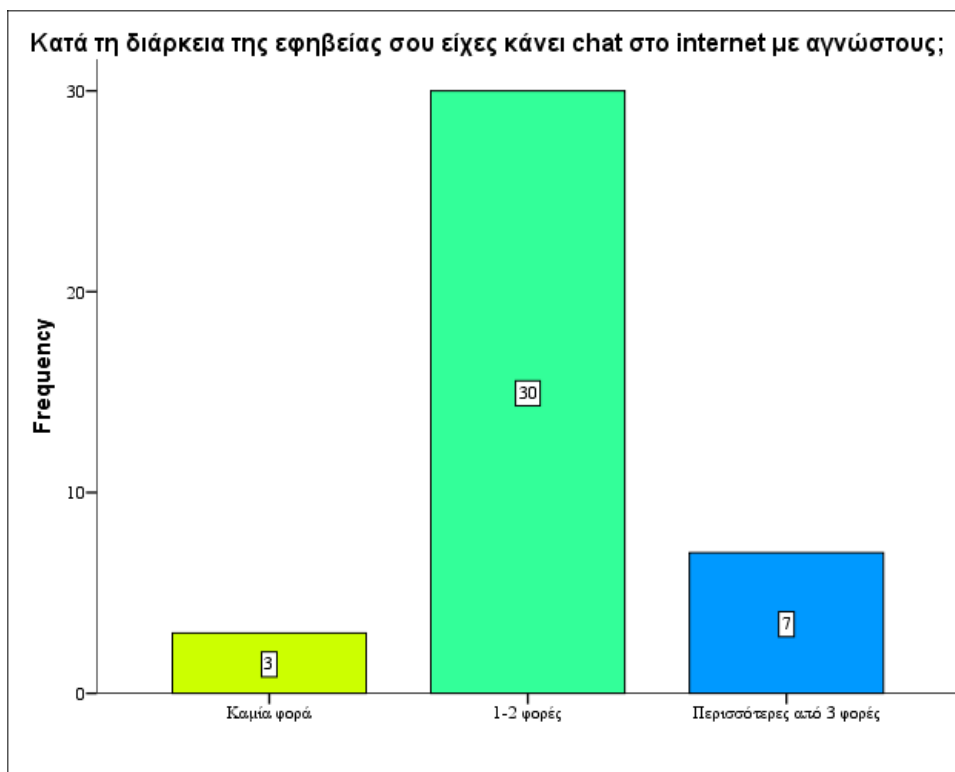
Παρατηρώντας το δέκατο πέμπτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 21 άτομα, τα οποία ως έφηβοι συμμετείχαν σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα (53,8% του έγκυρου δείγματος), ενώ 3 άτομα απάντησαν ότι κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους δεν συμμετείχαν σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα (7,7 του έγκυρου δείγματος). Επιπροσθέτως 15 άτομα απάντησαν πως ως έφηβοι συμμετείχαν λίγες φορές σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα (38,5% του έγκυρου δείγματος).

Γράφημα ράβδων 14. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ως έφηβοι συμμετείχαν σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα.

Δέκατο έκτο ερώτημα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες κάνει chat στο internet με αγνώστους;

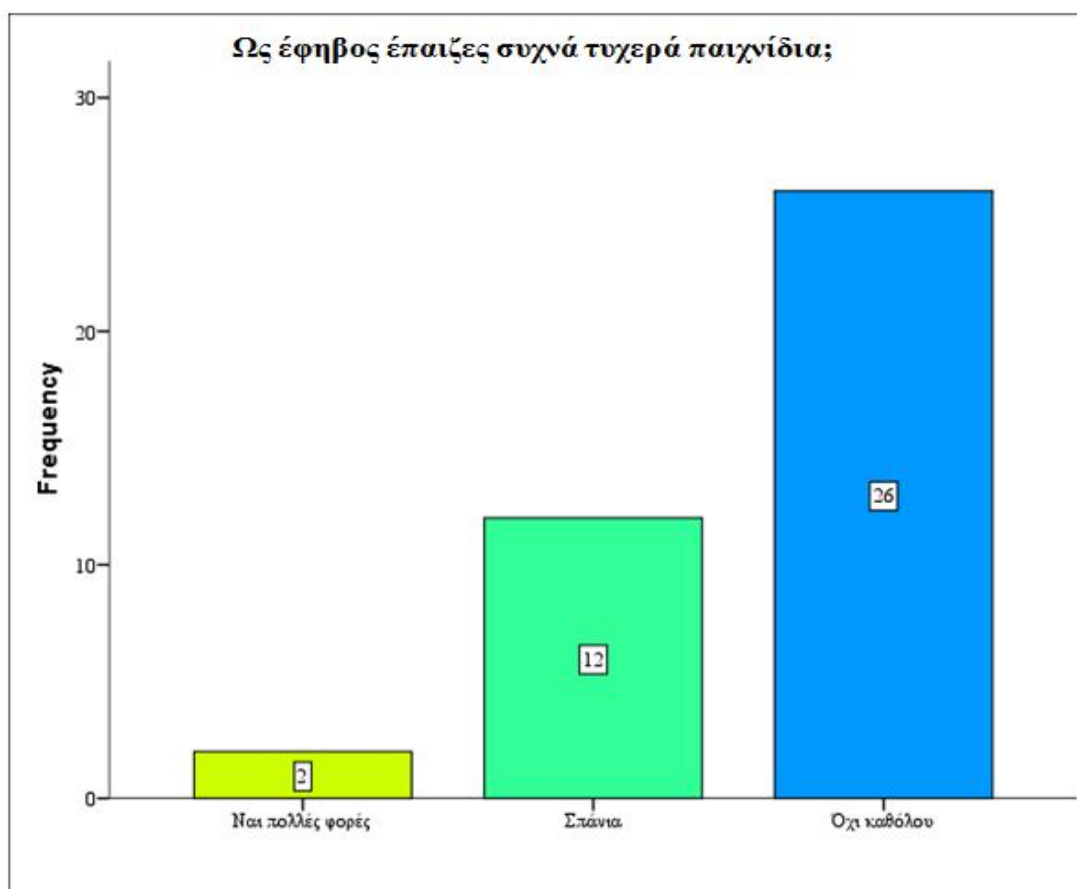
Παρατηρώντας το δέκατο έκτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 3 άτομα που απάντησαν πως κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους δεν είχαν κάνει ποτέ chat στο internet με αγνώστους (7,5% του δείγματος), ενώ 30 άτομα απάντησαν ότι ως έφηβοι είχαν κάνει chat στο internet με αγνώστους έως 2 φορές (75% του δείγματος). Επιπροσθέτως 7 άτομα απάντησαν πως κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους είχαν κάνει chat στο internet με αγνώστους πάνω από 3 φορές (17,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 15. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το πόσο συχνά κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους είχαν κάνει chat στο internet με αγνώστους.

Δέκατο έβδομο ερώτημα: Ως έφηβος έπαιζες συχνά τυχερά παιχνίδια;

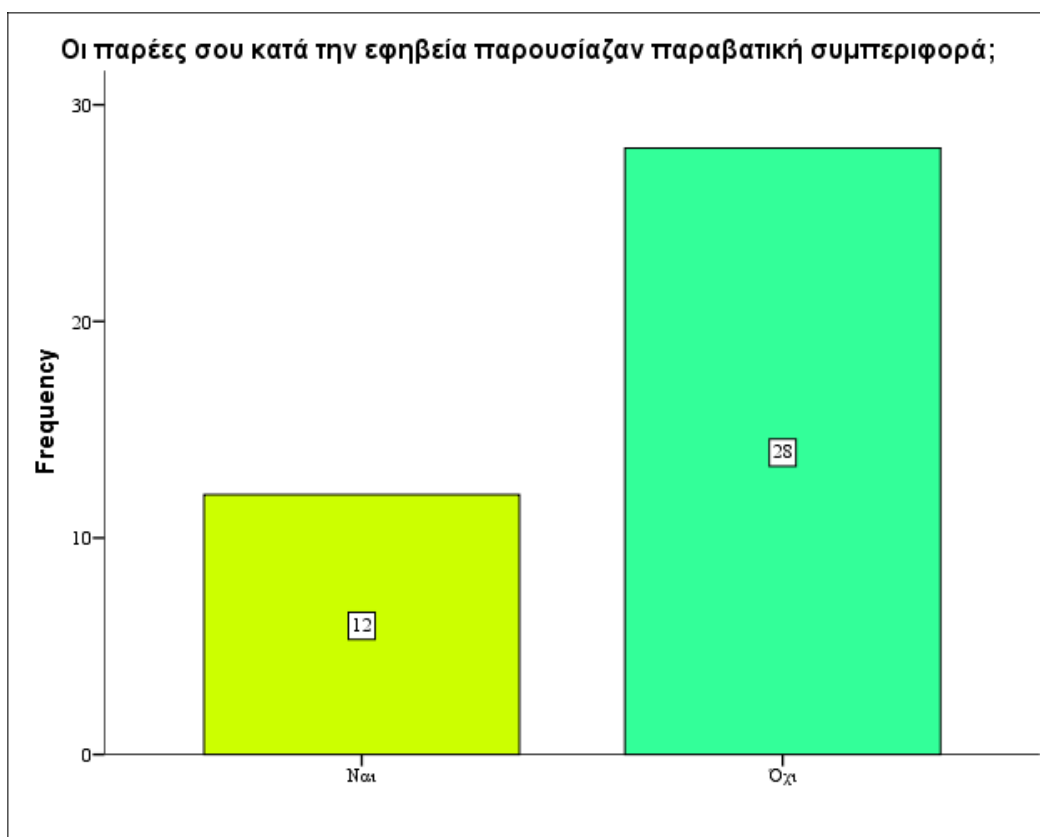
Παρατηρώντας το δέκατο έβδομο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 2 άτομα που απάντησαν πως ως έφηβοι έπαιζαν πολλές φορές τυχερά παιχνίδια (5% του δείγματος), ενώ 12 άτομα απάντησαν ότι ως έφηβοι σπάνια έπαιζαν τυχερά παιχνίδια (30% του δείγματος). Επιπροσθέτως 26 άτομα απάντησαν πως κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους δεν έπαιζαν τυχερά παιχνίδια (65% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 16. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το πόσο συχνά ως έφηβοι έπαιζαν τυχερά παιχνίδια.

Δέκατο όγδοο ερώτημα: Οι παρέες σου κατά την εφηβεία παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά;

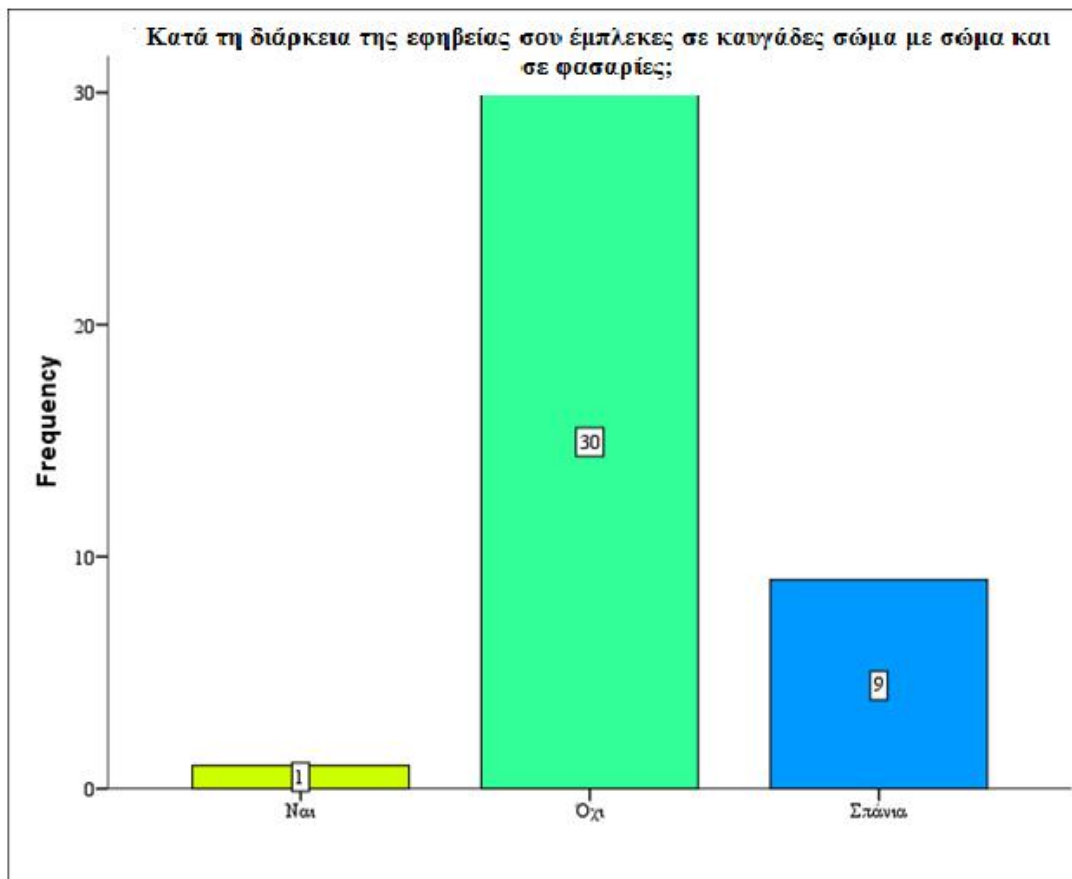
Παρατηρώντας το δέκατο όγδοο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 12 άτομα που απάντησαν πως οι παρέες τους κατά την εφηβεία παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά (30% του δείγματος), ενώ 28 άτομα απάντησαν ότι οι παρέες τους κατά την εφηβεία δεν παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά (70% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 17. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν οι παρέες τους κατά την εφηβεία τους παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά.

Δέκατο ένατο ερώτημα: Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου έμπλεκες σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες;

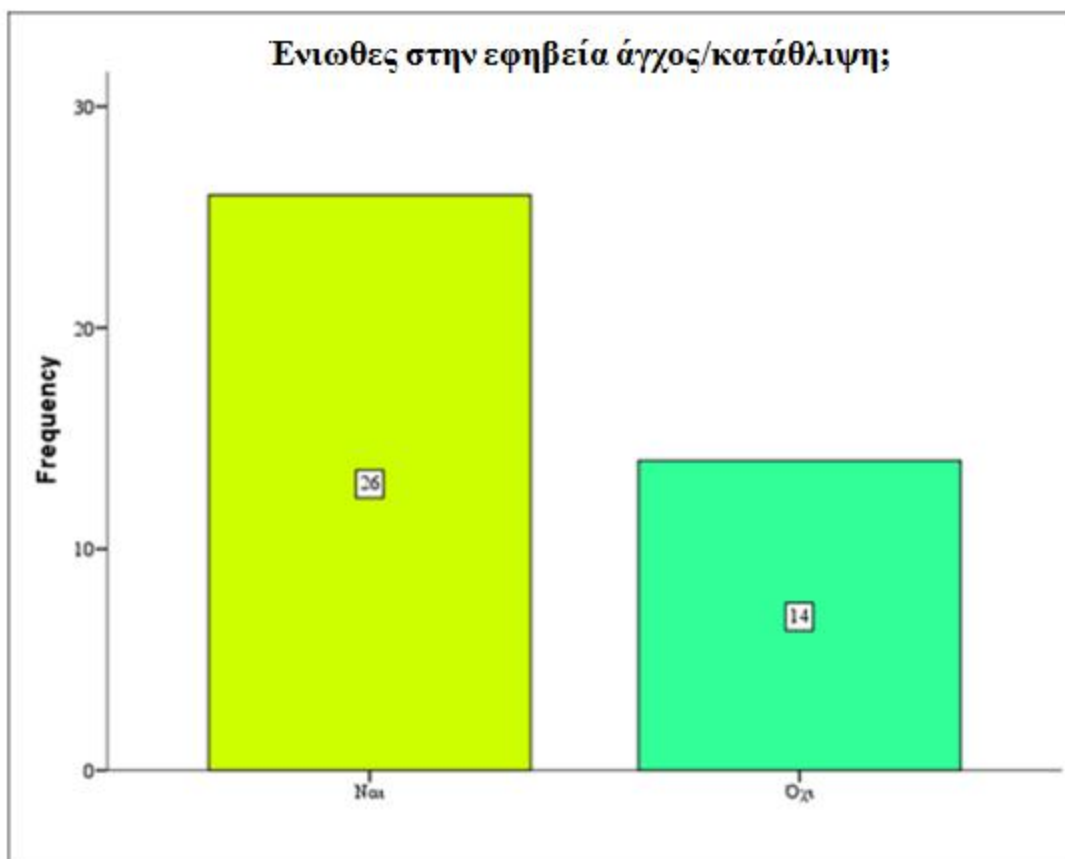
Παρατηρώντας το δέκατο ένατο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχει 1 άτομο που απάντησε πως ως έφηβο άτομο έμπλεκε σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες (2,5% του δείγματος), ενώ 30 άτομα απάντησαν ότι ως έφηβοι δεν έμπλεκαν σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες (75% του δείγματος). Επιπροσθέτως 9 άτομα απάντησαν πως κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους σπάνια έμπλεκαν σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες (22,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 18. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους έμπλεκαν σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες.

Εικοστό ερώτημα: Ένιωθες στην εφηβεία άγχος/κατάθλιψη;

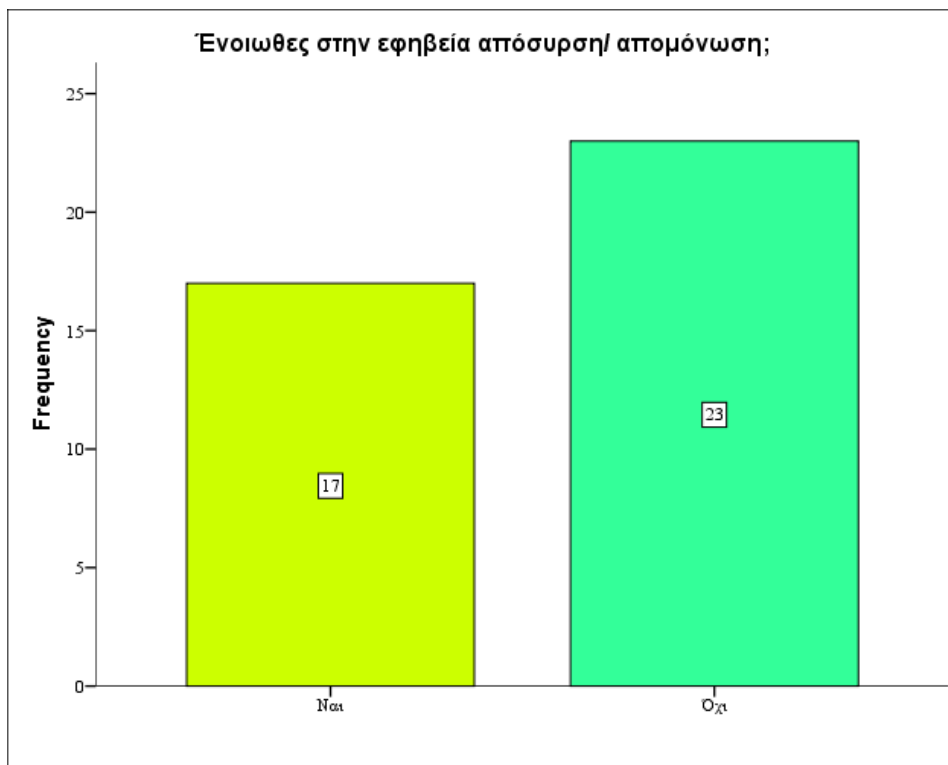
Παρατηρώντας το εικοστό γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 26 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένοιωθαν άγχος/κατάθλιψη (65% του δείγματος), ενώ 14 άτομα απάντησαν το αντίθετο (35% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 19. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ένοιωθαν στην εφηβεία τους άγχος/κατάθλιψη.

Εικοστό πρώτο ερώτημα: Ένιωθες στην εφηβεία απόσυρση/ απομόνωση;

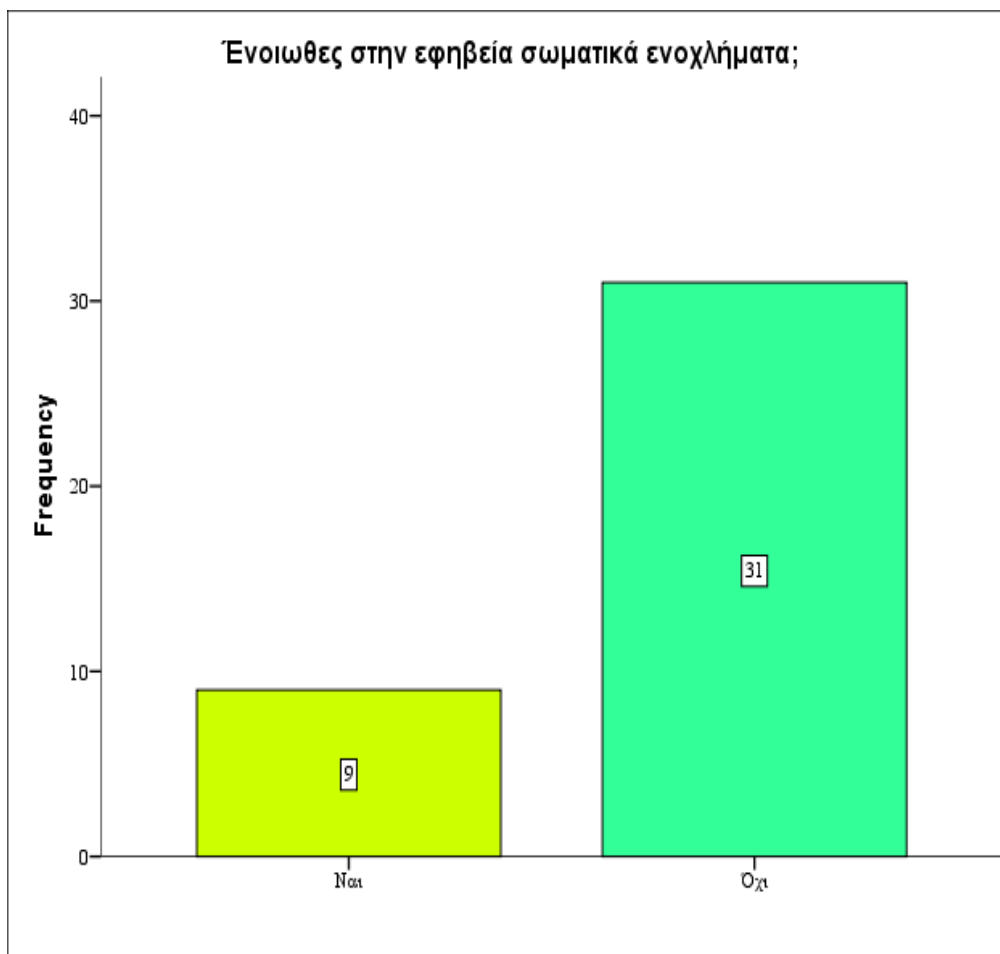
Παρατηρώντας το εικοστό πρώτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 17 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένιωθαν απόσυρση/ απομόνωση (42,5% του δείγματος), ενώ 23 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένιωθαν απόσυρση/ απομόνωση (57,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 20. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ένιωθαν στην εφηβεία τους απόσυρση/ απομόνωση.

Εικοστό δεύτερο ερώτημα: Ένιωθες στην εφηβεία σωματικά ενοχλήματα;

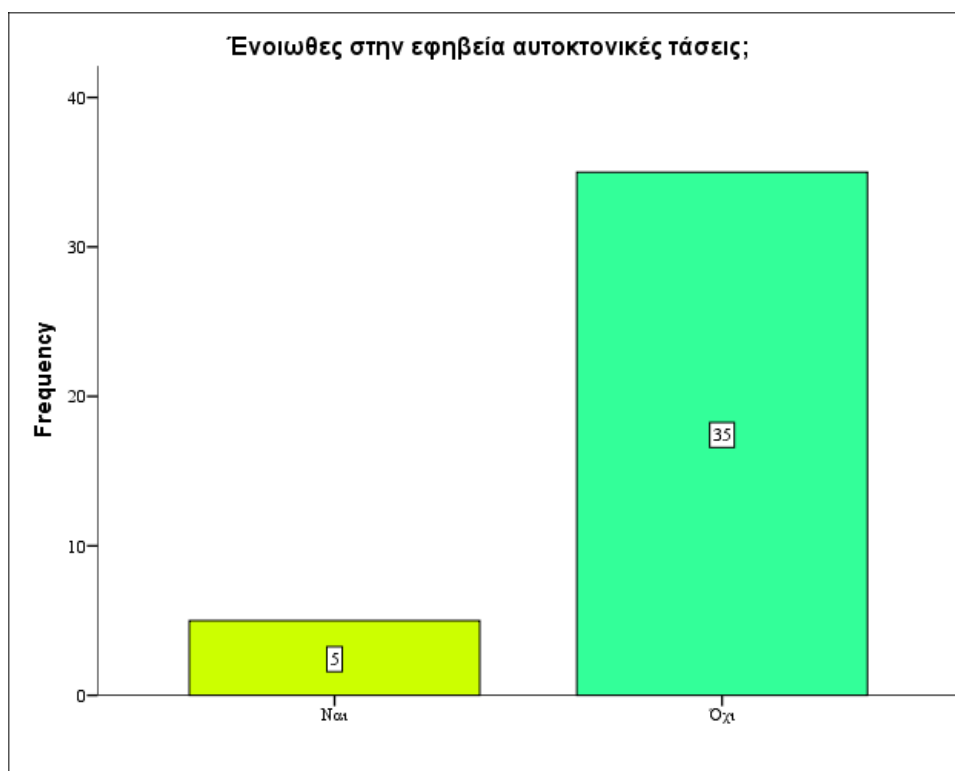
Παρατηρώντας το εικοστό δεύτερο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 9 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένιωθαν σωματικά ενοχλήματα (22,5% του δείγματος), ενώ 31 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένιωθαν σωματικά ενοχλήματα (77,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 21. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ένιωθαν στην εφηβεία τους σωματικά ενοχλήματα.

Εικοστό τρίτο ερώτημα: Είχες στην εφηβεία αυτοκτονικές τάσεις;

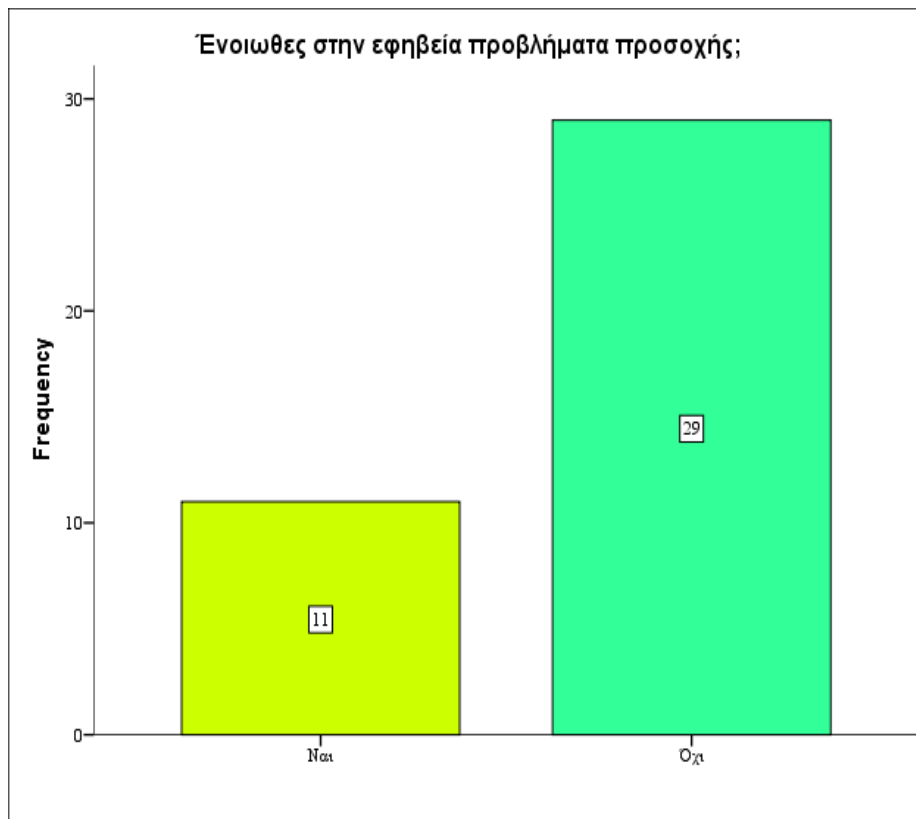
Παρατηρώντας το εικοστό τρίτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 5 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους είχαν αυτοκτονικές τάσεις (12,5% του δείγματος), ενώ 35 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν είχαν αυτοκτονικές τάσεις (87,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 22. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν είχαν στην εφηβεία τους αυτοκτονικές τάσεις.

Εικοστό τέταρτο ερώτημα: Αντιμετώπιζες στην εφηβεία προβλήματα προσοχής;

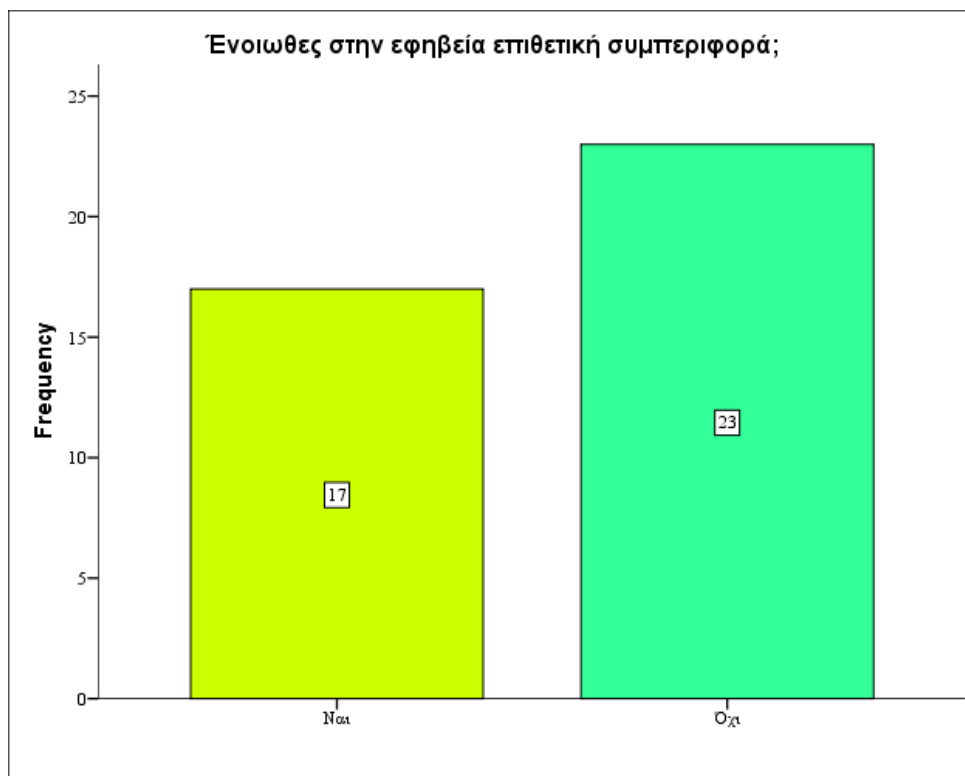
Παρατηρώντας το εικοστό τέταρτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 11 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους αντιμετώπιζαν προβλήματα προσοχής (27,5% του δείγματος), ενώ 29 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα προσοχής (72,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 23. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν αντιμετώπιζαν στην εφηβεία τους προβλήματα προσοχής.

Εικοστό πέμπτο ερώτημα: Ένιωθες στην εφηβεία επιθετική συμπεριφορά;

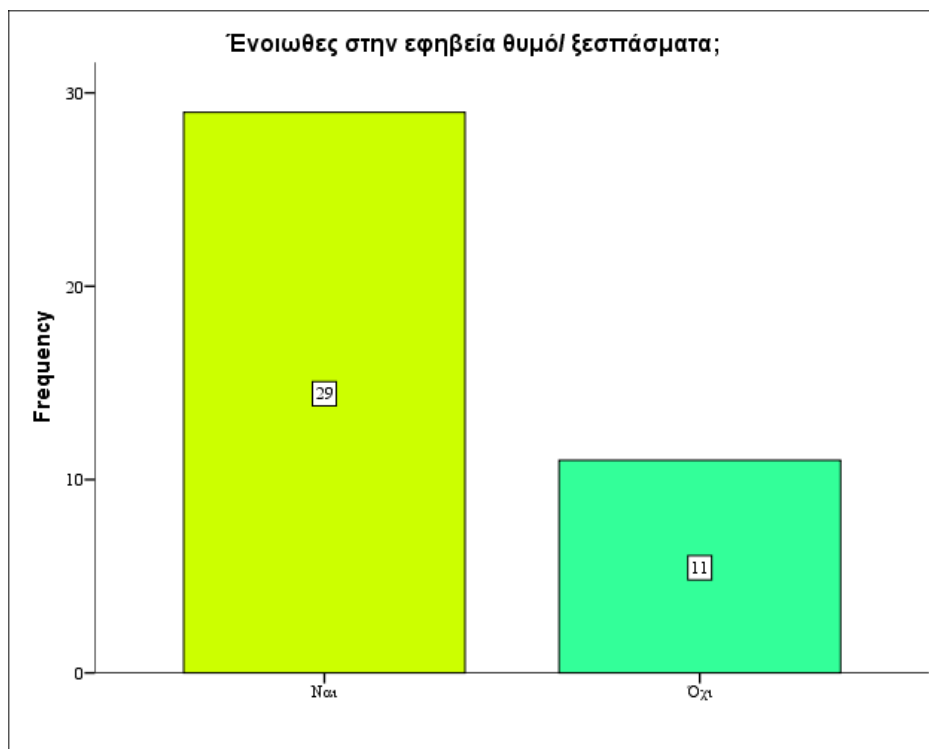
Παρατηρώντας το εικοστό πέμπτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 17 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένιωθαν επιθετική συμπεριφορά (42,5% του δείγματος), ενώ 23 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένιωθαν επιθετική συμπεριφορά (57,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 24. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ένιωθαν στην εφηβεία τους επιθετική συμπεριφορά.

Εικοστό έκτο ερώτημα: Ένιωθες στην εφηβεία θυμό/ ξεσπάσματα;

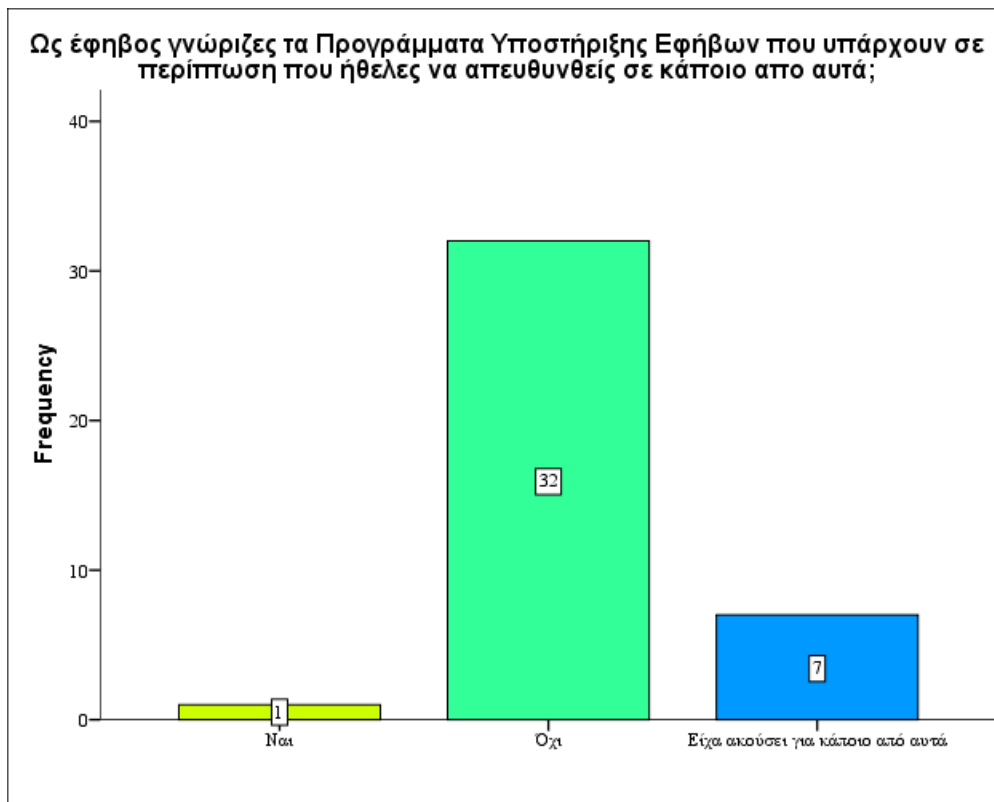
Παρατηρώντας το εικοστό έκτο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχουν 29 άτομα που απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένιωθαν θυμό/ ξεσπάσματα (72,5% του δείγματος), ενώ 11 άτομα απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένιωθαν θυμό/ ξεσπάσματα (27,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 25. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ένιωθαν στην εφηβεία τους θυμό/ ξεσπάσματα.

Εικοστό έβδομο ερώτημα: Ως έφηβος γνώριζες τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν σε περίπτωση που ήθελες να απευθυνθείς σε κάποιο από αυτά;

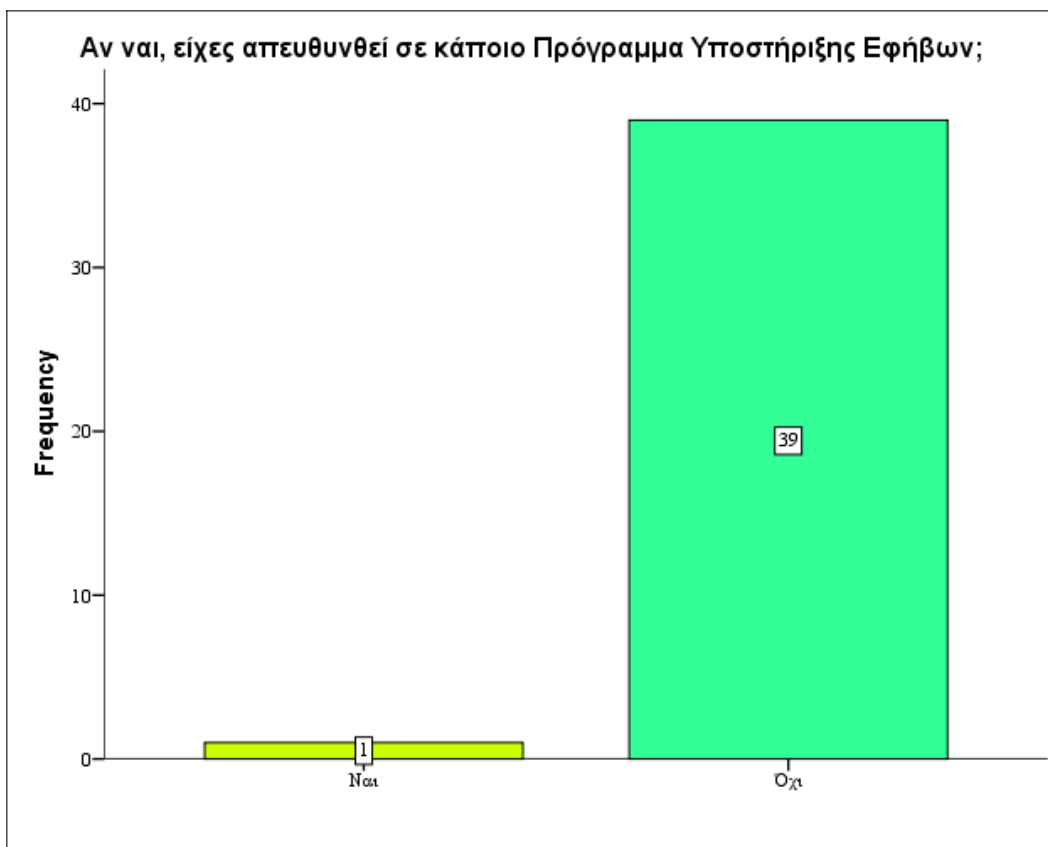
Παρατηρώντας το εικοστό έβδομο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων υπάρχει 1 άτομο που απάντησε πως ως έφηβο γνώριζε τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν σε περίπτωση που ήθελε να απευθυνθεί σε κάποιο από αυτά (2,5% του δείγματος), ενώ 32 άτομα απάντησαν πως ως έφηβοι δεν γνώριζαν τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν (80% του δείγματος). Επίσης 7 άτομα απάντησαν πως είχαν ακούσει για κάποιο από τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων (17,5% του δείγματος).

Γράφημα ράβδων 26. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν ως έφηβοι γνώριζαν τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν σε περίπτωση που ήθελαν να απευθυνθούν σε κάποιο από αυτά.

Εικοστό όγδοο ερώτημα: Αν ναι, είχες απευθυνθεί σε κάποιο Πρόγραμμα Υποστήριξης Εφήβων;

Παρατηρώντας το εικοστό όγδοο γράφημα καθίσταται εμφανές πως στο δείγμα των ερωτηθέντων 1 άτομο απάντησε πως ως έφηβο γνωρίζοντας τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν απευθύνθηκε σε κάποιο από αυτά (2,5% του δείγματος) ενώ οι υπόλοιποι φάνηκε να μην είχαν απευθυνθεί σε κάποιο πρόγραμμα υποστήριξης Εφήβων.

Γράφημα ράβδων 27. Παρουσίαση των συχνοτήτων των απαντήσεων των ερωτηθέντων στην ερώτηση που διερευνά το εάν είχαν απευθυνθεί σε κάποιο Πρόγραμμα Υποστήριξης Εφήβων.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Παρατηρώντας τις απαντήσεις που έδωσαν τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα αναφορικά με τη βαθμολόγηση των επικίνδυνων συμπεριφορών σε ένα έφηβο άτομο κατέστη εμφανές ότι ως πιο επικίνδυνη συμπεριφορά θεωρούν τη χρήση παράνομων ουσιών, ενώ ακολούθησε η βία και η παραβατικότητα, η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η οδήγηση ή μειωμένη προσωπική ασφάλεια. Λιγότερο επικίνδυνη συμπεριφορά φαίνεται να θεωρούν οι ερωτηθέντες τη συνομιλία με αγνώστους στα δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης, την κατανάλωση αλκοόλ και τα τυχερά παιχνίδια και το στοιχηματισμό όπως και την κατάχρηση του διαδικτύου. Τέλος κατά πολύ λιγότερο επικίνδυνη συμπεριφορά φάνηκε να θεωρούν το κάπνισμα και τις ανθυγιεινές διατροφικές συμπεριφορές και τα body piercing ή tattoo.

Τα άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα παρατηρήθηκε ότι στην πλειοψηφία τους απάντησαν πως κατά την εφηβεία τους δεν ένιωθαν αποξενωμένοι από τους γονείς τους, ενώ σημαντικό είναι το γεγονός πως το μεγαλύτερο τμήμα των ερωτηθέντων συζητούσε για προσωπικά τους θέματα με τους γονείς του. Παρόλα αυτά το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων θεωρούσαν ότι οι γονείς τους δεν τους καταπίεζαν.

Όσον αφορά το πώς θα χαρακτηρίζονταν οι ίδιοι οι φοιτητές ως μαθητές παρατηρήθηκε πως οι περισσότεροι θα χαρακτηρίζονταν ως καλοί και μέτριοι μαθητές. Ενώ λιγότεροι ήταν πολύ καλοί μαθητές.

Σε σχέση με τις κακές συνήθειες που παρουσίαζαν οι μαθητές παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο μέρος τους δεν κάπνιζε καθόλου ενώ πολλά ήταν και τα άτομα που κάπνιζαν σπάνια. Σε σχέση με την μη ασφαλή οδήγηση παρατηρήθηκε ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν ότι 1 ή 2 φορές είχαν οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια κατά την εφηβεία τους.

Άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησαν ότι ως έφηβοι έκαναν χρήση παράνομων ουσιών, εν αντιθέσει το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών απάντησε πως ως έφηβοι σπάνια έπιναν αλκοόλ ενώ αρκετοί ως έφηβοι έπιναν αλκοόλ μια φορά το μήνα και μια με δύο φορές την εβδομάδα.

Ένα σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας είναι πως 8 στους 10 φοιτητές ως έφηβοι απάντησαν ότι είχαν έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη, ενώ 7 στους 10 κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους δεν είχαν κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς τους. Άξιο αναφοράς είναι πως πάνω από το μισό δείγμα κατά την εφηβεία του λάμβανε μέρος σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα.

Παρατηρήθηκε επίσης πως η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα ως έφηβοι χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο καθημερινά ενώ μεγάλο μέρος τους είχε κάνει chat στο internet με αγνώστους έως 2 φορές. Όσον αφορά το εάν οι ερωτηθέντες ως έφηβοι έπαιζαν τυχερά παιχνίδια παρατηρήθηκε πως το μεγαλύτερο μέρος τους απάντησε αρνητικά σε αυτό.

Διερευνώντας τις συμπεριφορές των ερωτηθέντων παρατηρήθηκε πως 7 στους 10 ως έφηβοι δεν παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά ενώ τα $\frac{3}{4}$ του δείγματος δεν έμπλεκαν σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες (75% του δείγματος). Την ίδια στιγμή πάνω από το μισό δείγμα φάνηκε να ένοιωθε άγχος ή κατάθλιψη κατά την εφηβεία τους ενώ λιγότεροι ήταν αυτοί που δεν ένοιωθαν απόσυρση/ απομόνωση (57,5% του δείγματος).

Την ίδια πάνω από τα $\frac{3}{4}$ του δείγματος απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν ένοιωθαν σωματικά ενοχλήματα ενώ μεγάλο μέρος των φοιτητών φάνηκε πως κατά την εφηβεία τους δεν αντιμετώπιζαν κοινωνικά προβλήματα. Άξιο αναφοράς είναι πως η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος απάντησε πως στην εφηβεία τους δεν είχαν αυτοκτονικές τάσεις ενώ 7 στους 10 φοιτητές κατά κύριο λόγο απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα προσοχής.

Σημαντικό γεγονός είναι πως τα $\frac{3}{4}$ των ερωτηθέντων πως στην εφηβεία τους δεν ένοιωθαν ότι παραβίαζαν κανόνες ενώ πάνω από το μισό δείγμα απάντησε πως στην εφηβεία τους δεν ένοιωθαν επιθετική συμπεριφορά (57,5% του δείγματος). Ταυτόχρονα τα $\frac{3}{4}$ των φοιτητών απάντησαν πως στην εφηβεία τους ένοιωθαν θυμό/ ξεσπάσματα ενώ αντιθέτως πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες απάντησαν πως στην εφηβεία τους δεν τους διακατείχε μη συνεργατικό πνεύμα.

Σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας είναι ότι 8 στους 10 φοιτητές απάντησαν πως έφηβοι δεν γνώριζαν τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν σε περίπτωση που ήθελαν να απευθυνθούν σε κάποιο από αυτά. Άξιο αναφοράς είναι πως μόνο 1 από τα 40 άτομα που έλαβαν μέρος στην έρευνα και γνώριζε για τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν απευθύνθηκε σε κάποιο από αυτά για βοήθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η εφηβεία, αυτή η περίοδος μετάβασης από την παιδική στην ενήλικη ζωή, γεμάτη αλλαγές, αναταράξεις, μεταπτώσεις, απώλειες αλλά και πολύ σημαντικές κατακτήσεις, είναι σίγουρα περίοδος προβληματισμού στις πιο ήπιες περιπτώσεις, εξέγερσης και δυνατής σύγκρουσης στις πιο έντονες. Ψυχικά ο έφηβος κατακτά την ανεξαρτησία, εγκαταλείποντας το προστατευμένο περιβάλλον της οικογένειας. Κατά την περίοδο αυτή της ζωής του ο έφηβος εμπλέκεται σε ομάδες συνομηλίκων του ίδιου φύλου. Στα πλαίσια αυτών των ομάδων δημιουργεί φιλικές και αργότερα σεξουαλικές σχέσεις, οι οποίες τον υποστηρίζουν στην προσπάθειά του για ανεξαρτησία από τους γονείς, ρυθμίζουν το άγχος του, υποστηρίζουν την αυτοεκτίμησή του και καθορίζουν νέα κριτήρια και πρότυπα συμπεριφοράς.

Επειδή οι αυξανόμενες γνωστικές δεξιότητες απαιτούν προσαρμογή και οι αυξανόμενες εκπαιδευτικές απαιτήσεις αποτελούν πρόκληση, καθήκον του εφήβου είναι να καθορίσει τους επαγγελματικούς στόχους και να προβληματιστεί για τον τρόπο με τον οποίο θα επιτευχθούν. Τέλος πρέπει να αποδεχτεί ένα σύστημα κοινωνικών και ηθικών αξιών, που θα του επιτρέψει να σταθεί μέσα στην κοινωνία και θα αναλάβει πλέον την ευθύνη για τη συμπεριφορά του. Μέσα από τη διαδικασία ψυχολογικής υποστήριξης ο έφηβος βοηθιέται να αναγνωρίσει το πρόβλημα που το απασχολεί μαθαίνοντας σταδιακά να επιστρατεύει το ίδιο τις δυνάμεις, ώστε να ξεπεράσει ό,τι το απασχολεί και το εμποδίζει από το να έχει μια αρμονική πορεία σε όλα τα επίπεδα.. Ο κοινωνικός λειτουργός αποτελεί έναν κρίκο που συνδέεται με την κοινότητα και την οικογένεια. Αποτελεί το άτομο εκείνο όπου έχει γνώση των ιδιαιτεροτήτων του κάθε οικογενειακού περιβάλλοντος και ότι ο τρόπος που οι γονείς διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με την πρόληψη της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών. Οι γονείς θα πρέπει να βάζουν όρια στα παιδιά τους, να θεσπίζουν κανόνες και να προσπαθούν να ενισχύσουν την αυτονομία και την υπευθυνότητα τους. Για να πραγματοποιηθεί όμως κάτι τέτοιο είναι πολύ βασική η συμβολή του κοινωνικού λειτουργού ο οποίος παρεμβαίνοντας θα δώσει τις κατάλληλες συμβουλές ώστε να έχουν την ικανότητα οι γονείς να συζητούν με τα παιδιά τους ανοιχτά και με απόλυτη ειλικρίνεια δημιουργώντας μια

σχέση εμπιστοσύνης (Πουλόπουλος, 2011). Μέσα από τα αποτελέσματα της μελέτης φάνηκε πως οι φοιτητές της κοινωνικής εργασίας ως έφηβοι αναφέραν σαν πιο επικίνδυνη συμπεριφορά τη χρήση παράνομων ουσιών, ενώ ακολούθησε η βία και η παραβατικότητα, η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά και η οδήγηση ή μειωμένη προσωπική ασφάλεια αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ένιωθαν αποξενωμένοι από τους γονείς τους ενώ δεν ένιωθαν ότι παραβίαζαν κανόνες.

Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να εστιάζει στα εξής:

- Ø Διερεύνηση των απόψεων των κοινωνικών λειτουργών σχετικά με τα αίτια που οδηγούν σε επικίνδυνες συμπεριφορές των εφήβων.
- Ø Συγκριτική μελέτη σχετικά με την ύπαρξη επικίνδυνων συμπεριφορών των εφήβων με βάση το κοινωνικό υπόβαθρο των γονέων.
- Ø Διερεύνηση της ηλικιακής ομάδας (στην φάση πάντα της εφηβείας) η οποία έχει απευθυνθεί σε Προγράμματα αντιμετώπισης επικίνδυνων συμπεριφορών.
- Ø Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί παρεμφερή έρευνα με δείγμα τους γονείς, οι οποίοι θα αξιολογούν τις συμπεριφορές των παιδιών τους στην εφηβεία και να γίνει σύγκριση αποτελεσμάτων. Καθώς να ερευνηθεί και το αν οι γονείς γνωρίζουν τα Προγράμματα αντιμετώπισης που υπάρχουν σε περίπτωση που χρειαστεί να απευθυνθούν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

Παρασκευόπουλος Ν. (1998) Εξελικτική ψυχολογία, Ψυχολογική θεώρηση της πορείας της ζωής από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση, Εφηβική ηλικία, Τόμος 4, Αθήνα.

Conger J. (1981), Η εφηβική ηλικία, μια καταπιεσμένη γενιά. Αθήνα, Εκδόσεις Ψυχογιός.

Μπρούζος, Α (2001). Η συνεργασία σχολείου- οικογένειας: Προβλήματα και δυνατότητες ανάπτυξής της. Επιστημονική Επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Τσίτσικα Α, Χρούσος Γ.(2005) Η υγεία της εφηβικής ηλικίας ως προτεραιότητα της σύγχρονης ιατρικής πραγματικότητας. Δελτίο Α΄ Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών 52(4): 370-375.

Herbert, M. (1999) Ψυχολογικά προβλήματα της εφηβικής ηλικίας, επιμ. Καλατζή- Αζίζι, Α. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Οίweis, D. (2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε (Έτος πρωτότυπης έκδοσης 1993).

Molnar, A. & Lindquist, B. (1999). *Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο: Οικοσυστημική Προσέγγιση* (Α. Καλαντζή- Αζίζι, επιμέλεια έκδοσης) Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα (έτος πρωτότυπης έκδοσης 1990).

Ξενόγλωσση:

Alfonso, V.C., Raderc, D.E. (2015) Incidence of Basic Concepts in the Directions of New and Recently Revised American Intelligence Tests for Preschool Children, *School Psychology International*, 16 (4), pp. 345-364

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Balat, G.U. (2016) Examining the knowledge of basic concepts of children starting primary education, *Early Child Development and Care*, 179 (7), pp. 911-918

Blai Jr. (2017) American and Chinese children's understanding of basic relational concepts in directions, *Psychology in the Schools*, 41 (2), pp. 261-272

Bromley, E., Johnson, J.G. & Cohen, P. (2006). Personality strengths in adolescence and decreased risk of developing mental health problems in early adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 47, 315-324.

Herbert, M (1991). *Clinical child psychology*. New York: Wiley.

Heward, W.L. (2000). *Exceptional Children: An Introduction to Special Education*. New Jersey: Prentice Hall.

Hum A.M. , Robinson L.A., Jackson A. A. , Ali K.S. (2011) Physician Communication Regarding Smoking and Adolescent Tobacco Use. *Pediatrics*. Jun; 127(6): e1368–e1374.

Kail, RV. Cavanaugh JC (2010). *Human Development: A Lifespan View* (5th ed.). Cengage Learning, p. 296.

Kratochwill T., Littlefield Cook J., Travers J.(2016). *Εκπαιδευτική ψυχολογία. (επιστ. Επιμ. Λεονταρή Α., Συγκολλίτου Ε.)* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

Marcell AV.(2007) Adolescence. In: Kliegman RM, Behrman RE, Jenson HB, Stanton BF, eds. Nelson Textbook of Pediatrics. 18th ed. Philadelphia, Pa: Saunders Elsevier, chap 12.

Osório, A., Lens, M., Sampaio, A. (2017) Concrete and relational vocabulary: Comparison between Williams and Smith-Magenis syndromes, *Research in Developmental Disabilities*

Lipsey, M.W. (1992). The effects of treatment on juvenile delinquents: Results from metaanalysis. Paper presented at the NIMH meeting for potential applicants for research to prevent youth violence, Bethesda, MD.

Reynolds, C.R. (2017) Factorial validity of item classification on the boehm test of basic concepts (btbc), forms a and b *Educational and Psychological Measurement* 41 (2), pp. 579-583

Walklate, S. (2003). *Understanding Criminology- Current Theoretical Debates*, 2nd edition, Maidenhead: Open University Press.

Windsor, M.-M ., Cermak, S. (2015) Handwriting readiness: Locatives and visuomotor skills in the kindergarten year, *Early Childhood Research and Practice*, 3 (1)

Yildirim, A. (2015) *International Journal of Early Childhood Special Education*, Investigation of relationship between basic concept and mean length of utterances in children with autism, Bülent Ecevit üniversitesi, Ereğli Eğitim Bilimleri Fakültesi, Zonguldak, Turkey, Volume 7, Issue 1, 2015, Pages 129-150

Διαδικτυακές Πηγές:

Λόππα, Αφροδίτη (1999, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)), [Ψυχοπαθολογία της εφηβείας και λογοτεχνία. Η Eroica του Κοσμά Πολίτη](http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/5645#page/4/mode/2up), διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/5645#page/4/mode/2up>.

Πρόσβαση: 15/05/2018

Μαστροθεόδωρος, Στέφανος (2015), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), [Δεσμός, αναπτυξιακά επιτεύγματα και ψυχική υγεία: μια διαχρονική μελέτη στην ύστερη εφηβεία](http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/37078#page/1/mode/2up),

διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/37078#page/1/mode/2up>.

Πρόσβαση: 15/05/2018

Νάρνου, Μερόπη (2012), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ), Λειτουργικές και μη λειτουργικές ριψοκίνδυνες συμπεριφορές στην εφηβεία και η σχέση τους με την αναζήτηση της διέγερσης των αισθήσεων, την ψυχοπαθολογία, τη σχέση με τους γονείς και το φύλο,

διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/36575#page/1/mode/2up>.

Πρόσβαση: 16/05/2018

Κούτρα, Κλειώ (2014, Πανεπιστήμιο Κρήτης), Κοινωνικό κεφάλαιο και συμπεριφορές υγείας σε μαθητές της Α' Λυκείου της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Ν. Ηρακλείου: ο παρεμβατικός ρόλος της Κοινωνικής Εργασίας με κοινότητα, διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/35651#page/1/mode/2up>.

Πρόσβαση: 17/05/2018

Γιαννακόπουλος, Γεώργιος (2010, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ)), [Η πρόωμη ανίχνευση των συναισθηματικών και συμπεριφορικών προβλημάτων των εφήβων στο Ελληνικό σχολείο: το παράδειγμα του ερωτηματολογίου δυνατοτήτων και δυσκολιών](http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/25359#page/1/mode/2up),

διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/25359#page/1/mode/2up>.

Πρόσβαση: 20/05/2018

www.kethea.gr/Νέα/ΔελτίαΤύπου/tabid/141

<https://epsyme.gr/project/rota-kibotos>

<http://kentro-prolipsis.com/>

<https://maziगतopaidi.gr/el/pages/i-enosi>

www.kivotostoukosmou.org/el/

<http://www.protasi.org.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

1. Φύλο
2. Ηλικία
3. Τόπος διαμονής
4. Ποιες από τις παρακάτω συμπεριφορές θεωρείς επικίνδυνες για ένα άτομο στην εφηβεία;
5. Κατά την εφηβεία ένιωθες αποξενωμένος από τους γονείς σου;
6. Συζητούσατε με τους γονείς σου για προσωπικά σου θέματα;
7. Θεωρούσες ότι οι γονείς σου σε καταπίεζαν;
8. Επέλεξε το είδος του μαθητή που σε χαρακτήριζε;
9. Ως έφηβος ποια ήταν η σχέση σου με το κάπνισμα;
10. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες οδηγήσει κάποιο όχημα κρυφά χωρίς την προαπαιτούμενη ασφάλεια (κράνος, ζώνη);
11. Ως έφηβος έκανες χρήση παράνομων ουσιών;
12. Πόσο συχνά κατανάλωνες αλκοόλ;
13. Ως έφηβος είχες έρθει σε σεξουαλική επαφή χωρίς προφύλαξη;
14. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες κάνει κάποιο body piercing ή tattoo σε πολύ μικρή ηλικία κρυφά από τους γονείς σου;
15. Ως έφηβος συμμετείχες σε κάποια σωματική άσκηση και δραστηριότητα (ίσως κάποιο χόμπι);
16. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου είχες κάνει chat στο internet με αγνώστους;
17. Ως έφηβος έπαιζες συχνά τυχερά παιχνίδια;
18. Οι παρέες σου κατά την εφηβεία παρουσίαζαν παραβατική συμπεριφορά;
19. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας σου έμπλεκες σε καυγάδες σώμα με σώμα και σε φασαρίες;
20. Ένιωθες στην εφηβεία άγχος/κατάθλιψη;
21. Ένιωθες στην εφηβεία απόσυρση/ απομόνωση;
22. Ένιωθες στην εφηβεία σωματικά ενοχλήματα;
23. Είχες στην εφηβεία αυτοκτονικές τάσεις;
24. Αντιμετώπιζες στην εφηβεία προβλήματα προσοχής;
25. Ένιωθες στην εφηβεία επιθετική συμπεριφορά;
26. Ένιωθες στην εφηβεία θυμό/ ξεσπάσματα;
27. Ως έφηβος γνώριζες τα Προγράμματα Υποστήριξης Εφήβων που υπάρχουν σε περίπτωση που ήθελες να απευθυνθείς σε κάποιο από αυτά;
28. Αν ναι, είχες απευθυνθεί σε κάποιο Πρόγραμμα Υποστήριξης Εφήβων;